

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ GİRİŞ SÜRECİNDE
ERZURUM'DA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI TARAFINDAN
DOĞAL KAYNAKLARLA İLGİLİ YÜRÜTÜLEN PROJELERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Emine OCAK

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ERZURUM

2009

Her hakkı saklıdır

Doç. Dr. Faris KARAHAN danışmanlığında, Emine OCAK tarafından hazırlanan bu çalışma 03/09/2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

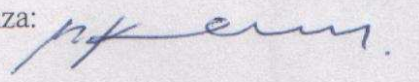
Başkan: Prof. Dr. Hasan YILMAZ

İmza:

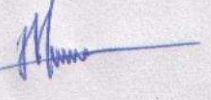
Üye: Doç. Dr. Faris KARAHAN

İmza:

Üye: Doç. Dr. Binali ÇOMAKLI

İmza:

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Ömer AKBULUT

Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ GİRİŞ SÜRECİNDE ERZURUM'DA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI TARAFINDAN DOĞAL KAYNAKLARLA İLGİLİ YÜRÜTÜLEN PROJELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Emine OCAK

Atatürk Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Faris KARAHAN

Bu çalışma Avrupa birliği giriş sürecinde sivil toplum kuruluşlarının Erzurum'da doğal kaynaklarla ilgili gerçekleştirdiği bir kısım projelerin kurumlar ve toplum üzerindeki etkilerini belirlemek üzere gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, Türkiye genelinde Avrupa Komisyonu tarafından uygulanan hibe programları veritabanından yararlanılarak Erzurum'un proje üretme kapasitesini ve başarısını değerlendirmek, Erzurum halkının sivil toplum algısını değerlendirmek ve bazı Avrupa Komisyonu destekli projelerden yola çıkarak projelerin kapasiteleri analiz edilmiştir. Bu amaçla bir AB Destekli Projelerin Sosyal Etki Değerlendirme Süreci Şeması (SED) oluşturulmuştur. SED'inde AB Destekli Hibe Programları, Erzurum ilinde uygulanan bazı projelerin değerlendirilmesi ve AB Destekli projelere toplumun yaklaşımının değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, öncelikle Merkezi Finans ve İhale Birimi "Hibe Veritabanı" kullanılarak Türkiye geneli ve Erzurum büyüme merkezli hibe destekli projeler karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur. Daha sonra Avrupa Birliği'nin sivil toplum sınıflandırmasından yola çıkılarak Erzurum halkının sivil toplum kuruluşları ve AB destekli projelere olan yaklaşımları analiz edilmiştir. Bu amaçla Erzurum halkını temsil etmesi için nüfusun 1/1000'ine karşılık gelen 400 kişi ile anket gerçekleştirilmiş ve Chi-Square testi ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda Türkiye genelinde 2009 yılına kadar imzalanan 2312 sözleşme için 286.171.457,95 Avro olduğu ve Erzurum ilinin tüm bu desteklerden 66 sözleşme ve %1,60'lık pay ile 4.567,836,80 Avro destek aldığı ve 9. sırada yer aldığı belirlenmiştir. Erzurum ilinin doğal kaynaklar odaklı sözleşme sayısının ise 18 ve destek miktarının ise 1.136,243,23 Avro olduğu anlaşılmıştır. Doğal kaynaklarla ilgili olarak Erzurum'da gerçekleşen projelerin daha çok tarımsal odaklı olduğu ve gelecekte ekoturizm, biyolojik çeşitlilik koruma gibi alanlara yönelebileceği anlaşılmaktadır. Yapılan analizler sonucunda bölge kenti olan Erzurum'un hibe desteklerinde yeterince yararlanamadığı ve bu açığın kapatılması için üniversite, dernekler, meslek odaları, birlikler ve kamu idaresi arasında proje hazırlama çalışmalarına ağırlık verilmesinin gerektiği sonucuna varılmıştır. Erzurum halkının sivil toplum algısında derneklerin %31,2'lik bir oranla ilk sırada geldiği, diğer kuruluşlarla ilgili olarak ise farkındalığın artırılması için eğitim, tanıtım gibi faaliyetlerin artırılmasının önemi ortaya çıkmıştır.

2009, 111 sayfa

Anahtar Kelimeler: Avrupa birliği, hibe programları, proje, doğal kaynak, Erzurum

ABSTRACT

MS Thesis

EVALUATION OF THE PROJECTS ABOUT NATURAL RESOURCES CARRIED OUT BY NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN ERZURUM IN THE EUROPEAN UNION ACCESSION PROCESS

Emine OCAK

Atatürk University

Graduate School of Naturel and Applied Sciences

Department of Landscape Architecture

Supervisor: Doç. Dr. Faris KARAHAN

This study has been done to determine the effects on institutions and society of some projects related to natural resources carried out by non-governmental organizations in Erzurum in the EU accession process. The purpose of the survey, through the grant program database implemented by the European Commission in Turkey-wide to evaluate production capacity and project success of Erzurum, to evaluate public perception of the civil society of Erzurum and have been analyzing the capacity of projects set out some projects supported by the European Commission. For this purpose, a Social Impact Assessment Process Scheme (SIA) of the EU supported projects have been established. At the SIA, EU supported grant programs, evaluating some of applied projects in Erzurum and evaluating of the society approach to EU supported projects were carried out. In this study, through to primarily the Central Finance and Contracts Unit "Grant Database" growth centered grant aided projects as a comparative were exhibited in Turkey and Erzurum. Then with the European Union's civil society categories, the people of Erzurum approaches to non-governmental organizations and EU supported projects were analyzed. For this purpose, survey was carried out with 400 people which 1/1000 of population to represent the people of Erzurum and were analyzed by Chi-Square test.

At the result of the research for 2312 signed contracts have been received support 286,171,457.9 Euros until 2009 In Turkey and Erzurum province receives 4.567,836,80 Euros of all these supports with 66 contracts and %1.60 share and it has been identified in the ninth. The number of contract focused on natural resources of Erzurum province is 18 and it is understood that the amount of support is 1.136,243,23 Euros. The projects are more focused on agricultural with respect to natural resources carried out in Erzurum and in the future, the projects may lead to ecotourism, biological diversity conservation is understood. Result of analysis a city of the region Erzurum has not benefited sufficiently from the grant support and to close this gap between the universities, associations, professional chambers, associations and public administration the project preparation works should be given weight is concluded. The perception of civil society the people of Erzurum the associations are in the first with %31,2 rate, with other organizations regarding to increase awareness activities such as education and promotion of the increasing of the importance has emerged.

2009, 111 pages

Keywords: European Union, grant programs, project, natural resources, Erzurum

TEŞEKKÜR

İki yıllık bir alıőmanın sonucunda Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum bu alıőmamda tez yöneticim olarak benden yardımlarını esirgemeyen Sayın Hocam Doç. Dr. Faris KARAHAN'a, istatistiksel analizlerde yardımlarını esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Nalan DEMİRCİOĞLU YILDIZ ve Sayın Arő. Gör. Ömer ATABEYOĞLU'na, hayatımın her döneminde olduğu gibi çalıőmalarım sırasında da bana her türlü destek sağlayan aileme sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Emine OCAK

Ağustos, 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Sivil Toplum Kavramı	2
1.2. Avrupa’da Sivil Toplum	5
1.3. Türkiye’de Sivil Toplum.....	6
1.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Özellikleri	11
1.5. Avrupa Birliği ve Sivil Toplum Diyalogu	13
1.5.1. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında sivil toplum diyalogunun güçlendirilmesi	13
1.5.1.a. Ulusal kamu kurumları.....	13
1.5.1.b. Parlamentolar, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölgeler Komitesi	14
1.5.1.c. AB Fonlarından desteklenen sürdürülmekte olan faaliyetler	14
1.5.2. Öngörülen yeni faaliyetler.....	16
1.5.3. Avrupa Birliği kurumları ve sivil toplumla ilişkileri	22
1.5.4. Avrupa Birliği genişleme stratejisi ve sivil toplum kuruluşları	25
1.5.5. Avrupa Birliği’nin Türkiye’de sivil toplumu geliştirme faaliyetleri.....	30
1.5.5.a. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği	33
1.5.5.b. Merkezi Finans ve İhale Birimi.....	34
1.5.5.c. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı	36
2. KAYNAK ÖZETLERİ	38
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	46
3.1. Materyal	46
3.2. Yöntem.....	47
4. ARAŞTIRMA BURGULARI.....	51
4.1. AB Destekli Hibe Programları	51
4.1.2. Erzurum ilinde uygulanan AB destekli projeler	53

4.1.3. Erzurum’da uygulanan doğal kaynak odaklı projeler	67
4.2. Erzurum İlinde Uygulanan Bazı AB Destekli Projelerin Değerlendirilmesi	71
4.2.1. “Gökyüzüne en yakın bitkiler: Alpin çiçekler” Projesi:	71
4.2.2. Erzurum yöresinde organik tahıl yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması projesi:..	72
4.2.3. Tortum şelalesi ve Erzurum-Tortum şelalesi karayolu koridorunun tanıtımı...	73
4.2.4. Uzundere sarıçam ormanları üzerindeki keçi baskısının azaltılması projesi: ...	73
4.2.5. Doğu Anadolu turizm geliştirme projesi:.....	74
4.2.6. Erzurum ilinde tritikale tarımının tanıtımı ve yaygınlaştırılması:.....	75
4.3. AB Destekli Projelere Toplumun Yaklaşımının Değerlendirilmesi	77
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	88
KAYNAKLAR	102
EKLER.....	108
EK 1:	108
ÖZGEÇMİŞ	112

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Çalışma alanının coğrafi konumu.....	46
Şekil 3.2. Çalışma planı.....	49
Şekil 4.1. Ankete katılanların eğitim seviyelerine göre sivil toplumla ilgili bilgileri öğrenme kaynakları.....	78
Şekil 4.2. Ankete katılanların eğitim seviyelerine göre sivil toplum denince akla gelen kuruluşlar.....	78
Şekil 4.3. Ankete katılanların eğitim seviyelerine göre sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özelliği.....	79
Şekil 4.4. Ankete katılanların cinsiyetlerine göre sivil toplum kuruluşlarına üye olmama nedenleri.....	80
Şekil 4.5. Ankete katılanların yaş gruplarına göre Dünya’da en çok haberdar oldukları sivil toplum kuruluşları.....	80
Şekil 4.6. Ankete katılanların yaş gruplarına göre Erzurum’da sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan projelerden en çok bilgi sahibi oldukları....	81
Şekil 4.7. Ankete katılanların Türkiye’de haberdar oldukları sivil toplum kuruluşları.....	82
Şekil 4.8. Ankete katılanların Erzurum’da haberdar oldukları sivil toplum kuruluşları.....	82
Şekil 4.9. Ankete katılanların Avrupa Birliği tarafından en çok desteklendiğini düşündükleri projeler	83

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Türkiye Genelinde İmzalanan Hibe Sözleşmeleri.....	52
Çizelge 4.2. Erzurum ilinin yararlandığı hibe programları ve proje destekleri.....	53
Çizelge 4.3. Erzincan ilinin yararlandığı hibe programları ve proje destekleri.....	57
Çizelge 4.4. Bayburt ilinin yararlandığı hibe programları ve proje destekleri.....	59
Çizelge 4.5. Erzurum ilinde, ISKUR_2002 programı altında, imzalanan hibe sözleşmeleri.....	61
Çizelge 4.6. Erzurum ilinde, sivil toplum diyalogu programı altında, imzalanan hibe sözleşmeleri.....	61
Çizelge 4.7. Erzurum ilinde, sürdürülebilir kalkınma programı altında, imzalanan hibe sözleşmeleri.....	62
Çizelge 4.8. Erzurum ilinde, belediyeler ile imzalanan hibe sözleşmeleri.....	62
Çizelge 4.9. Erzurum ilinde, birlikler ile imzalanan hibe sözleşmeleri.....	63
Çizelge 4.10. Erzurum ilinde, dernekler ile imzalanan hibe sözleşmeleri.....	63
Çizelge 4.11. Erzurum ilinde, köylere hizmet götürme birlikleri ile imzalanan hibe sözleşmeleri.....	64
Çizelge 4.12. Erzurum ilinde, odalar ile imzalanan hibe sözleşmeleri.....	65
Çizelge 4.13. Erzurum ilinde, vakıflar ile imzalanan hibe sözleşmeleri.....	65
Çizelge 4.14. Erzurum ilinde, üniversiteler ile imzalanan hibe sözleşmeleri.....	66
Çizelge 4.15. Erzurum ilinde, yüksek okullar ile imzalanan hibe sözleşmeleri...	67
Çizelge 4.16. Erzurum'da uygulanan doğal kaynak odaklı projeler.....	67
Çizelge 4.17. Erzincan ve Bayburt'ta uygulanan doğal kaynak odaklı projeler...	69

1. GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşu, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları oda sendika vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösterir. Bu kuruluşlar. Toplum yararlı bir hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır.

Kuçuradi (1998)'e göre STK'lar, belirli mekân ve zamanda bilgiye dayanarak belirlenen bir ihtiyacı ya da bir ihtiyaçlar demetini karşılamayı amaç edinen, kâr amacı gütmeyen hizmet veren, böylece de kamunun yönetimine katılan kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları, uluslararası tanımlamalarda “Non Governmental Organisation” (NGO), “Hükümet Dışı Kuruluşlar”, “Üçüncü Sektör Kuruluşları”, “Gönüllü Kuruluşlar” olarak değişik isimlerle de ifade edilmektedir (Gönel 1998 a). Bir kuruluşun sivil toplum kuruluşu sayılması için her şeyden önce devlet dışı bir kuruluş olması gerektiği genel kabul görmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomi ve Sosyal Konseyinin STK tanımı şöyledir; “devletlerarası anlaşma temeline dayanmayan bütün uluslar arası örgütler hükümet dışı örgüttür” (Yıkılmaz 2003).

Üçüncü sektör, hükümet dışı kuruluşlar, devlet dışı kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri gibi adlarla anılan sivil toplum kuruluşları (STK)'nın niteliklerini belirten farklı yaklaşımlar olsa da, tanımlamada çoğunlukla “sivil toplum içinde yer alan kuruluşlar olmaları” üzerinde görüş birliğine varılmaktadır. Ancak, sivil toplum kuruluşlarını tanımlama çalışmalarında “yönetim dışı”, “devlet dışı” ya da “hükümet dışı” olmalarına ilişkin vurguya karşın Antrobus birkaç istisna dışında bu kuruluşların devletle doğrudan ilgisi olmayan ancak diğer taraftan hükümetin sağladığı fonlara bağlı, dolayısıyla hükümet yasalarına duyarlı örgütler olduğunu kaydetmektedir (Demirkaya ve Çakırberzah 2006).

Sivil toplumun ortaya çıkışını kapitalist sürecin başlamasıyla paralel geliştiğini iddia eden Küçükömer, Batıda yeni bir orta sınıf olarak gelişen burjuvazinin siyasi özgürlüğünü kazanmadan önce ekonomik özgürlüğünü elde ettiğini belirtir. Daha sonra dönemin siyasal yapısı olan feodaliteyle birliğine giderek karar vermede etkin olmaya çalışıp, bunun karşılığında gerek feodal beylere gerekse de kilise kurumuna önemli ölçüde ekonomik yardımlarda bulunmuştur. Sivil toplum, feodal düzen içinde söz hakkını ele geçirip, özellikle mülkiyet hakkı üzerinde kurulacak bir sözleşmenin yollarını aramıştır. Dolayısıyla kapitalizm ile sivil toplumun gelişimi birlikte olmuştur (Küçükömer 1994).

Netice olarak, hangi adla adlandırılırsa adlandırılısın bütün yaklaşımları kapsamak üzere günümüzde sivil toplum kuruluşlarını “vatandaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri dernek vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı gibi adlarla tanımlanan yapılara ve etkinliklere STK” olarak tanımlamak mümkündür (Uğur 2001).

1.1. Sivil Toplum Kavramı

Sivil toplum, toplumun sivil niteliğini vurgulayan sosyolojik bir kavramdır. Kavram hem toplumun sivillliğini hem de sivil olmayan unsurları ayırarak sunmaktadır. Latince "civillis" kelimesinden türeyen, "sivil" kavramı ilk anlamıyla yurttaşa, hayatına ve haklarına ilişkin bütünü belirlemek için kullanılmaktadır (Yıldırım 2004).

Karl Marx, sivil toplumu devletten ayırmaktadır. Marx'a göre, insanın doğayla ilk etkileşimini oluşturan ekonomik hayat, insan hayatının tüm aktivitelerinin ve sosyal hayatının temel paradigmasını oluşturur. Din, devlet, aile, kanun, ahlak, bilim gibi insani etkinliklerin tümü üretim biçimine göre şekillenir. Marx'a göre sivil toplum on sekizinci yüzyıl Avrupa'sında burjuvazi ile gelişti. Onun için sivil toplum, üretici güçlerin belli evrimsel gelişiminde ortaya çıkan, bireyler arasındaki ekonomik ilişkilerin tümüdür (Bayhan 2002). Hegel'e göre sivil toplum, bir sözleşme sonucu olarak

kurulmaz, sözleşmenin yapılacağı ortamı ya da alanı oluşturur. Sivil toplum bireylerin kendiliğinden, gelenek ve görenekler uyarınca özgür birlikteliğinden meydana gelir. Sivil toplum ancak, yasal ve siyasal kavramlarla donatılınca devlete dönüşür (Tuncay 1998).

Sivil toplum kavramı her ne kadar uzun bir geçmişe sahipse de bugünkü anlamıyla, batıda sanayi toplumu sonrası başlayan toplumsal ve siyasal arayışların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Batı dünyasının “Rönesans” tan sonra yaşadığı gelişmeler ve değişimler yeni bir siyasal toplum arayışını doğurmuş, bu gelişmelerin sonucu olarak da ulus devletler ile birlikte daha katılımcı ve özgürlükçü bir siyasal yaşam tartışılmaya başlanmıştır (Arslan 2001).

Sivil toplum kavramı, modern anlamda ilk kez Adam Ferguson tarafından 1767'de "Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme" adlı çalışmasında kullanılmıştır. Ferguson'un yorumu, 19. yüzyılda Hegel ve Marx gibi düşünürleri rahatsız etmiş ve bu yaklaşımı tek taraflı ve önyargılı olmakla eleştirmelerine yol açmıştır. Bu düşünürler, sivil toplumu, daha çok burjuva ve bireyci dünya görüşü olarak tanımlamıştır. Liberalizm ve sosyalizm, sivil toplumun tanımına ilişkin kavgalarında zıt kutupları temsil etseler de, sivil toplum, siyasi alanın antitezi olarak tanımlanmaktadır: Liberalizm, sivil toplumu, bireysel özgürlüğün ve sözleşmeye başlanmış ilişkilerin kalesi olarak görürken, sosyalizm, baskı ve sınıf ayrılığının ifadesi olarak yorumlamıştır (Anonim 2009a). Sivil toplum örgütlü sosyal yaşamın gönüllü, kendi kendini üreten, kendi kendini destekleyen, devletten özerk olup bir yasal düzen ya da ortak kurallarla bağlı olan alanıdır. Sivil toplum özel alan ve devlet arasında duran aracı bir varlıktır (Odabaşı 2005).

Sivil toplumun iki temel özelliği vardır: Bunlar global ve örgütlü olmaktır (Çam 2000). Sivil toplum global bir toplumdur, yani farklılaşmış ama aralarında bağlantılı çok sayıda gruptan oluşan bir bütündür. Yurtta olmak, çeşitli gruplar (aile, meslek, parti vs.) aracılığıyla sivil topluma mensup olmak anlamına gelir. Yurtta somut bir insan delil, soyut bir birey, kitle içinde erimiş bir unsurdur. Yurtta, grubu aracılığıyla çalışması ve

üretici faaliyetiyle sivil toplumun yaşamına katılır. Sivil toplum örgütlü bir toplumdur, yani sadece farklılaşmış bir bütün olmakla kalmaz; aynı zamanda belli bir yapısı olan, düzenli, kurallı, kısaca örgütlü bir toplumdur.

Başka bir anlatımla sivil toplum kavramı, “devlet denetimi veya baskısının ulaşmadığı veya belirleyici olmadığı alanlarda, bireylerin/grupların devletten izin almadan, kovuşturmayla uğrama korkusu taşımadan ve ekonomik ilişkilerin baskısından da büyük ölçüde bağımsız hareket ederek tutum belirleyebildikleri, sosyo-kültürel etkinliklerde bulunabildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturabildiği bir toplum” u ifade etmektedir (Atar 1997).

Sivil toplum, devlet ile aile arasındaki aracı kuruluşlar olarak da tanımlanabilir. Yani sivil toplum gönüllü kuruluşları, şirketleri ve dernekleri kapsamaktadır (Dönmez 2000). Sivil toplum kavramı, başka bir yazara göre devletin ve devlet otoritesi dışındaki ekonomik ve toplumsal alanı nitelemek için kullanılan ve kendi ilke ve kurallarına göre işleyen, otorite alanı dışında kendi kendini düzenleyen özerk alanları ifade etmek için kullanılmaktadır (Yılmaz 1997).

Avrupa'da “sivil” (civil) kelimesi “site” den gelmektedir. Sivil kavramı ilk yıllarda şehirli ve medeni insanlar için kullanılan bir kavram olmuştur. Çünkü insan birlikte yaşamın gereklerini öncelikle şehirlerde öğrenmiştir. Bu yüzden ancak kentteki insan medeni, uygar yani sivil sayılmıştır. Bu anlayış doğu kültürlerinde de bulunmaktadır. Örneğin Arap dünyasında da medeniyet kentlerdeydi. Bu nedenle Arap yarımadasında, gelişmişliği göz önüne alınarak en önemli kent “Medine” olarak adlandırılmıştır (Karakuş 2006).

İlk çağlarda “uygar” ve “medeni” olan “kentli” olana karşılık geldiği için “civil” kelimesi kentlerdeki vatandaşlara da karşılık gelecek şekilde tanımlanıp kullanılmıştır. Kent uygarlık demektir, uygarlık ise siyasetin doğup geliştiği bir alandır. Sivil burada siyasi alanı da tanımlamaktadır. İlk dönemlerde sivil-siyasi ayrımı yapılmıyordu. Her ikisi de aynı anlama karşılık gelecek şekilde, birlikte kullanılmaktaydı. Daha sonraki

yıllarda sivil-siyasi toplum ayrılığı düşüncesi doğup gelişmiştir. Latince kökenli bir kelime olan “sivil” kelimesi bugün de birçok batı dilinde hemen hemen aynı şekilde ve aynı anlamda kullanılmaya devam etmektedir. Örneğin Almancada “Zivil” medeni, “zivilisation” medeniyet ve “zivilisieren” medenileşmek anlamındadır. İngilizcede sivil (civil) kelimesinin ayrıca vatandaş ya da vatandaşlık anlamlarına gelecek şekilde farklı kullanımları vardır. Örneğin “civilrights” vatandaşlık hakları anlamına gelmektedir. Bütün bunların ışığında sivil kelimesini temel olarak yurttaşlar olarak almak gerekir; dolayısıyla sivil toplum, yurttaşlar toplumdur (Ercan 2002).

1.2. Avrupa’da Sivil Toplum

11. yüzyıl, Avrupa’da feodalizmden bıkmış insanların, ticaretin gelişmesiyle birlikte kentlerde özgür insan modelleri oluşturmaya başladıkları gözlenmiştir. Tutucu feodal lordların yerine, yeniliğe açık ve insanlara daha farklı bakabilen tüccarlar kentlerin yeni kimliklerini oluşturmaya başlamışlardır. Seyahat edebilme, çalışabilme ve ticaret yapabilme serbestliği peşinde, özgür ve değişken bir sistem arayışındaki tüccarlar, feodal beylerin karşısına “birlikten kuvvet doğar” diyerek çıkmaya karar vermişlerdir. Ardından da, “lonca” ya da “hanse” denilen birlikleri kurmuşlardır. Tüccarlar istediklerini, dövüşmeye gerek kalmadan elde etmenin yollarından birinin örgütlenmek ve birlikte hareket etmek olduğunu farketmişlerdir (Demircan).

Avrupa'daki demokrasi anlayışı katılımcı bir anlayışı benimsediği için devlette ve siyasette sivil toplum kuruluşlarını reddetmemekte ve onlarla birlikte çalışmanın yollarını aramaktadırlar. Örneğin Avrupa ülkelerinin hemen hemen tamamında yerel meclisler ilgili konulardaki tartışmalarda sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini dinlemekte ve söz söylemelerine imkan vermektedirler (Karakaş 2001).

Avrupa’da, sivil alanda faaliyet gösteren yapılar, sosyal ortaklar (sendikalar, işveren örgütleri ve diğer kuruluşlar); sosyal ortakların dışındaki sosyal ve ekonomik aktörleri temsil eden örgütler; yerel düzeyde örgütlenen gençlik ve aile dernekleri CBO (Community Based Organisation) olarak anılan vatandaşın toplumsal hayata katılımını

sağlayan örgüt ve dini topluluklar ile hükümet dışı kuruluşlar olarak adlandırılan NGO'lardan oluşmaktadır.

Avrupa'da örgütlü sivil toplum, sosyal refah örgütlerini, profesyonel meslek odalarını, sendikaları, işveren örgütlerini ve pekçoğu Avrupa düzeyinde örgütlenmiş ajansları içeren çok geniş bir yelpazedeki kar amacı gütmeyen STK'ları kapsamaktadır. Günlük yaşantının bir parçası olarak, çoğu kez sosyal ortaklarla sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerde, dayanışma ve işbirliğinde kendini gösterir. Bu işbirliği, en geniş anlamıyla, yerel, ulusal ve Avrupa düzeyinde gerçekleşmektedir.

Bu kuruluşlar, sosyal refah için çalışan STK'lardan, derneklere mühendis odalarından, satranç oyuncularını klüplerine; sendikalardan, işveren örgütlerine; üniversitelerden insani yardım kuruluşlarına; insan hakları savunucularından, sanayici lobilerine kadar uzanan çok sayıda örgütü kapsar. Örgütlü sivil toplum, işsizlik, ayrımcılık, yoksulluk ve yabancı düşmanlığıyla mücadele, çevre, ticaret, kalkınma, sosyal refah, insan hakları ve gelişmekte olan ülkelere yardım gibi konularda, vatandaşların görüş ve isteklerine tercüman olmaktadır. Kısa ve uzun vadeli kampanyalarla ve çeşitli etkinliklerle davasını gündeme getirmektedir (Anonim 2007).

1.3. Türkiye'de Sivil Toplum

Sivil toplum, Türkiye açısından yeni bir olgudur. Kavram 80'li yıllarda günlük hayata girmiş ve üzerinde tartışılmaya başlanmıştır. Ancak Batı'daki anlamda ve işlevde sivil toplum örgütlerinin oluşumu için gerekli olan sosyo-ekonomik koşullar yeni yeni oluşmaya başlamıştır (Biber 2002). Türkiye'de sivil toplum tartışmalarının, özellikle son yıllarda yoğunlaştığı söylenebilir. Bunun nedenlerinden biri, dünyadaki tartışmaların ülkemizde de yankı bulmasıdır. Fakat asıl önemli neden, ülkemizde ilk örnekleri 1940'li yıllarda görülen, ancak 1980'li yıllardan sonra büyük bir gelişim gösteren sivil toplum örgütlerinin sosyal yaşamda ve kamusal alanda etkili olmaya başlamasıdır (Ercan 2002).

Ülkemizde sivil toplum bilinci ve sivil toplum örgütlerinde, daha çok 1980'li yıllardan sonra bir canlanma görülmektedir. Fakat bu, önceki dönemlerde sivil toplumun tamamen pasif olduğu anlamına gelmemektedir. Her dönemde sivil hareketler görmek mümkündür. Genellikle, Türkiye'de sivil toplumun gelişimi iki dönemde incelenmektedir: Cumhuriyet Öncesi Dönem (Osmanlı Dönemi) ve Cumhuriyet Sonrası Dönem.

Osmanlı toplum yapısında, sivil toplum unsurları niteliğinde olan şehir, lonca, dini kurum ve yerel eşraf gibi aracı kurumlar, sivil topluma bir potansiyel oluşturmuşlardır. Bu bağlamda bu aracı kurumlar sivil toplum unsuru olarak kabul edilebilir (Bayhan 2005).

Tanzimat öncesi dönemde, Osmanlı'da sivil toplum çok fazla gelişmemiştir. Osmanlı devleti toplum içerisinde ve kendisinin dışında gelişecek herhangi bir sosyal yapılanmaya imkân tanımamıştır. Osmanlı devleti, askeri bürokrasinin hâkim olduğu güçlü bir devletti ve bu gücünü sürdürebilmek için de kendi otoritesini zayıflatabilecek her türlü harekete karşı durmuştur (Arslanel 2001).

Tanzimat dönemi ve Tanzimat sonrası dönemde ise Osmanlı Devleti'nde modernleşme ve yenilikçi hareketlere rastlanmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan Sened-ittifak, Gülhane Hatt-i Hümayunu, Islahat Fermanı, I. ve II. Meşrutiyet gibi yenilikçi hareketler sivil toplumun gelişmesi adına yararlı olmuştur. Gerçekleştirilen hukuki reformlar, devletin varlık alanlarını daraltarak, sivil toplum inisiyatifini biraz daha genişletmiştir (Usta 2006).

Cumhuriyet döneminde sivil toplumun yapılanmasını ve demokratik gelişimini ele alırken Osmanlı'dan kalan tarihsel arka planı da göz önünde tutmak gerekir. Çünkü Cumhuriyet devletinin temel davranışlarını belirleyen yönetim kültürü Osmanlı patrimonyalizminin izleriyle doludur. Hatta devletten daha fazla, toplumun ortak hatırasında ve toplumsal bilinç altında patrimonyalizmin bıraktığı izler uzun yıllar

canlılığını korur. Bireylerin devletle olan ilişkilerini algılama ve gerçekleştirme düzeylerinde bugün bile bu izler etkili olmaktadır (Türkmen 2003).

Osmanlıda siyasi yapı bireyci değildi, mülkiyet yoktu. Merkez çevreye üst değerlere ya da fermanlara aykırı bir durum olmadığı sürece müdahale etmiyordu. Ancak bu bireylerin yönetime müdahale edebilecekleri anlamına da gelmiyordu. Osmanlı toplumunda siyasal toplum, sivil toplumun da işlevini üstlenmiş, sivil toplumu oluşturan unsurlar her açıdan merkeze bağlı kalmıştır. Vakıflar, ahilik ve lonca teşkilatlanmalarını ve tarikat unsurlarını Osmanlı sosyo-ekonomi sisteminin yeniden üretilmesini sağladığı ve statükoyu koruduğu için hiçbir şekilde sivil toplum kavramına atfedilen değerleri göstermediği görülmektedir (Şeker 2004).

Çünkü sivil toplum toplumun her tabakasına nüfus etmiş, merkezi yönetim karşısında, birey ve devlet arasında aracı rol üstlenmiş, bireyi devlet karşısında güçlendiren toplumsal kurumların varlığı durumunda söz konusudur (Gönenç 2001).

Loncaların yanı sıra siyasal partiler, dernekler, dini kurumlar, ulema, soylu kesim, işçi hareketleri, kadın hareketleri, medya ve siyasal ideolojiler devlete bağımlı olarak imparatorluk sınırları içinde gelişmiştir (Çaha 2000). Anadolu medeniyetlerindeki ahilik teşkilatı, Osmanlı imparatorluğu'ndaki vakıflar, dini cemaatler, loncalar, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki dernekler, meslek örgütleri ve sendikalar gibi sivil toplum unsurları ülkemizin sivil toplum geleneğini oluşturmaktadır (Çepel 2006). Örneğin 1720 yılında kurulan Tulumbacılar Ocağı'nda bütün işlevleri ile bir STK'ya örnek oluşturmaktadır (Okçu 2006). Tulumbacılar bizzat devlete bağlı olsa da sivillik bilincini uyandıran ilk yapılanmadır, yani bugünkü anlamda bir sivil inisiyatiftir (Alkan 1997). Meşrutiyetin ilanı da padişahın yetkilerinin kısıtlanması ve ilk parlamento girişimi olması açısından önemlidir. Çünkü tarih boyunca sivil toplumun önündeki en büyük engel güçlü merkeziyetçilik olmuştur (Karakuş 2006).

Çaha'ya göre Türkiye'de sivil toplum konusunda en önemli olumsuzluk Cumhuriyet döneminin ilk yılları olan Tek Parti Dönemi'nde (1923- 1946 arasında) yaşanmıştır. Bu

dönemde Osmanlı'dan miras alınan sivil toplum unsurları olan medrese, tarikatlar, vakıflar gibi geleneksel kurumların yanı sıra özel teşebbüs, ekonomik gruplar, siyasal partiler, dernekler, işçi hareketleri, medya ve siyasal ideolojiler gibi modern sivil toplum unsurları önemli ölçüde gelişmiş, ancak tek parti döneminin tek tipleştirme ve homojenleştirme politikaları karşısında bu tür sivil toplum unsurlarının bir işlevi kalmamıştır. Devletçi elit çağdaşlaşma adına yürüttüğü çalışmaların önünde bir engel olarak gördüğü sivil toplum unsurlarını tamamen tasfiye etme yoluna gitmiştir. Sivil toplumun canlanması ancak 1950 yılında başlamıştır (Çaha 1997).

1923-1950 yılları arasında gerek modern, gerekse geleneksel hiçbir sivil toplum unsuru yaşama şansı bulamamış, tek parti yönetimi toplumun tümünü batılı değerler doğrultusunda değiştirmek ve dönüştürmek uğruna sivil toplum unsurlarını tamamen yok etmiş, ekonomik ve sosyal hayata tek başına hükmetmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olan en önemli sebep ise, batılaştırma çabalarında liberal değerlerden çok devletçi değerlerin referans alınmasıdır (Çaha 1999).

1950-1980 arası dönemde siyasi güç ve yönetim/devlet, siyasal görüş, düşünce ve ideolojiler için uygun bir ortam sağlamış ve siyasi partilere rekabet hakkı tanımıştır. Siyasiler kendi çıkarları için de olsa, halkın ayağına giderek siyasete katılmasını teşvik etmiş, siyasal farklılıklar siyasi partilerle renklenmiş ve zenginleşmiştir (Tağma 2002).

1961 Anayasası ile yeniden oluşturulan demokratik hayatla birlikte, yasama ve yürütmeden bağımsız bir yargı organı olan Anayasa Mahkemesi oluşturulmuş, radyo-televizyon ve üniversiteler gibi çeşitli kurumlar özerk hale getirilerek yürütmenin denetlenmesi ve dengelenmesine çalışılmış, bu da devlet ile sivil toplum arasında dengenin korunması ve geliştirilmesi için önemli bir adım olmuştur (Kalaycıoğlu ve Sarıbay 2002).

1970'lerden itibaren siyasi partiler, sivil toplum kuruluşlarını kendi konumlarını güçlendirmek ve oy potansiyellerini artırmak için kullanmışlardır. Siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarıyla çok yakından ilgilenmeleri, ideoloji ile ilgisi olmayan dernekleri

dahi siyasi kutuplaşmaların içine çekmiştir. Bu durum, 12 Mart 1971 yılındaki Muhtıra'ya kadar devam ede gelmiştir. Muhtıra sonucunda siyasi partiler, dernekler ve sendikalar, 1961 Anayasası ile başlatılan sivil toplumun güçlenmesi sürecinde bir gerileme yaşamışlardır (Arslanel 2001).

1980 sonrası dönemde Türkiye gündeminde iki önemli tartışma konusu; sivil toplum ve liberalizmdir. 1983-1989 arasında başbakanlık, 1989-1993 yılları arasında cumhurbaşkanlığı yapan ve bu kavramların savunuculuğunu yapmış olan Turgut Özal'ın yürüttüğü politikalar dikkatlerin devletten halka kaymasına sebep olmuştur. Devletin ekonomik alanda alt yapı hizmetlerini, politik alanda da bireylerin özgürlüğünü, haklarını ve kamusal güvenliğini sağlayarak toplumun hizmetine girmesi gerektiği yolundaki düşünceler yaygınlık kazanmıştır (Çaha 2000).

80'li yılların ekonomik gelişmesi de çeşitli bakımlardan, sivil örgütlerin oluşmasını hızlandırmıştır. Toplum genelinde, şimdiye kadar güçlü şekilde yönlendirilen ve himayecilikle belirlenen ekonomi politikasında liberalleşmeye paralel olarak, bireyin girişimini ve katkısını, etkinliği ve verimliliği vurgulayan liberal düşünce öğeleri yaygınlaşmıştır (Wedel 1997).

Türkiye'de 1983 seçimleriyle sona eren askeri yönetimin ardından, sivil toplum örgütleri, bireyi devlet karşısında koruyacak mekanizmalar olarak değerlendirilmiştir. Böylece sivil toplum kavramına sihirli bir anlam yüklenmiş ve günlük dilde "askeri yönetimden arınmış toplum biçimi"ni adlandırmada kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda, sivil toplum kavramının dile getirdiği toplumsal siyasal gerçekliğinden daha çok, kendisi önemsenmiş ve "sivil toplumculuk" olarak niteleyebileceğimiz siyasal bir tutum ortaya çıkmıştır (Kocalar 2006).

Sivil toplumun önemi, 2001-2005 yıllarını kapsayan sekizinci be yıllık kalkınma planında, doğru bir şekilde algılanmış ve şöyle ifade edilmiştir: "Ülkelerin kalkınma çabalarında kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak sivil toplum örgütlerinin rolü ve önemi artmakta, ulusal ve uluslar arası kaynakların harekete

geçirilmesinde, katılımcılığın artırılmasında sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri giderek yaygınlaşmaktadır. Uluslararası yardımları sağlayan kuruluşlar, yardımların kullanılmasında sivil toplum örgütü niteliği taşıyan oluşumlar vasıtasıyla projelerin yürütülmesini talep etmektedirler” (Tağma 2002).

1.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Özellikleri

STK'ların özellikleri (Bostancı 2005)'e göre aşağıdaki gibi özetlenebilir. Bunlar:

- ✓ Kar amacı gütmemek,
- ✓ Siyasi ve ekonomik aktörlerden bağımsız hareket etmek,
- ✓ Gönüllülük esasına dayanmak,
- ✓ Bürokratik olmayan esnek bir yapıya sahip olmak,
- ✓ Karar ve uygulamalarda katılımcı yaklaşımı benimsemek yani halkın katılımını ve güçlenmesini sağlamaya odaklanmak,
- ✓ Politika ve stratejileri ile mevcut yönetim ve uygulamaları, amaçları doğrultusunda etkileyebilmek,
- ✓ Dürüstlük, tutarlılık, açıklık, saydamlık, yardımseverlik, hoşgörü ve hizmet anlayışına sahip olmak gibi değerleri benimsemek.

(Ak 2005)'e göre ise sivil toplum kuruluşlarının temel özellikleri 6 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

- ✓ Toplumsal sorunların çözümü için çalışmak,
- ✓ Toplumsal sorunların çözümünde devletle işbirliği yapmak,
- ✓ Devletin etkili, verimli, sorumlu, şeffaf bir hal alması için çalışmak,
- ✓ Herkesin aktif vatandaş olarak yönetime katılmasını sağlamak,
- ✓ Herkesi demokratik ve şeffaf bir yönetim anlayışı için çalışmak,
- ✓ Toplum devlet-birey ilişkilerinde hak ve sorumlulukların adaletli dağılımına yardımcı olmaktır.

Sivil toplum kuruluşları denince, dernekler, vakıflar, meslek odaları, sendikalar, kültür amaçlı ticari kuruluşlar, kooperatifler ve yasal bir yapıya sahip olmayan ve biçimsel bir

örgütlenmesi bulunmayan yurttaş girişimlerine kadar uzanan geniş bir yelpaze anlaşılmaktadır (Gönel 1998b).

Gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde faaliyet gösteren STK'ların birçok toplumsal işlevleri vardır. Bu işlevleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Wedel ve İbrahim 1997).

- ✓ STK'lar demokrasinin gelişmesine katkıda bulunur.
- ✓ STK'lar bireylerin ortak amaç ve hedeflerini doğrultusunda, siyasi iradeyi ve yönetimi karar alma sürecinde kamuoyu oluşturmak suretiyle etkilerler.
- ✓ STK'lar, devletin eylemlerinin sivil toplum tarafından denetlenmesine olanak sağlamak diğer yandan da topluma devlet karşısında bir koruma sağlamak işlevi görmektedirler.
- ✓ STK'lar, kamuoyu oluşturarak bireylerin taleplerini dile getirmeleri için uygun ortam sağlamaktadırlar. Belirli konularda kamuoyu duyarlılığının yaşatılması/artırılması ve hükümetleri harekete geçiren siyasi baskıların ortaya çıkmasını sağlamak,
- ✓ STK'lar çoğulcu toplum yapısını geliştirerek, egemen aktörlere karşı dengeleri sağlayan bir unsur olarak görmektedirler.
- ✓ STK'lar ayrıca bireylerin siyasi kültürlerini geliştirir, yani katılımcı ve çoğulcu bir kültürel yapıyı geliştirir ve pekiştirir, bu sayede bireylere yönetim deneyimi de kazandırılabilir.

Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal hayata katkıları ise (Yonca 2003)'e göre şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Halk kesimlerinin kendilerini ifade edebilecekleri ve çıkarlarını tanımlayabilecekleri demokratik kalkınma alternatifleri ortaya çıkarma,
- ✓ Dayanışma ve ortak çalışma biçimleri yaratarak, örgüt-dışı ilişkilerde demokratik alanlar ortaya çıkarma,
- ✓ Yerel yönetimlerden ve ulusal yönetimlerden yola çıkarak halk alternatiflerinin tanımlanması, formüle edilmesi ve uygulanması
- ✓ Halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik programları gerçekleştirmek.

1.5. Avrupa Birliği ve Sivil Toplum Diyalogu

Avrupa Toplulukları Komisyonu'ndan 29.06.2005 tarihinde Konsey'e, Avrupa Parlamentosu'na, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye ve Bölgeler Komitesi'ne 'AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu' adı altında bildirim gönderilmiştir.

Bu Bildirim, AB ve aday ülkeler arasında bir sivil toplum diyalogu geliştirilmesine ilişkin bir politika çerçevesi ortaya koymaktadır. Bu Bildirimde, öncelikle, ulusal düzeyde ve AB düzeyinde sürdürülen bazı faaliyetlerin güçlendirilmesine odaklanılacak ve ardından, diyalogun daha da geliştirilmesine yönelik yeni faaliyetler önerilmektedir.

1.5.1. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında sivil toplum diyalogunun güçlendirilmesi

1.5.1.a. Ulusal kamu kurumları

İkili ilişkiler

Üye devletler, hareketlilik programları, burslar, medya geliştirme, sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesine mali destek, meslek kuruluşları arasında değişim, okul bağlantıları vb. dahil olmak üzere, karşılıklı değişimleri teşvik etme konusunda oldukça faaldirler. Buna ilaveten, üye devletler ve Türkiye arasındaki kültürel ilişkiler ileri düzeydedir ve bazı durumlarda, Türkiye'de üye devletlerle bağlantılı kültür enstitülerinin kurulması bu kültürel ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Üye ülkelerdeki Türk toplulukları

Üye devletlerde yaşayan Türk topluluklarının, AB-Türkiye diyaloguna daha faal biçimde katılmalarını teşvik etmek amacıyla, bu alandaki faaliyetler daha da desteklenmektedir. Üye devletler; üye ülkelerdeki yerel derneklerden, önde gelen Türk

kökenli şahsiyetlere ve akademik uzmanlara kadar uzanan geniş bir ekip ile işbirliği içinde, projelerin uygulanmasında öncü bir rol oynamaya devam etmektedirler.

1.5.1.b. Parlamentolar, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölgeler Komitesi

Parlamentolar arası ilişkiler, siyasi partilerin temasları ve parlamento üyeleri arasındaki sürekli kişisel temaslar, karşılıklı anlayışın gelişmesine katkıda bulunmaktadır ve sivil toplum diyalogunun kilit bir boyutunu temsil etmektedir. Avrupa Parlamentosu ve Türk muadili (TBMM) bir diyalog geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle, AB-Türkiye Karma Parlamento Komitesi, uzun yıllar boyunca her iki tarafın seçilmiş üyeleri arasında görüş alışverişi için bir platform teşkil etmiştir.

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi gibi AB kurumları, Türkiye ile bağlantı kurma konusunda faal olagelmıştır. Söz konusu Komite, daha on yıl önce, iki tarafın ekonomik ve sosyal menfaat grupları arasında diyalog ve işbirliğini geliştirmek amacıyla, Türkiye ile bir Karma İstişare Komitesi (KİK) kurmuştur. KİK, açık bir şekilde, sivil toplumlar arasındaki diyaloga katkıda bulunmakta ve bu diyalogu daha da geliştirmek için spesifik girişimler organize etmeyi öngörmektedir. Bölgeler Komitesi de, Türkiye ve üye devletlerdeki yerel topluluklar arasında diyalogun geliştirilmesine ilişkin olarak benzer bir rol üstlenmektedir.

1.5.1.c. AB Fonlarından desteklenen sürdürülmekte olan faaliyetler

a) Sivil toplumun desteklenmesi:

Son birkaç yıl boyunca, Türkiye, sivil toplum konusunda etkileyici bir gelişme göstermiştir. Geniş kapsamlı konularla ilgilenen STK'lar, giderek artan bir şekilde seslerini duyurmaya başlamış ve sosyal ve siyasal etki merkezleri olmak için mücadele etmektedir. AB, 2001 yılından bu yana, önemli bir bileşeni Türkiye'deki STK'ların gelişmesini güçlendirmeyi amaçlayan bir sivil Toplum Geliştirme Programı uygulamaktadır.

b) Sosyal diyalog, istihdam ve sosyal işler:

Sosyal taraflar ve sosyal STK'lar, iş hukuku, iş sağlığı ve güvenliği, cinsiyet eşitliği ve ayırimcılıkla mücadele gibi alanlardaki AB mevzuatının irdelenmesinde ve uygulanmasında kilit bir role sahiptir. Bunlar, istihdam, sosyal içirme ve sosyal koruma stratejileri ve politikalarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesinde de faaldirler. Komisyon, sonuç olarak, Türkiye'de sosyal alanlardaki sosyal taraflar ve sivil toplum kuruluşları ile temaslar geliştirmeye, özellikle, bunların AB standartlarına yaklaştırılması ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından tanımlandığı şekliyle sendikal haklara tam olarak saygı gösterilmesini sağlamaya her zaman büyük önem vermiştir.

c)Topluluk programları Socrates, Gençlik ve Leonardo da Vinci:

Eğitim ve öğretim alanında yürütülen faaliyetler, muhtemelen, vatandaşlar arasındaki bağların ve karşılıklı bilgi ve anlayışın artırılması için en uygun faaliyetlerdir. Nisan 2004 tarihinden bu yana, Türkiye, tam üye olarak Topluluk Programları Socrates, Gençlik ve Leonardo da Vinci'ye katılmaktadır. Socrates programı, ulus-ötesi projeler ve tüm eğitim düzeylerinde (okul, yüksek okul ve yetişkin eğitimi) katılan ülkelerin hepsinde personel ve öğrenci hareketliliğinin desteklenmesi aracılığıyla, eğitimde Avrupa boyutunu güçlendirmektedir. Gençlik programı, gençlere, genç işçilere ve gençlik örgütlerine, ulus-ötesi değişim programları ile örgün olmayan eğitim faaliyetlerini geliştirme fırsatı vermektedir. Son olarak, Leonardo da Vinci mesleki eğitim programı, hareketliliği artırmak, yenilikçiliği teşvik etmek ve mesleki eğitimin kalitesini artırmak amacıyla mesleki eğitim alanındaki kurumsal aktörler arasında ulus-ötesi işbirliğini desteklemektedir.

d) Akademik alanda sürdürülen diğer faaliyetler:

Ankara'daki Avrupa Komisyonu Delegasyonu tarafından yönetilen Jean Monnet Burs programı, Avrupa entegrasyonu alanında Türk gençlerin uzmanlıklarının geliştirilmesini ve Türk ve AB vatandaşları arasındaki bağların güçlendirilmesini amaçlayan mezuniyet sonrası bursları finanse etmektedir. Bu program, yaklaşık 15 yıldan beri devam etmekte olup, yüzlerce Türk bursiyerin Avrupa entegrasyonu ve uygarlığına ilişkin konular

hakkında bilgi sahibi olmalarına imkan sağlamıştır. Söz konusu program, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki akademik kurumlar arasındaki bağların güçlendirilmesinde de rol oynamıştır. Komisyon, gelecekte bütçe tahsisatını artırarak programı güçlendirecektir. Jean Monnet Mezunları Derneğinin kurulması ve programın AB ülkelerinden Türkiye'de çalışmak üzere yapılacak başvurulara da açılarak genişletilmesi gibi, ilgili başka girişimler de değerlendirilecektir.

e) Araştırmada insan kaynakları ve mobilite eylemleri (Marie Curie Eylemleri):

Marie Curie Eylemleri; araştırma, teknoloji geliştirme ve demonstrasyon alanındaki Çerçeve Programlara Türkiye'nin tam katılımı çerçevesinde, araştırma becerilerinin geliştirilmesi ve transfer edilmesi, her düzeydeki araştırmacı için kariyer imkanlarının güçlendirilmesi ve genişletilmesi ve Avrupa araştırma alanında mükemmelliğin teşviki için hazırlanmış, bir dizi tutarlı ve iyi organize edilmiş hareketlilik programı sunmaktadır.

1.5.2. Öngörülen yeni faaliyetler

STK'lar, sosyal taraflar ve meslek kuruluşları

a) Uzun dönemli ortaklıklar:

Türkiye'de sivil toplumun gelişmesine destek konusunda edinilen deneyime dayanarak, Komisyon, sivil toplum kuruluşlarına, en iyi uygulamaların karşılıklı değişimi vasıtasıyla karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmaları ve işbirliğini temin etmeleri amacıyla, AB'deki muadilleriyle ikili değişim projelerini ortaklaşa finanse etmeleri için gerekli yardımı sağlamak üzere bir sivil toplum diyalogu yardım programı oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkilerinin bu şekilde artması, Türk STK'larının daha güçlü hale gelmelerine ve AB tartışmalarına daha aktif olarak katılmalarına yardımcı olacaktır. Gençlik, cinsiyet eşitliği, çevre, tüketici hakları, kültürel haklar, medeni haklar ve insan hakları, sosyal dışlanma ve her türlü ayrımcılıkla mücadele gibi kritik

alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar, AB'deki muadilleriyle bir diyalog kurma konusunda özellikle teşvik edilmektedir. AB ve Türk STK grupları arasında uzun dönemli ve kalıcı ilişkiler oluşturmaya yönelik projelere, uygun olduğu ölçüde, öncelik verilmelidir. Ayrıca, merkeze uzak bölgelerde bulunan veya şimdiye kadar AB kaynaklı projelerde nadiren yer almış STK'ların, proje hazırlayıcılar ve partnerleri tarafından projelere dahil edilmesini sağlamak için çaba sarf edilmektedir.

b) Cinsiyet eşitliği:

Kadınların işgücü piyasasında ve siyasi karar alma mekanizmalarında (ulusal, bölgesel ya da yerel düzeyde) temsil edilmelerine özel önem vermektedir. Komisyon, bu bildirim kapsamındaki tüm faaliyetlerde, cinsiyetler arası eşitlik ve fırsat eşitliği boyutuna yer verilmektedir.

AB-Türkiye İş Konseyi

İş sektörü, ikili ticareti ve yatırım akışlarını geliştirmek, değişim programlarını kolaylaştırmak ve karşılıklı bilgi alışverişini artırmak suretiyle geçmişte yapılan görüşmelerde önemli bir rol oynamıştır. Katılım müzakereleri sırasında Merkezi Avrupa aday ülkelerinde başarıyla yürütülen benzer projeler dikkate alınarak, bir Avrupa-Türkiye İş Konseyinin kurulması imkanı araştırılmaktadır. Bu Konsey, ticaret ve yatırımları daha da geliştirme hedefi doğrultusunda Avrupa kurumları ile yerel iş örgütleri arasında bir bağlantı noktası olarak, Türkiye'de faaliyet gösteren belli başlı AB şirketleri ile muadil Türk şirketleri için bir forum işlevi görmektedir.

Yerel topluluklar ve kardeş kent uygulaması:

Yerel topluluklar arasında ulus-ötesi işbirliğinin sağlanması, barış, istikrar ve demokrasiyi güçlendirmek açısından önemli bir unsurdur. Yerel belediyeler arasında kardeş kent uygulaması; Avrupa'da İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden itibaren,

komşu ülkeler arasında yaşanmış olumsuzlukların üstesinden gelmek, insanları bir araya getirmek ve karşılıklı güçlü bağlar kurmak için bir araç olarak, güçlü biçimde gelişmiştir. Şimdiye kadar, yeni üye devletler de dahil olmak üzere, AB’de yaklaşık 13,000 belediye kardeş kent uygulamasına gitmiştir. Türkiye ile ilgili olarak, son yıllarda AB kentleriyle bir dizi kardeş kent uygulaması gerçekleştirilmiş olmasına karşın, böyle verimli bir işbirliği aracının daha da geliştirilmesine ilişkin genel bir çerçeve bulunmamaktadır. Sivil toplum diyalogu ile Komisyon, karşılıklı bilgi alışverişini güçlendirmek, ortak projeler geliştirmek, ortak ilgi alanına giren konularda seminerler düzenlemek ve yerel halkın katılımını teşvik etmek amacıyla, AB ve Türk kentleri arasında kardeş kent uygulamalarının nasıl desteklenebileceğini inceleyecektir. Bu Bildirim kapsamına giren diğer faaliyetlerle ilgili olarak ise, merkeze uzak veya dezavantajlı bölgelerde bulunan yerel toplulukların bu faaliyetlere dahil olması için özel çaba gösterilmektedir.

Gençler, üniversite öğrencileri ve mesleğe yeni başlayanlar için değişim programları:

Komisyon, AB ve aday ülkeler arasında bu alandaki değişim programlarına ağırlık vermekte ve bu amaçla aday ülkelerin devam etmekte olan ilgili AB değişim programlarına katılmalarını teşvik etmektedir. Bunun dışında, bu alanda yeni girişimlerde bulunmak kapsamında, Komisyon, AB ve Türkiye deki üniversiteler ve eğitim sektörüyle yaygın bir istişare süreci başlatmıştır. Eğitim alanında, Komisyon, mevcut mekanizmaların tüm hedef gruplara ulaşmak bakımından yeterli olup olmadığını değerlendirecektir. Örneğin, orta okul öğrencilerine yönelik değişim programlarına veya tarih bilgisinin karşılıklı olarak geliştirilmesine yönelik projelere daha fazla destek sağlanabilir. Tartışılacak diğer projeler arasında, 18 yaşın altındaki öğrenciler için on-line etkinlikler (AB katılım müzakereleri tartışmalarına on-line katılmak gibi) yer almaktadır.

Komisyon, AB’de ve Türkiye’de yerleşik üniversiteler arasında daha sıkı bir kurumsal işbirliğinin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Bu işbirliği sadece tecrübe alışverişi ve

müfredatın geliştirilmesini değil, aynı zamanda her iki tarafın öğrencilerine de açık olan, ortak bağımsız akademik kurumların oluşturulmasını da kapsamaktadır. Bu kurumlar, AB ve Türk kimliği, tarihi, kültürü ve uygarlığı ile ilgili araştırma ve eğitim faaliyetleri yürütmekte ve AB entegrasyonu konusunda eğitim programları geliştirmelidir. Bu bağlamda, Komisyon, lisans ve lisans-üstü eğitim veren tanınmış AB ve Türk akademik kuruluşlarının yerel şubeler açmasını desteklemektedir

Bunun dışında, Komisyon, AB-Türkiye diyalogu bakımından önem taşıyan hukuk, ekonomi, sosyal bilimler ve tarih alanlarında, AB ve Türkiye'deki akademik kuruluşlar arasında işbirliğini desteklemektedir. Bu alanların tümünde, Türk ve Avrupalı akademisyenlerin ortaklaşa yapacağı araştırma ve yayınlar teşvik edilmektedir.

Kültürel değişim programları:

Kültürler arası değişim programlarının geliştirilmesi, sivil toplum diyalogu bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Şu an tek bir program altında birleştirilmiş ve Ankara'daki Avrupa Komisyonu Delegasyonu tarafından yürütülen yeni kuşak "Avrupa Ufukları" (European Horizons) ve "Mozaik" (Mosaic) programları çerçevesinde, Komisyon, kültür ve sanat alanlarında faaliyet gösteren Türk ve AB STK'ları için sınır ötesi işbirliğini temin etmektedir. Bu, örneğin, ortak atölye çalışmalarının ve on-line kültür forumlarının finansmanını kapsamaktadır. İki farklı eylem paketi öngörülmektedir: Bunlardan biri çocuklar için (halihazırda desteklenen Türk-Avrupa Çocuk Orkestrası gibi) ve daha geniş olan diğeri ise, görsel sanatlardan kültür alanındaki eğitime ve kültür mirasından popüler kültüre kadar uzanan geniş bir yelpazede, yetişkinler için düşünmektedir.

Topluluk kültür ve medya programlarına katılım

Türkiye halihazırda, iki önemli alanda AB ve Türkiye arasında karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi bakımından kilit rol oynayabilecek iki Topluluk Programına (Kültür 2000

ve MEDIA Plus) katılmamaktadır. Kültür 2000 Programı kapsamında, kültür ve sanatın tüm alanlarındaki (gösteri sanatları, plastik ve görsel sanatlar, edebiyat, kültür mirası, kültür tarihi vb.) işbirliği projelerine hibe sağlanmaktadır. MEDIA Plus'ın amacı ise, görsel-işitsel sektöründeki profesyoneller için eğitim girişimleri, üretim projelerinin (sinema filmleri, televizyon filmleri, belgeseller, çizgi film ve yeni medya) desteklenmesi ve Avrupa görsel işitsel eserlerinin dağıtımı ve desteklenmesi gibi bir dizi destek tedbirleriyle Avrupa görsel işitsel sektörünün rekabet gücünü artırmaktır.

Yabancı dil eğitimi

Türkiye'deki sivil toplum örgütleri (zellikle merkeze çok uzak illerde yerleşik olanlar) ile AB'deki muadilleri arasında işbirliğinin güçlendirilmesindeki başlıca engellerden biri de yabancı dil bilgisi eksikliğidir. Komisyon, yabancı dil eğitiminin gerçekleştirilmesi konusunda ye devletlerin kültür örgütleriyle birlikte çalışacak ve öncelikli alanları belirlemektedir.

Kamuya açık tartişmalara katılım (On-line tartişmalar dahil)

Komisyon, karşılıklı anlayışı güçlendirmek amacıyla, genişleme süreci, Türkiye'nin katılım beklentisi ve sivil toplum diyalğu ile ilgili tüm kültürel, siyasi ve kurumsal konular hakkında her iki tarafın aktörlerinin de katılacağı kamuya açık bir tartişma yapılmasını teşvik hususunda her türlü çabayı göstermektedir.

Sivil toplum diyalğuna ilişkin konular hakkında sanal tartişmanın geliştirilmesi için internet destekli platformların yaratılması da teşvik edilmektedir. Türkiye ve genişleme süreci ve sivil toplum diyalğu faaliyetleri hakkında bilgi veren ve STK'lara, okullara, üniversitelere ve araştırma merkezlerine link veren bir internet sitesi oluşturulmuştur.

Medya

AB'deki Türkiye'ye ilişkin sürekli bilgilendirme ve iletişim çalışmaları, özellikle diğer alanlarda yürütülmekte olan Sivil toplum diyalogu faaliyetleri hakkında kamuoyunda bilinç oluşturmaya amacıyla, önceliğin bir görsel-işitsel bileşene verilmesi suretiyle güçlendirilecek ve yoğunlaştırılmaktadır. Komisyon, Türkiye ve AB ülkelerindeki yaşam ve toplumun çeşitli yönlerini tanıtan ve Türk izleyicilerine AB, AB'nin kuralları ve politikaları hakkında bilgi veren televizyon programlarını desteklemekte ve kısmen finanse etmektedir.

Gazetecilerin değişim programlarına katılması ve bilinçlendirilmesi

Söz konusu program, AB düzeyinde gazetecileri temsil eden örgütlerin ve kâr amacı gütmeyen diğer kuruluşların desteğiyle geliştirilmektedir. Bununla birlikte, bu eğitim programının üye devletlerde kalıcı bir etki yaratması için, Komisyon, özellikle karşılıklı ziyaretler ve ortak seminerler yoluyla, Türkiye ve AB üyesi ülkelerdeki gazeteci cemiyetleri arasında doğrudan temasların geliştirilmesine öncelik vermektedir.

Dini topluluklar ve dernekler

Ekim 2004 tarihli Komisyon tavsiyesinde de dile getirildiği gibi, sivil toplum diyalogu, dinsel konular üzerinde de yoğunlaşmaktadır. Bundan dolayı, özel kimliklerini ve katkılarını da dikkate alarak, kiliseler ve diğer dini dernek, cemaat veya örgütlerle, açık, şeffaf ve düzenli bir diyalog teşvik edilmektedir.

Sivil toplum diyalogunun amaçları, kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- a) Üye devletlerde ve aday ülkelerde, sivil toplumun tüm kesimleri arasında temasları ve deneyim paylaşımını güçlendirmek;

- b) Gelecekteki genişlemelerin yaratacağı fırsatlar ve zorlukların daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlayacak şekilde, ilgili aday ülkeler hakkında (tarih ve kültürleri de dahil olmak üzere) Avrupa Birliğinde daha iyi bilgi edinilmesini sağlamak;
- c) Temelini oluşturan değerler, faaliyetleri ve politikaları da dahil olmak üzere, Avrupa Birliğinin aday ülkelerde daha iyi anlaşılmasını sağlamak (Anonim 2005a).

1.5.3. Avrupa Birliği kurumları ve sivil toplumla ilişkileri

Avrupa kurumları, birleşik bir Avrupa inşa etmek amacıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan, genel Avrupa bütünleşmesi sürecinin çekirdeğidir. 15 Üye Devlet ve AB ile birleşmeyi bekleyen 13 Devletle, Avrupa bütünleşme süreci, Avrupa'da barışı korumayı ve ekonomik ve sosyal gelişmeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

AB üç topluluk üzerine inşa edilmiştir: 1951 yılında Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), 1957 yılında Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve 1992 yılında Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği (AB) olarak adlandırılan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET). Üç Avrupa Topluluğu tarafından paylaşılan AB kurumları, birbirini tamamlamakta olup, her birinin AB karar alma sürecinde üstlendiği bir rol vardır. AB'yi benzersiz, gerçek ve daha geleneksel uluslararası kuruluşlardan farklı kılan unsur AB'nin kurumsal yapısıdır (Anonim 2000).

Ekonomik ve Sosyal Komite bir danışma kuruluudur. Amaç Topluluğun karar almadan sorumlu kurumlarını, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin temsilcilerinin görüşleri hakkında bilgilendirmektir. Konsey ve Komisyon belli bazı alanlarda bir karar almadan önce Ekonomik ve Sosyal Komiteye danışmak zorundadır. Bunlar; tarım politikası, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, ulaştırma politikası, dolaylı vergilerin harmonizasyonu İç pazar için mevzuatın yakınlaştırması, istihdam politikası, sosyal politika, eğitim, mesleki eğitim ve gençlik, kamu sağlığı, tüketicinin korunması, trans-Avrupa ağları, sanayi politikası, ekonomik ve sosyal destek, araştırma ve teknolojik gelişme ve çevredir (Bozkurt vd 2001).

Üye devletlerin ulusal parlamentolarıyla benzer yetkilere sahip olan **Avrupa Parlamentosu**, dünyanın yalnızca en büyük değil, aynı zamanda en önemli çok uluslu parlamenter organıdır. Avrupa Parlamentosu seçimleri 1979 yılından bu yana yapılmaktadır. Parlamento üyeleri 5 yıl için seçilmekte ve tüm siyasi eğilimleri Parlamento'da bağımsız biçimde temsil etmektedirler. Parlamento genel kurulu Strasbourg'da toplanmakta, sekreteryaya ise Lüksemburg'da bulunmaktadır. Ancak bazı oturumlar ve Komisyon toplantıları Brüksel'de yapılmaktadır.

Avrupa Parlamentosu'nun 3 temel görevi vardır. Bunlar yasama yetkisi, bütçe yetkisi ve yürütme üzerine denetim yetkisi olarak özetlenebilir.

Yasama yetkisi çerçevesinde Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu tarafından yapılan mevzuat önerilerini Konsey'e de danıştıktan sonra yasalaştırmaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun bu süreçteki etkisi zaman içerisinde arttırılmış, özellikle Maastricht Antlaşması'nı takiben Parlamento bazı alanlarda (işçilerin serbest dolaşımı, tüketicinin korunması, eğitim, kültür ve sağlık gibi) kabul edilecek mevzuata ilişkin olarak Konsey'le eşit statüye sahip hale gelmiştir. Yeni üyelerin Avrupa Birliği'ne katılımı, bazı uluslararası antlaşmaların kabulü gibi bazı önemli kararlarda Konsey'in Parlamento'nun onayını alması zorunlu tutulmuştur.

Bütçe yetkisi ise Avrupa Parlamentosu'nun politik önceliklerini yaşama geçirmesini sağlayan önemli bir yetkidir. Avrupa Parlamentosu her yıl Aralık ayında Avrupa Birliği'nin bir sonraki yıla ait bütçesini onaylamaktadır. Bütçe, Avrupa Parlamentosu Başkanı tarafından onaylanmadıkça yürürlüğe konulmamaktadır.

Parlamento'nun diğer bir yetkisi ise Avrupa Birliği'nin tüm etkinlikleri üzerindeki demokratik denetim yetkisidir. Bu yetki, Avrupa Komisyonu'nu, Bakanlar Konseyi'ni ve Avrupa Birliği Konseyi'ni kapsamaktadır. Bununla birlikte Parlamento, Avrupa Komisyonu üyelerinin tayinlerini onaylama ve üçte iki oy çokluğuyla Komisyonu görevden alma yetkisine sahiptir (Anonim 2009b).

AB politikalarının tasarlayıcısı ve koordinatörü olan **Avrupa Komisyonu**'nu Avrupa Birliği'nin yürütme organı olarak tanımlamak da mümkündür. Komisyon, mevzuat önerileri hazırlayarak Parlamento ve Konsey'e sunmakta; Avrupa Birliği müktesebatını uygulayarak Parlamento ve Konsey tarafından hazırlanan bütçe ve programları uygulamakta; Topluluk antlaşmalarının korunmasını sağlamakta ve uluslararası platformlar ile uluslararası anlaşmaların müzakerelerinde Avrupa Birliği'ni temsil etmektedir.

Avrupa Komisyonu üyeleri 5 yıl boyunca görev yapmakta; Başkan ve üyeler, üye ülke hükümetleri tarafından ortak uzlaşıyla atanmakta; ancak gerekli olması halinde Avrupa Parlamentosu tarafından görevden alınabilmektedirler. Avrupa Komisyonu'nun 25 üyesi bulunmaktadır. Komisyon, antlaşmalarda da belirtilen, taşımacılıktan çevreye, enerjiden tarıma pek çok alanda mevzuat önerileri hazırlamakta ve hazırlanan bu öneriler Parlamento ve Konsey'e sunulmaktadır (Anonim 2009b).

Bölgeler Komitesi Avrupa Birliği'nin en genç kurumlarından biridir. Bu Komitenin kurulması, Üye Devletlerin bölgesel ve yerel kimlikleri yansıtmaya ve AB politikalarının geliştirilmesine ve uygulanmasına katılmalarını sağlama yönündeki güçlü isteklerini yansıtmaktadır. Kendilerini doğrudan ilgilendiren çeşitli konularda yerel ve bölgesel mercilerin temsilcilerine danışılması yasal bir yükümlülüktür (Anonim 2000).

Avrupa Birliğinde, karar alma sisteminde ulusal konular üye ülke kamu yetkilileri tarafından temsil edilmektedir. Yerel ve bölgesel düzeyde temsil ancak 1992 Maastricht antlaşması ile kurulan Bölgeler Komitesi ile resmiyet kazanmıştır. Bölgeler Komitesi, yerel ve bölgesel yönetimleri resmi karar alma süreçlerinde temsil eder ve bütünleşme yolunda Avrupa Birliği kurumları ile birlikte ve bağımsız olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Zamanla üye devletlerde Bölgeler Komitesinin önemini kabul etmeye başlamışlardır. Ancak, Bölgeler Komitesi sadece danışma organı statüsüne sahiptir ve Avrupa Birliği karar alma sürecine de görece olarak geç bir aşamada katılmaktadır (Anonim 2001).

1.5.4. Avrupa Birliği genişleme stratejisi ve sivil toplum kuruluşları

Avrupa Birliği 1993 Kopenhag Zirve'sinde aldığı kararlar uyarınca eski Varşova Paktı ülkeleri olan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerini (MDAÜ) kapsayan bir genişleme süreci başlatmıştır. AB Komisyonu'nun genişlemeye ilişkin stratejisine esas teşkil etmek üzere hazırladığı öneriler, 16 Temmuz 1997 tarihinde “Gündem 2000” başlıklı bir raporda açıklanmıştır. Raporda MDAÜ ile Kıbrıs'ın iki dalga şeklinde 2000'li yıllarda AB'ne tam üye olmaları öngörülmüştür. İlk dalgada Kopenhag kriterleri dediğimiz:

1. Siyasi kriterler: Aday ülke, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunmasının güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapıya sahip olmalıdır.

2. Ekonomik kriterler: Aday ülkede işleyen bir piyasa ekonomisi ve AB içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleriyle başa çıkabilme kapasitesine sahip olmalıdır.

3. Topluluk Müktesebatının Kabulü: Aday ülke, siyasi, ekonomik ve parasal birlik amaçlarına uyum dahil olmak üzere, AB mevzuatını üstlenebilme ve uygulayabilme kapasitesine sahip olmalıdır.

Kriterlere en fazla uyum gösterebilme yeteneğine sahip olduğu değerlendirilen, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya, sözkonusu kriterlere göre daha geri bir durumda bulunan ikinci dalgada ise Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Bulgaristan ve Romanya yer almıştır. Kıbrıs da daha önce alınan bir kararla sözkonusu genişlemenin içine dahil edilmiştir. Daha sonra bu dalgalı sistem bırakılmış ve tüm aday ülkeleri kapsayan tek bir çerçeveye oturtulmuştur. Türkiye ise ekonomik ve siyasi problemleri nedeniyle genişlemenin kapsamına alınmamıştır.

AB'nin Türkiye'ye yönelik ön-katılım stratejisi, Lüksemburg'da toplanan Avrupa Konseyi'nin talebi üzerine 1998'de geliştirilmiş olan Avrupa Stratejisi üzerine inşa

edilmiş ve Türkiye'ye birtakım önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesini, Gümrük Birliği'nin tarım ve hizmet sektörlerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmasını ve çeşitli alanlarda işbirliğini kapsamaktadır.

AB Komisyonu 13 Ekim 1999'da açıkladığı Türkiye için ikinci İlerleme Raporu'nda Türkiye'ye üyelik perspektifi verilmesini önermiş ve bunun sonucunda Aralık 1999'da toplanan Helsinki Zirvesi'yle Türkiye, AB'ye tam üyeliğe aday ülke olarak kabul edilmiştir.

AB Üyeliğine Aday Ülke Türkiye: Helsinki Zirvesi

1999 yılında Helsinki'de gerçekleştirilen AB Zirvesi (Avrupa Konseyi), AB-Türkiye ilişkileri için bir dönüm noktası oldu. Bu Zirve'de AB, Türkiye'nin adaylığını resmi olarak kabul etti ve bu kararın ardından Türkiye'yi AB üyeliğine hazırlayabilmek için diğer aday ülkelerde olduğu gibi bir katılım öncesi strateji uygulanmaya başlandı. Bu katılım stratejisi birbirine bağlı aşağıda açıklanan birkaç unsuru içeriyor:

- Katılım Ortaklığı Belgesi
- İlerleme Raporları
- Tek finansal çerçeve kapsamında yıllık yardım
- Avrupa Topluluğu programlarına ve kuruluşlarına katılım

Türkiye hükümeti de bu strateji çerçevesinde, düzenli olarak, Katılım Ortaklığı ve Müktesebatın Kabulüne ilişkin Ulusal Programlar hazırlamaktadır (Anonim 2009c).

Genişleme AB'nin en güçlü politika araçlarından biridir. AB'nin istikrar, güvenlik ve uyumsuzlukların önlenmesi konularındaki stratejik çıkarlarına hizmet etmektedir. Ayrıca, refah ve ekonomik büyüme imkanlarının artırılması ile hayati önem taşıyan ulaşım ve enerji güzergahlarının korunmasına yardımcı olmuştur. Mevcut genişleme gündemi, gerekli koşulları karşılamaları halinde AB üyesi olacaklarına dair perspektif sunulan Batı Balkanlar ile Türkiye'yi kapsamaktadır (Anonim 2009d).

Avrupa Komisyonu, 8 Kasım 2006 tarihinde genişlemeye ilişkin 2006 Strateji Belgesi'ni açıklamıştır. Söz konusu belge, AB'nin mevcut stratejisi çerçevesinde; Birliğin etkin biçimde işlemesi, beşinci genişlemeden dersler çıkartılması, genişlemeye ilişkin sorunların ele alınması, aday ülkelere üyelik sürecinde destek olunması ve genişlemenin devamı için kamuoyunun desteğinin sağlanması hususlarında bir yaklaşımın ana hatlarını ortaya koymaktadır.

Genişleme, son yıllarda, gerek politik gerek ekonomik açıdan AB'nin gelişiminin merkezinde yer almıştır. Genişleme, ekonomik açıdan, refahı ve rekabet yeteneğini artırmış, küreselleşmenin yarattığı sorunlara yanıt verebilme yetisini sağlamıştır. Bu, bir bütün olarak Avrupa'ya doğrudan fayda sağlamıştır. Genişleme AB'nin tüm dünyadaki ağırlığını artırmış ve onu daha güçlü bir uluslararası aktör haline getirmiştir.

Mayıs 2004'te on yeni üyenin katılımının ardından, Bulgaristan ve Romanya'nın 1 Ocak 2007'de Birliğe dahil olmasıyla beşinci genişleme tamamlanmış olacaktır. On yeni üye ülke, AB yasalarına mükemmel bir seviyede uyum sağlamış ve AB kurumlarının işleyişine önemli katkıda bulunmuşlardır. Bu ülkeler, ekonomik aktivitelerin, ticaretin ve yatırımın artmasına da katkıda bulunmuş, yüksek düzeyde ekonomik büyüme sağlamışlardır.

Mevcut genişleme gündeminde Batı Balkan ülkeleri ve Türkiye bulunmaktadır. Bu ülkelere, gerekli koşulları yerine getirdikleri takdirde üyelik perspektifi verilmiştir. Söz konusu ülkeler AB'ye üyelik yolunda farklı noktalardadır: Hırvatistan ve Türkiye'nin üyelik müzakereleri devam ederken, Makedonya Aralık 2005 itibarıyla aday ülke statüsü kazanmıştır. 2006-2007 döneminde AB genişleme gündemi bazı güçlüklerle karşı karşıyadır. Bu güçlükler özellikle, Türkiye'nin üyelik müzakereleri, Kosova'nın gelecekteki statüsü konusu, Sırbistan'la ilişkiler ve Bosna-Hersek'in kendi yönetiminde daha fazla güç kazanması konularıdır.

Genişleme, AB'nin en etkili politika araçlarından birisi olarak süreklilik arz eden değerini, bütün kıtada barışa ve demokratik gelişmeye başarıyla katkı sağlayarak ortaya

koymuştur. 2004 yılında katılan on üye ülke, AB kurumları ve politikalarıyla sorunsuz bütünleşmelerine devam etmişlerdir. Bu ülkeler AB hukukuyla mükemmel bir uyum seviyesine sahiptir ve AB kurumlarının çalışmalarına önemli ölçüde katkı yapmışlardır. Birlik kurumları etkili bir şekilde işlemeye devam etmiştir. Kurumlar, Birlik tarafından 2008 yılında gerçekleştirilecek reformlar ile daha da güçlendirilecektir.

Genişleme, Avrupa'nın güvenlik ve istikrarını artırmanın yanında ekonomik yararlar da sağlamıştır. Yeni üye ülkeler, ekonomik faaliyetlerde, ticaret ve yatırım seviyelerinde artış yaratmış ve yüksek seviyede ekonomik büyüme kaydetmiştir. 1 Ocak 2007'de Slovenya'dan başlayarak Euro'nun yeni üye ülkeler tarafından kademeli olarak kabul edilmesi bu olumlu yönelime ilave katkı sağlayacaktır.

Birliğin genişlemesi, daha etkili bir işbölümü sağlayarak AB'yi küresel rekabette daha donanımlı hale getirmiştir. Genel olarak son genişleme, AB'nin ekonomik büyümesi ve modernizasyonu için bir katalizör görevi görmüştür. Son zamanlarda birçok önemli araştırma bunu açıklıkla ortaya koymuştur. Örneğin, yeni üye ülkelerin katılımıyla işgücünün serbest dolaşımını benimseyen üye ülkeler somut ekonomik faydalar sağlamışlardır. Bu ülkelerin milli gelirleri ve vergi kazançları artmıştır. Yeni üye ülkelere gelen işçiler, işgücü pazarındaki nitelikli eleman eksikliğinin aşılmasına yardımcı olmuş ve yeni kültürel çevrelere iyi uyum sağlamışlardır. Bu başarının ışığında, Katılım Antlaşması'nda belirtilen şartlar altında işgücü pazarlarına serbest girişe izin veren üye ülkelerin sayısı hızla artmıştır.

Genişleme politikası üç temel ilkeye dayanmaktadır: taahhütlerin konsolidasyonu, koşulluluk ve iletişim.

AB genişleme gündeminde konsolidasyon, Birliğin yeni bir taahhütte bulunmak konusunda ihtiyatlı, fakat hali hazırda genişleme süreci içinde yer alan ülkelere karşı mevcut yükümlülüklerine sadık kalması anlamında kullanılmaktadır. AB, Batı Balkan ülkelerine ve Türkiye'ye bir Avrupa perspektifi sunmaktadır. Bu taahhüt bahse konu ülkelerin reformlara devam etmesi için güçlü bir teşvik işlevi görmektedir.

Titiz fakat adil bir koşulluluk tüm aday ve potansiyel aday ülkeler için geçerlidir. Her ileri adım, ülkelerin katılım sürecinin her safhasında yerine getirmeleri gereken koşullara dair kendi ilerlemelerine bağlı olacaktır. Bu yaklaşım, reformların sağlamlaştırılmasına ve yeni üye ülkelerin katılım aşamasına kadar tüm yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardım edecektir.

Genişlemenin başarıya ulaşması için AB vatandaşlarının desteğini almak zorunludur. Üye ülkeler genişleme sürecini ve özel olarak genişlemenin AB vatandaşlarına sağlayacağı yararları etkili bir biçimde anlatmada önderlik etmektedir. Vatandaşların kaygılarına yanıt vermek ve yanlış izlenimleri gerçeklerle değiştirmek esastır. Demokratik meşruiyet AB katılım süreci için temel husus olmaya devam etmektedir (Anonim 2006).

AB'nin genişleme süreci çerçevesinde önem taşıyan belgelerden biri de Gündem 2000'dir. Gündem 2000, genişleme perspektifi ile Topluluk politikalarını güçlendirmek ve AB'ye 2000-2006 dönemi için yeni bir mali çerçeve sağlamak amacıyla 1995 tarihli Madrid Zirvesi'nde, Konsey'in talebi üzerine Komisyon tarafından hazırlanarak Mart 1999 Berlin Zirvesi'nde kabul edilmiştir. 1999'da başlatılan bu sürecin amacı, genişlemenin gereksinimleri doğrultusunda Birliğin yeniden şekillendirilmesidir. Topluluk politikalarının reformu, genişleme ve AB'nin 2000-2006 dönemine ilişkin mali perspektifleri olmak üzere 3 ana başlık altında toplanan öncelik alanlarına ilişkin öngörüler:

- Tarım reformunun, rekabet gücünü artırma, çevresel faktörleri gözetme, çiftçiler için adil bir gelir temin etme, yasal düzenlemeleri basitleştirme ve uygulamanın insan merkezli bir hale getirilmesi perspektifi ile devam ettirilmesi;
- Yapısal fonların ve uyum fonunun etkinliğinin, projelerin tematik ve coğrafi olarak spesifik amaçlara ve bölgelere yoğunlaşması yoluyla artırılması ve böylece idarenin geliştirilmesi;

- Aday ülkeler için katılım öncesi stratejinin iki mali mekanizma oluşturmak yoluyla güçlendirilmesi: Gelişmiş ulaşım ve çevresel koruma altyapılarını desteklemek amacıyla katılım öncesi yapısal bir aracın (ISPA) ve aday ülkelerdeki tarımın ve kırsal alanların uzun vadeli uyumunu kolaylaştırmak amacıyla katılım öncesi tarımsal bir aracın (SAPARD) oluşturulması;
- Bütçe disiplini temin ederken, Birliğin 21. yüzyılın getirdiği, başta genişleme olmak üzere, tehdit ve fırsatlara hazırlıklı olması için, 2000-2006 dönemine ilişkin yeni bir mali çerçeve kabul edilmesi şeklinde düzenlenmiştir (Anonim 2009e).

1.5.5. Avrupa Birliği'nin Türkiye'de sivil toplumu geliştirme faaliyetleri

Avrupa Birliği tüm aday ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin artırılması ve demokratikleşme sürecinde aktif rol oynamalarını sağlamak amacıyla (genel kabul şudur ki, STK'lar katılımcı ve temsiliyetçi demokrasinin ana unsurudur, politikaların oluşturulması ve yürütülmesinde aktif rol oynarlar), çeşitli programlar başlatmakta ve/veya destek vermektedir.

Birliğin Türkiye'deki Sivil Toplum Projelerine katkısı 90'lı yılların başında başlamış ama özellikle Helsinki süreciyle belirgin bir artış sağlamıştır. Bu gün Avrupa Birliği Türkiye'de pek çok STK projesini ve programını desteklemektedir.

Bu programların bir bölümü, AB destekli kamu projeleri içinde STK etkinliklerinin desteklenmesi şeklindedir ki, Üreme Sağlığı, Kültürel Miras, Hukukun Üstünlüğü gibi projeleri bunlara örnek olarak vermek olasıdır.

Diğer taraftan Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Girişimi ve Sivil Toplumu Geliştirme Programı (STGP) tamamen STK'larla uygulanmak için başlatılmışlardır.

2001 yılında başlatılan STGP beş farklı alt programdan oluşur.

- Yerel sivil girişimler
- Türk-Yunan sivil diyalogunun geliştirilmesi
- Sendikaların kapasitelerinin geliştirilmesi
- Ticaret odalarının diyalogunun geliştirilmesi
- Polisin insan hakları konusunda eğitimi

İlk iki bölümü yürütmek için, 2002 yılı Kasım ayında STK Destek Birimi oluşturuldu ve yerel sivil girişimlerin kapasitelerinin artırılması ile Türk-Yunan sivil diyalogunun geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatıldı.

Destek ekibinin yürüttüğü programın genel hedefleri: Ülke genelinde, özellikle yerel bazda sivil inisiyatifleri yaygınlaştırmak; kurulmuş olan STK'ların kapasitesini artırmak; STK'lar arasında işbirliği ve ortaklığı teşvik etmektir.

STK Destek Ekibi, çalışmalarını planlama aşamasında Türkiye'deki STK'ların bir profilini çıkartarak, Yerel Sivil Girişimler Programında birlikte çalışacağı hedef kitleyi netleştirme gereğini hissetmiş ve şu kriterler belirlenmiştir:

- Kadın, çevre, çocuk, kalkınma, kültür, engelliler, insan hakları, tarih gibi konularda aktif olan sivil toplum kuruluşları.
- Kar amacı gütmeyen şirketler de dahil olmak üzere, kooperatifler, dernekler, vakıflar, odalar ve birlikler.
- Yukarıdaki tüzel kişilikleri sayılan kuruluşların devlet ile organik bir bağı olmaması, demokratik bir seçim ile yönetimlerinin seçiliyor olması ve bütçesinin en az %50'sinin devlet dışı kurumlardan ve bireylerden kaynaklanıyor olması.
- Yerel bazda örgütlenmiş ve kamunun yararına faaliyetler gösteriyor olması (kamu yararına çalışan dernek statüsü zorunluluk değil) (Demircan).

Kurslarda, özellikle yerel düzeyde STK'larla çalışan ve projecilik konusunda deneyimleri olan eğitimcileri de seçip birlikte çalışma tercih edildi. Amaç, yörelerde bu konularda deneyin ve beceri kazanmış STK temsilcilerinin olması. Eğitim programlarına Diyarbakır'dan başlanmıştır. Eğitimle daha sonra Van, Adana, Kars, Samsun, Bursa illerinde sürmüştür. Söz konusu iller eğitimlerin yapıldığı merkezler olarak seçilmekte ve çevre illerdeki STK temsilcileri davet edilmektedir.

STGP, Yerel Sivil Girişimler ve Türk Yunan diyalogu programları altında oldukça kapsamlı bir internet sayfası açılmıştır (www.stgp.org). Sayfada sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri duyurular halinde yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında işbirliğine gitmesi için veri bankası oluşturulmuş ve web sayfasında yayınlanmıştır.

STK Destek ekibinin bir hedefi de, Türkiye'deki STK iletişim-işbirliği ağlarını (networkler) desteklemektir. Bunun için bir network boşluk analizi çalışması yapılmış, şimdiye dek başarılı-başarısız kurulmuş/dağılmış olan networkler incelenmiştir. Dağılmış olanlarda başarısızlığa neden olan etkenler, süren networklerde de başarıyı sağlayan etkenler ele alınmış, verilebilecek desteğin biçimi ve stratejisi belirlenmiştir.

Network raporu ve stratejisi de diğer çalışmalarla birlikte, web sayfasında duyurulmaktadır. Ancak, networklerin sadece ülke içinde ele alınmasıyla sınırlı kalmamaktadır. Ulusal STK'ların uluslararası STK'larla işbirliği yapmaları, benzer konulardaki uluslararası networklere ya da yabancı STK'lara ulaşabilmeleri konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Başvuran STK'lara, yurt dışında işbirliği oluşturabileceği STK'lara ulaşabilmeleri yönünde destekler sunulmaktadır.

STK destek ekibinin bir diğer önemli görevi de, STK'lara bire bir teknik destek vermektir. Proje hazırlama, seminer-konferans düzenleme, kampanya geliştirme konularında başvuran STK'lara Destek Ekibi yardımcı olmaktadır. Bu başvurular e-posta yoluyla olabildiği gibi, yüz yüze görüşmelerle de yapılabilmektedir (Çameli 2003).

1.5.5.a. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları hazırlık ve çalışmalarda i koordinasyon ve uyumun plan ve programlara uygun olarak yönlendirilmesini ve yürütülmesini sağlamak üzere 4 Temmuz 2000 tarihinde kurulmuştur (Anonim 2009f).

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Teşkilat ve Görevleri Hakkında Yönetmeliğin Dördüncü Maddesi uyarınca Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin Görevleri şunlardır:

Genel Sekreterlik; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Dışışleri Bakanlığınca yürütölen dış ilişkilerin koordinasyonu ve katılım müzakereleri dahil tüm dış temas ve müzakereler çerçevesinde aşağıda belirtilen görevleri yürütür:

- ✓ Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesi amacıyla Genel Sekreterlik tarafından, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile işbirliği halinde hazırlanacak Ulusal Program çerçevesinde, kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütölecek i uyum çalışmalarında plan ve programlara uygun olarak koordinasyonu sağlamak,
- ✓ Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanması amacıyla oluşturulacak kurul ve komitelerin sekretarya hizmetlerini yürütmek ve anılan kurul ve komiteler tarafından alınan kararların uygulanmasını yönlendirmek,
- ✓ Hükümetin ve oluşturulacak kurul ve komitelerin kararları doğrultusunda gerekli araştırma ve incelemeleri yapmak,
- ✓ Görev alanına giren konularda sözleşme ile yurt içi veya yurt dışında gerçek ve tüzel kişilere araştırma, etüt ve tercüme işleri yaptırmak,
- ✓ Yerine getirmekle yükümlü olduğu hizmetlere ilişkin olarak tebliğ, genelge ve benzeri düzenleyici işlemleri Başbakanlık vasıtasıyla yapmak (Anonim 2009g).

Avrupa Birliği'ne tam üyelik çalışmalarında kamu kurum ve kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak; bu çalışmalara katılımcı demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan

sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve medyanın aktif olarak katılımını sağlamak ve toplumun tüm kesimlerinde Avrupa Birliğini oluşturan temel değerlerin yerleşmesine yönelik çalışmalar yapmak (Anonim 2009h).

1.5.5.b. Merkezi Finans ve İhale Birimi

Merkezi Finans ve İhale Birimi. Türkiye'de Avrupa Birliği tarafından finanse edilen programlar çerçevesinde gerçekleşen hizmet, mal, iş ve hibelere ilişkin ihalelerin genel bütçeleme, ihaleye çıkma, sözleşme imzalama, ödeme, muhasebe ve mali raporlaması bakımından tek sorumludur. Merkezi Finans ve İhale Birimi, hizmetlerin, malların, işlerin ve hibelerin ihalesine ilişkin Avrupa Birliği kural, düzenleme ve usullerine bağlı kalınmasını ve uygun bir raporlama sisteminin işlemlerini sağlamaktadır.

Merkezi Finans ve ihale Birimi özellikle aşağıdaki görevleri yerine getirmektedir:

a) İhaleye çıkılması: Kıdemli Program Görevlisinden standart formatta görev tanımlarını, teklif taleplerini, teklif özet dokümanlarını almak, Avrupa Birliği prosedürleri doğrultusunda teklifte bulunanlar için bilgi sağlamak; Avrupa Birliği Komisyonu'na, ihale duyurularının internette (Europeaid WWW sitesi) ve Mali Tüzüğü'nün değiştirilmiş 118 no'lu maddesinde öngörüldüğü gibi Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde ilan edilmesi için talepte bulunmak; programların uygulama durumuna dair üçer aylık değerlendirmelerin Kıdemli Program Görevlisi tarafından düzgün biçimde hazırlanmasını denetlemek; aynı zamanda tüm teklif başvurularını da alan Kıdemli Program Görevlisi tarafından hazırlanan kısa listelerin ve ihale dokümanlarının idari tasdiki; Avrupa Birliği kurallarıyla uyumunu sağlamak için uygun biçimde denetleme yapmak ve değişiklik talep etmek; teklif dosyalarının uygun bir şekilde hazırlanmasını temin etmek, ihale dosyalarını teklif verenlere göndermek; Değerlendirme Komitesinin oluşumunu denetlemek; teklif değerlendirmelerinde oy kullanma hakkı olmayan başkan ve oy kullanma hakkı olmayan sekreter olarak Değerlendirme Komitesinde bulunmak, usullere uygunluğu sağlamak; tekliflerin değerlendirmeleri sırasında tavsiyede bulunmak ve idari destek sağlamak; ilgili

Değerlendirme Komitesi tarafından hazırlanacak teklif değerlendirme raporunun usulüne uygun olarak hazırlanmasını temin etmek.

b) Sözleşme yapılması: Avrupa Birliği idari usullerinin düzgün biçimde uygulanmasını sağlamak üzere değerlendirme ve sözleşmenin yapılması işleminin denetlenmesi; gerektiğinde sözleşme müzakerelerinin yapılması. Kıdemli Program Görevlisinin talebi ve teknik tavsiyeleri doğrultusunda sözleşmelerin taslağının yazılması, hazırlanması ve imzalanması; Avrupa Birliği İdari ve yasa şartlarıyla uygunluğun sağlanması; Program Yetkilendirme Görevlisi tarafından sözleşmenin imzalanması; Program ve Proje ile yapılan sözleşmenin kaydının tutulması.

c) Muhasebe: Bir muhasebe sisteminin kurulması ve sürdürülmesi; her sektör programı için aynı kayıtların tutulması ve program, proje, sözleşme, vs. için yapılan bütün ödemeler için uygun muhasebe kaydının tutulması; Mali hesapların bütün standart kontrol ve mutabakatlar ile işletilmesi;

d) Ödemeler: Ödemeleri o tarihte yürürlükte olan standart Avrupa Birliği usullerine uygun olarak yapmak; müteahhitlerin ödeme taleplerini almak, bunların meşruiyetini kontrol etmek, uygun olduğu takdirde Kuruluş Program Görevlisinden onay talep etmek, ya da gerekiyorsa müteahhite değişiklik için dönmek.

e) Raporlama: Ulusal Fona, Ulusal Yardım Koordinatörü ve Ankara'daki Avrupa Birliği Komisyonu Temsilciligine dağıtması için her programın mali durumunu içeren aylık raporları, gelecekte yapılacak olan ihalelere ilişkin zaman cetvelini, gerçekleştirilmiş ihale değerlendirmelerini, yapılan sözleşmeleri, projelerin nasıl uygulandığına dair detayları, varsa karşılaşılan sorunları, gelecek için perspektifleri, ve Komisyon ve/veya Ulusal Yetkilendirme Görevlisi ve Ulusal Yardım Koordinatörü tarafından talep edilebilecek diğer gerekli bilgileri sağlamak. Raporlama, aynı zamanda her programın ortak finansman bölümlerini de kapsayacaktır (Anonim 2009ı).

1.5.5.c. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı

Avrupa Birliği–Türkiye ilişkilerinin önemli ayaklarından birisini de “mali işbirliği” oluşturmaktadır. Türkiye’nin 3 Ekim 2005 tarihinde müzakere sürecine girmesi ile birlikte Türkiye–AB mali işbirliği süreci de önemli değişime uğramıştır.

Bu kapsamda, Avrupa Birliği 2007–2013 dönemi için aday ve potansiyel aday ülkelere sağlanacak tüm katılım öncesi mali yardımları tek bir program çerçevesinde toplamıştır. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA) olarak adlandırılan bu sistem çerçevesinde, Türkiye’ye sunulacak AB mali yardımları, AB Üyesi Ülkelerde uygulanan yaklaşıma uygun olarak kullanılacak ve mali yardımların temel amacı Türkiye’yi üyelik sonrası yapısal fonların programlaması, yönetimi ve uygulamasına hazırlamak olmaktadır.

Bu yeni dönemde, katılım öncesi AB fonlarının kullanılması amacıyla, ülkemizde birden fazla kurum rol almaktadır. Koordinasyon, programlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve denetleme ana eksenleri etrafında oluşturulacak IPA sistemi içerisinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı da yer almaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, IPA sürecinin en önemli ayaklarını oluşturan programlama ve uygulama faaliyetleri çerçevesinde “Bölgesel Rekabet Edebilirlik” alanında bir program belgesi (Operasyonel Program) hazırlama ve söz konusu programı uygulama görevini üstlenmiş bulunmaktadır.

Operasyonel Program ilgili olunan başlık itibari ile tahsis edilen AB mali kaynaklarının hangi alanlarda nasıl kullanılacağını tanımlayan yatırım programı benzeri dokümanlardır. Operasyonel Programların, Avrupa Birliği tarafınca hazırlanan “Çok Yıllı İndikatif Planlama Dokümanı-MIPD” ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanan “Stratejik Çerçeve Belgesi-SCF” ile uyumlu ve tamamlayıcı nitelikte olması gerekmektedir.

2007–2009 yıllarını kapsayan Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının hazırlık çalışmaları Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından sürdürülmektedir.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının AB üyesi Ülkelerin görüşüne sunulmuş ve Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmesi sonrasında 2008 yılı itibariyle uygulamaya geçilmiştir (Anonim 2009i).

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Reed (1984), hızlıca büyüyen kırsal alanlarda, çevresel ve eğlence ürünlerinin ve hizmetlerinin tedariki için yeni taleplerin, devlet ile ilgili politikalar ve programlar, günlük yönetim ile sivil toplum örgütleri tarafından doğrudan tahsis edildiğini öne sürmüştür. Çalışmasında özel projeler için iş imkanları ile çevresel mal ve hizmetlerin tedarikinde sivil toplum örgütlerinin yerel düzeyde gittikçe etkili hale geldiğinden bahsetmiştir.

Fearnside (2001), Küresel ısınmaya karşı tedbir olarak tropikal ormanları kurtarmak, çevresel hareketin en tartışmalı konularından biri olduğundan ve Kyoto protokolünün ormanları kapsayan temiz gelişim mekanizmasına karşı çıkan Avrupalı hükümetlerin, Amerika'ya kıyasla ormanlar hariç, endüstriyel rekabetçiliğin geliştirilmesine liderlik ettiğini öne sürmüştür.

Taylor (2001), kamu ve gelişmiş bölgelerdeki sivil toplum kuruluşlarının, sürdürülebilir kalkınma ve çevresel koruma arasındaki bağlantıları giderek tanıdığını, bu nedenle, bu bölgelerde çevre koruma çalışmaları sürdürülebilir kalkınma projeleri dahil gittikçe arttığını ifade etmektedir. En büyük geleneksel ölçekli kalkınma projelerinden farklı olarak, bu tür projelerin amacının yerel halka sürdürülebilir ekonomik alternatifler vermede çevresel riskleri azaltmanın da önemini vurgulamaktadır.

Tuncay (2003), Sivil toplumun, devletten önce gelen, onun içinde yaşayan, ama onunla özdeş olmayan, hatta ona karşı koyabilen bir tür insan ilişkileri yumağı olduğunu belirtmektedir. Ona göre batı uygarlığı tarihi içinde, böyle bir kavram kapitalizmin doğurduğu burjuvaziyle gerçekleşmiştir. Başka deyişle, daha ilkel gelişme düzeylerinde “sivil toplum” kurulamaz ve bu kavramın Türkiye’ye gelmesi ve kullanılışı ise tartışmalıdır. STK kavramının pratikte bulunan durumu tam olarak yansıtmaya yetmediğini ve gerçek içeriğine uygun bir kullanım sunamadığından bahsetmektedir.

Çalışmada sivil toplum kuruluşlarının kullandığı çeşitli kavramların gelişiminden ve teorik arkaplanından bahsedilmektedir.

Arabacı (2003), çalışmasında öncelikle çevre koruma konusunda örgütlenmiş küresel sivil toplum ağlarının çabalarını ortaya koymuştur. Küresel ağların kendi arasında etkileşimlerini kavramsallaştırmak için bazı teorik araçlardan faydalanılmış, küresel ağlar ve küresel sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri Birleşmiş Milletler düzleminde değerlendirmiştir. Bu sistemin çevreci grupların başarıları açısından etkinliği tartışılmıştır. Konu benzer yaklaşımla, yeni bir ulus-üstü yapılanma olan Avrupa Birliği düzleminde faaliyet gösteren gruplar çerçevesinde değerlendirilirken AB düzleminde faaliyet gösteren çevreci grupların çabalarının etkinliklerine de dikkat çekmektedir. Böylece ulusal düzlemden ulus-üstü düzleme kayan sivil toplum örgütlerinin çevreyi koruma çabalarına ve başarılarına bakılarak, bütün dünya çapında örgütlenen ulus-üstü koalisyonlara doğru yönelişin izleri işaretlenmiştir. Bu bağlamda küresel çevreci örgütlerin önemi vurgulanmıştır.

Akşit (2003)'e göre günümüzde 'uzak', 'yakın' ya da 'orta' "Doğu" toplumlarında sivil toplumu konu eden çalışmaların bir çoğu, sivil toplumun varlığını ya da yokluğunu merkez edinmektedir. Bu durumda amalı-fakatlı bir sivil toplum tartışması meydana gelmekte; ya sivil toplumun bu coğrafyada olmaması gibi bir eksiklik/ehilsizlik saptamasına ya da Doğu olarak adlandırılan bölgede Batılı anlamda sivil toplum görmek isteyen çarpıtmalara ulaşılmaktadır. Oysa yapılması gereken; bu toplumlardaki bireylerin toplumsal yaşama 'müdahale' ve katılım biçimlerini ve iktidarla girdikleri ilişkiyi analiz etmektir. Böyle olduğunda, oryantalizm paradigmasının aşılması ve bu toplumların özgünlüklerinin açığa çıkma olasılığı belirecektir. Öte yandan, kültürler arası alışveriş kaçınılmaz olduğu için, referansını Batı'dan alan bir sivil toplum alanının Doğu toplumlarında hiç var olmadığını söylemek de yersizdir. Doğu olarak adlandırılan bölgede de Batılı anlamda bir çok rasyonel kurumlar, ilişkiler, örgütlenmeler ve sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Ancak, bu durumda sivil toplumun, nüfuz ettiği Doğu toplumlarında Batı'da oluşan normatif nitelikleri sergileyemediğine, aksine melez bir form olarak, mevcut sosyal formasyonlar ile eklemlenme pratiklerine girdiğine tanık

olunmaktadır. Çalışma, Batı'lı anlamda sivil toplum pratikleri ile, Doğu'nun kendi tarihsel dinamiklerinin gerilimli ve açık uçlu eklemleme sürecini sivil ya da tivil toplum olarak adlandırmayı önermekte ve sivil toplumun Orta Doğu macerasını Türkiye, Mısır ve İran bağlamında tartışmayı denemektedir.

Çaha (2003), çalışmasında iki nokta üzerinde durmaktadır. Birincisi sivil toplum kavramının Türkiye'de uğradığı anlam bozumu. Devletin kavramı sahiplenerek nasıl tahrif ettiği, bunun da sivil toplum gruplarını militarist bir noktaya nasıl getirdiği ayrıntılı biçimde tartışılmaktadır. Çalışma, ikinci olarak sivil toplum kavramını besleyen kardeş kavramlar üzerinde durmaktadır. Küreselleşme, postmodernizm, çok kültürlülük ve çoğulcu kamusal alan gibi tartışmaların sivil toplumun gelişimine hangi yönde katkı yaptığı bu çerçevede ele alınan bir konudur. Buradan hareketle, bu çalışmada sivil toplum kavramının sosyal grupların boyutunu aşan genişçe bir kapsama sahip olduğu tezini ileri sürmektedir. Bu çerçevede sivil toplum, sosyal gruplarla sınırlı olan bir kavram değil, "medeni toplum" diyebileceğimiz bir toplum biçimine işaret etmektedir.

Aslan ve Kaya (2004), toplumların modernleştikçe yurttaşların yönetime katılımının da arttığını düşünmektedirler. Onlara göre yönetime katılımı yani siyasal katılımı etkileyen çeşitli etmenler vardır. Gelişmekte olan ülkelerde katılım belirleyen en önemli etmen üst yapısal, siyasal sistemdir. Ayrıca katılımın ve katılımın biçimlendirdiği demokrasinin biçimi değişmektedir. Bu değişim Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'de de etkili olduğu üzere değişme temsili demokrasiden, katılımcı demokrasiye doğrudur. Bu değişimin taşıyıcısı olan kuruluşlar ise sivil toplum kuruluşlarıdır. Aslan ve Kaya'nın yaptıkları çalışmada 12 Eylül 1980'le başlayan süreçteki uygulamalar bu çerçevede düşünülebilir. Türkiye'de 1980 sonrasında, toplumu yeni bir konjonktürle karşı karşıya bırakan siyasal sistemin, bireylerin istemlerini karşılayamaması sonucu aktif bir siyasal katılım biçimi olan sivil toplum kuruluşları öne çıkmıştır. Bu çalışmalarında 1980 sonrası Türkiye'de sosyo-ekonomik ve siyasal dönüşümler çerçevesinde siyasal katılım ve sivil toplum kuruluşları olgusu irdelenmiştir.

Gutrich *et al.* (2005), Hawai de, özel toprak sahipleri, sivil toplum örgütleri, durum ve federal acenteler, yüksek arazideki ağaçlandırılmış su çizgisini daha iyi yönetmek ve korumak için ortaklıklar kurmanın önemini dile getirmektedir. Böylece Hawai'deki uluslararası bir atölyede yapılan buluşlar, ekosistem yönetiminin yerel yöntemleri tarafından oy birliğiyle büyütülerek sunulmuş ve çevresel kaynakların değerleri parsel sahipleri tarafından keşfedilmiştir. Yazarlar, Hawaii, Güneydoğu Asya, Afrika ve Amerika kıtaları boyunca arazi uygulama projelerinden yararlanmış, sürdürülebilir ekosistem yönetimi ve diğer ortakların da iş birliği ile daha kapsamlı sonuçlar elde edildiğini anlatmaktadır.

Yüksel Acı (2005), sivil toplum kuruluşu (STK) kavramının son yıllarda yoğun bir biçimde tartışıldığına değinir. Ona göre STK'lar özellikle, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda yaşanan gelişmeler doğrultusunda farklı bir işlev üstlenmiştir. STK'ların söz konusu konjonktürdeki yeri ve işlevi, kalkınma yaklaşımlarının öngördüğü devlet müdahaleleriyle aynı doğrultuda oluşmaktadır. Büyüme merkezli kalkınma yaklaşımları yerine insanı merkeze alan yeni kalkınma yaklaşımları STK'ları, kalkınma sürecinde devlet ile birlikte hareket eden "kalkınmanın yeni aktörleri" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama, neoliberal yaklaşımların, minimal devlet anlayışı ile de uyum göstermektedir. Ancak STK'ların işlevleri konusunda tam bir netlik bulunmamaktadır. Bu durum, STK'ların, neoliberal yaklaşımın gerektirdiği düzenleme araçlarından biri olma işlevini üstlendikleri yargısını kuvvetlendirmiştir.

Bağcı (2005)'e göre günümüzde hükümet dışı kuruluşlar (HDK) ya da sivil toplum örgütleri (STÖ) etkin, esnek, bağımsız ve sorumlu yönleriyle önemli bir güç konumuna gelmişlerdir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen değişimler HDK'lara önemli bir rol yüklemiş ve sivil toplum içerisinde ayrıcalıklı bir sektör olmalarını sağlamıştır. Sağlık, eğitim, rehabilitasyon, hayırseverlik, kalkınma, barış, insan hakları ve çevre gibi toplumsal yaşamın her alanında gönüllü olarak ulusal ya da uluslararası finansmanlarla etkinlikler yürütmektedirler. Çalışmada; genelde HDK ve sivil toplum üzerine yazılanların analitik bir irdelemesi yapılmakta, özelde ise son dönemin yeni

liberal politikaları çerçevesinde HDK'ların kalkınma konusundaki rollerine değinilmekte, katılımı artırma güçleri ele alınmaktadır.

Moffat and Auer (2006)'e göre Çevre Kanadası, yeniliği hızlandırmaya yardım etmek ve şirketlerin çevresel performansını geliştirmek için tasarlanan ortaklık-temelli devletle ilgili ortak çevresel yenilik (CEI) inisiyatifidir. Özellikle, CEI'nin sözleşmenin üç alanında sanayi, maliye sektörü, akademik personeller, sivil toplum kuruluşları ve diğer hükümet bölümlerini bir araya getirdiğini ifade etmişlerdir.

Sell *et al.* (2006), kamu mallarından ticaret yapılabilir hizmetlere tropikal ormanların çevresel hizmetlerini döndürmenin, tropikal ormanların ekosistem görevleri ve hizmetlerini destekleyen umut verici bir yaklaşım olduğunu belirtmişlerdir. Pazar aktörlerinin isteklerine bağlı olarak bu çevresel hizmetler için pazarların gelişeceğini öne sürmüşlerdir. Yapılan anket incelemesinde, anahtar pazar aktör gruplarını temsil ediyor olan Latin Amerika ve Avrupa'dan 45 uzman, yani, onaylayıcılar, danışmanlık şirketleri, mali kurumlar, devletle ilgili organizasyonlar, endüstriyel şirketler ve sivil toplum kuruluşları ve bu kuruluşların sözleşmesini etkilemek için tropikal ormancılık projelerinin isim ve ağırlık kriterleri sorulduğunda bu 45 kurumun birçoğunun şimdiden çevresel hizmetler, aktif yönetim, belge, danışmanlık, kredi işi, yatırımlar, mülkiyet projesi, komisyon ticareti ve tropikal ormancılık projelerini kapsayan birkaç pazar aktivitesi ile ilgilendiğini belirtirler.

Bedük vd (2006), Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde önemli adımların atılmakta olduğu günümüz Türkiye'sinde sivil toplum örgütlerinin Türkiye'nin demokratikleşme sürecine etkilerinin öneminin çok büyük olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre Avrupa Birliği, Türkiye'de katılımcı demokrasinin gelişmesinde sivil topluma ve sivil toplum kuruluşlarına çok büyük önem vermektedir. Avrupa Birliği'nin fon vererek ya da değişik mekanizmalar yoluyla destekleyerek bu konuya olan ilgisini beyan ettiği bilinmektedir. Yaptıkları çalışmada Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde yaşadıkları ve sivil toplum kuruluşlarının bu süreçte oynadıkları roller incelenmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin Türkiye'de siyasal katılımı tabana yayma çabaları ile birlikte,

uyguladığı ve desteklediği projeler ele alınmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de katılımcı demokrasinin sağlanabilmesi için, sivil toplum kuruluşlarının ne tür roller üstlendikleri, bu tür kuruluşların uyguladıkları projeler ve Avrupa Birliği’nin bu konuda verdiği destekler irdelenmiştir.

Gültekin (2006)’a göre sivil toplum, kâr amacı gütmeyen sadece toplumsal iyinin elde edilmesi ve sürdürülmesine yönelik gönüllü insanların bir araya gelmesiyle oluşan, dostluk, dayanışma ve iş birliği ekseninde duygu, düşünce, beklenti ve tepkilerin barışçı yollarla ifade edilmesini sağlayan devletten bağımsız özerk yapılanmalardır. Sivil toplum bilincini yaymak ve üçüncü sektör olarak adlandırılan sivil toplumun amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla kurulan yapılar ise sivil toplum kuruluşları (STK) olarak adlandırılmaktadır. Sivil toplumun işlevi, STK’ların sayısı ve etkinliği, devlet politikaları ile karar mekanizmalarına etkisi gibi faktörler, bir ülkenin demokratikleşme düzeyinin en önemli referansları kabul edilmektedir ve STK’lar gerçek anlam ve değerlerine ancak katılımcı demokrasilerde ulaşabilmektedir. Türkiye’nin modernleşme politikası olan Avrupa Birliği (AB), birlik içine kabul edeceği ülkelerin kendi normlarına uygun, belirli bir demokrasi seviyesine ulaşmasını şart koşmaktadır ki, bu süreçte STK’lara demokratikleşme çabalarının hızlanması ve toplumun AB sürecine katılımının kolaylaştırılması açısından önemli görevler düştüğüne inanır. Çalışmasında, sivil toplum ve demokrasi kavramları birlikte ele alınarak AB sürecinde STK’ların oynadığı rol sorgulanmıştır.

Çimen ve Güven (2007), sivil toplumun gelişiminin o ülkenin toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik yapısıyla yakından ilişkili olduğunu düşünürler. Onlara göre Türk toplumunun toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik yapısı, bu yapılarıdaki değişimler ve bakış açısı Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşlarının gelişim sürecini derinden etkilemiştir ve Türkiye’de sivil toplum konusunda bir saptama yapabilmek için, Osmanlı toplumu üzerine bir inceleme yapmak zorunlu hale gelmiştir. Tarihimizin kültür değerlerimize has özellikler içeren sivil toplum kuruluşu örneklerine sahip olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki esnaf locaları, ahi teşkilatı, vakıflar, kırsal alanda örgütlenmiş köy meclisleri gibi oluşumların, kendi değerlerimize has özellikler içeren

sivil toplum yapılarına verilebilecek örneklerden olduğunu belirtmişlerdir. Yaptıkları çalışmada Türkiye’de sivil toplumun tarihsel gelişimi Tanzimat dönemine kadar detaylı olarak ele alınmıştır.

Özalp (2007), Dünyada bir vakıf modeli olarak örgütlenen Sosyal Yatırım Fonlarında temel felsefenin; bağışçılar ve toplumun ihtiyaçları arasında karşılıklı tatminkar bir denge kurarak birey ve kurumlardan fon toplayıp bu kaynakları hibe olarak uygun STK’lara aktarmak olduğunu belirtmiştir. Ona göre bu model, bağışçılığı ülkenin en zengin tabakasına mahsus bir ayrıcalık olmaktan çıkarmakta ve Türkiye’nin tarihsel arka planında zaten var olan hayırseverlik olgusunu sistematize ederek vatandaş katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. Sözkonusu model, yerel kaynakları harekete geçirerek, STK’ların yabancı fonlara bağımlılığını azaltacak nitelikte bir etki doğurduğunu savunmaktadır.

Aşçı (2007), çalışmasında, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı’nın (Ulusal Ajans) gençlik grupları ve gençlikle ilgili kuruluşlar için yürütmüş olduğu Gençlik Programına değinmiştir. Gençlik Programı kapsamında yürütülen eylemler; (1) Gençlik Değişimleri, Gençlik Girişimleri ve Gençlik Demokrasi Projeleri,(2) Avrupa Gönüllü Hizmeti, (3) Avrupa Komşu Ülkeleriyle İşbirliği, Diğer Ortak Ülkelerle İşbirliği, (4) Gençlik Destek Sistemleri ve (5) Gençlik Alanında Avrupa İşbirliği için Destek olarak sınıflandırmıştır.

Marangoz (2008)’e göre, sivil toplum kuruluş (STK)’ları çok farklı alanlarda örgütlenebilen ve birçok farklı alanda da faaliyet gösteren gönüllülük esasına göre oluşmuş/oluşturulmuş kuruluşlardır. Bu kuruluşların kuruluş amaçları ve faaliyet alanları farklı olmakla birlikte temel hedefleri toplumsal sorunlara çözüm bulmak ve toplumun gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Bunu yaparken de, toplumsal barışın sağlanmasına (yardımlaşmanın geliştirilerek çatışmaların önlenmesi, yoksulluğun önlenmesi vb.) katkıda bulunmaktadır. Çalışmasının amacı, toplumsal barışın sağlanmasında STK’ların rolünü irdelemek ve ortaya koymaktır.Bu bağlamda

öncelikle sivil toplum ve STK kavramı kısaca açıklamış ve daha sonra toplumsal barış açısından STK'ların önemi ve işlevleri üzerinde durulmuştur.

Tocci (2008), Avrupa Birliği dış politikasının önemli bir hedefi olarak uyuşmazlık çözümünü dikkate almıştır ve olumlu sözleşmeler içinden çatışma dönüşümünü teşvik etmek için bir takım politik araçlar kullanmıştır. AB'nin, şiddetli çatışma durumlarında sivil toplum ile ilgi çekmenin önemini kabul ettiğinden ama yerel sivil toplum ile daha fazla ilgi çekmek için etkili politikalar üretilmesinin önemi üzerinde durmuştur.

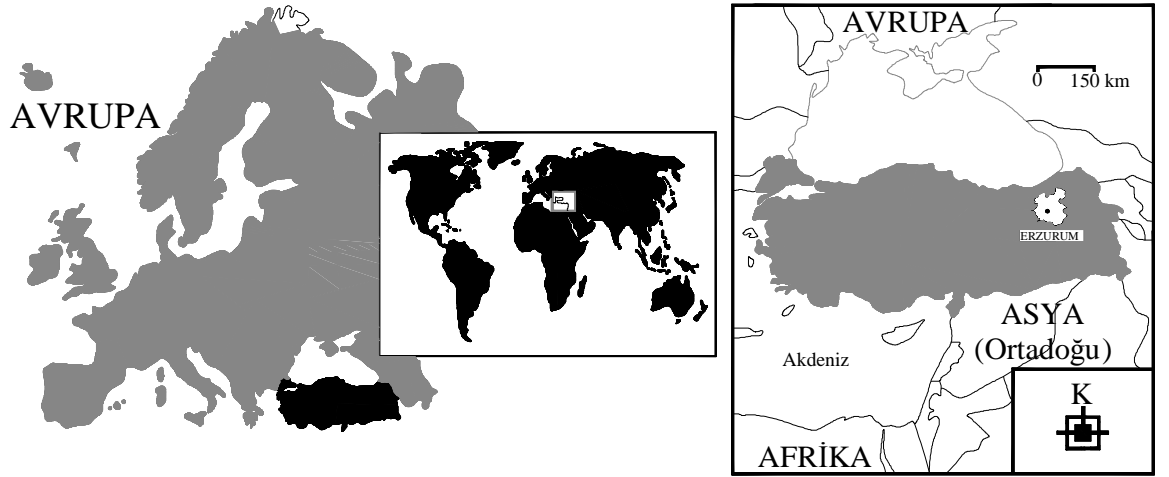
Balcı (2009), gerek dünyanın gerekse Türkiye'nin farklı bölgelerinde acil insani yardım ve kalkınma projeleri uygulamakta olan Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfının sosyo-ekonomik göstergeler açısından Türkiye'nin en az gelişmiş illerinden biri olan Ardahan'da bir dizi proje uygulamakta olduğundan bahsetmektedir. Ardahan'ın sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmasına odaklanmış olan projelerin ortak çatısı, Ardahan İli Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimi'dir. Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı tarafından 2003'den itibaren uygulanan birtakım projeler bulunmaktadır. Söz konusu projeler Vakıf, çeşitli özel/kamu kuruluşlarının kaynakları ve yararlanıcıların katkıları ile finanse edilmektedir. Uygulanan projeler arasında en kapsamlı ve uzun soluklu olan ve halen devam eden, finansal ve teknik açıdan Bakü Tiflis Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Şirketi (BTC Şirketi) tarafından desteklenen Ardahan Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi'dir.

Akyel (2009)'a göre havza teriminden anlaşılan husus, her şeyden önce kendi içerisinde biyofizik ve sosyoekonomik karakteristikleri itibariyle benzerlik ve bütünlük gösteren, dolayısıyla diğer arazi parçalarından olan farklılıkları kendi içerisindeki benzerlikten daha büyük olan bir arazi parçası olmasıdır. Kelkit nehrinin bu tanımlamaya uygun olarak bölgesinde geniş bir arazi parçası için birleştirici unsur olduğundan bahsetmektedir. Ona göre Havza yönetiminin bu geniş kapsamı, "Havzanın Geliştirilmesi" ya da "Havza Toplumunun Kalkındırılması" ve sonunda "Kırsal Kalkınma" kavramları ile özdeş hale getirmektedir. Bu tür yönetim organizasyonlarının sürdürülebilir olmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın yürütüldüğü Erzurum kenti, iki coğrafi bölge topraklarında bulunup, ilin arazi büyüklüğü, yaklaşık 25.066 km² kadar tutmaktadır. İl yüzölçümünün yaklaşık %64' ünü dağlar oluşturur. Bunu sırası ile ; %20,1 platolar, %12,2 yaylalar, %4 ovalar takip etmektedir (Anonim 1998). Bu toprakların kuzey kesimi yani İspir, Narman, Oltu, Olur, Pazaryolu, Tortum ve Uzundere İlçelerinin toprakları, Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz sınırları içinde kalmaktadır. Ancak bu kesim, İl topraklarının yaklaşık % 30' luk bir payını oluşturur. Geriye kalan %70 gibi önemli bir pay, Doğu Anadolu Bölgesi dahilinde yer alır. İl, arazi büyüklüğü bakımından, sırayla Konya, Sivas ve Ankara İllerinden sonra, Türkiye' nin 4. büyük ili konumundadır (Anonim 2009j), (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Çalışma alanının coğrafi konumu.

Erzurum'da 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu kapsamında gerçekleştirilen ve sonuçları 21.01.2008 tarihinde açıklanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre; Güncel Toplam Nüfus: 784.941'dir. Bu rakamın 393.589'u Erkek, 391.352'side Kadın nüfusu oluşmaktadır. 2000 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre toplam nüfus 937.389 olup, 560.551 kişi (%59,7) şehirlerde, 376.838 kişi (%40,3) ise köylerde yaşamaktadır. İl Merkezi nüfusu 361.235 dir (Anonim 2009k).

3.2. Yöntem

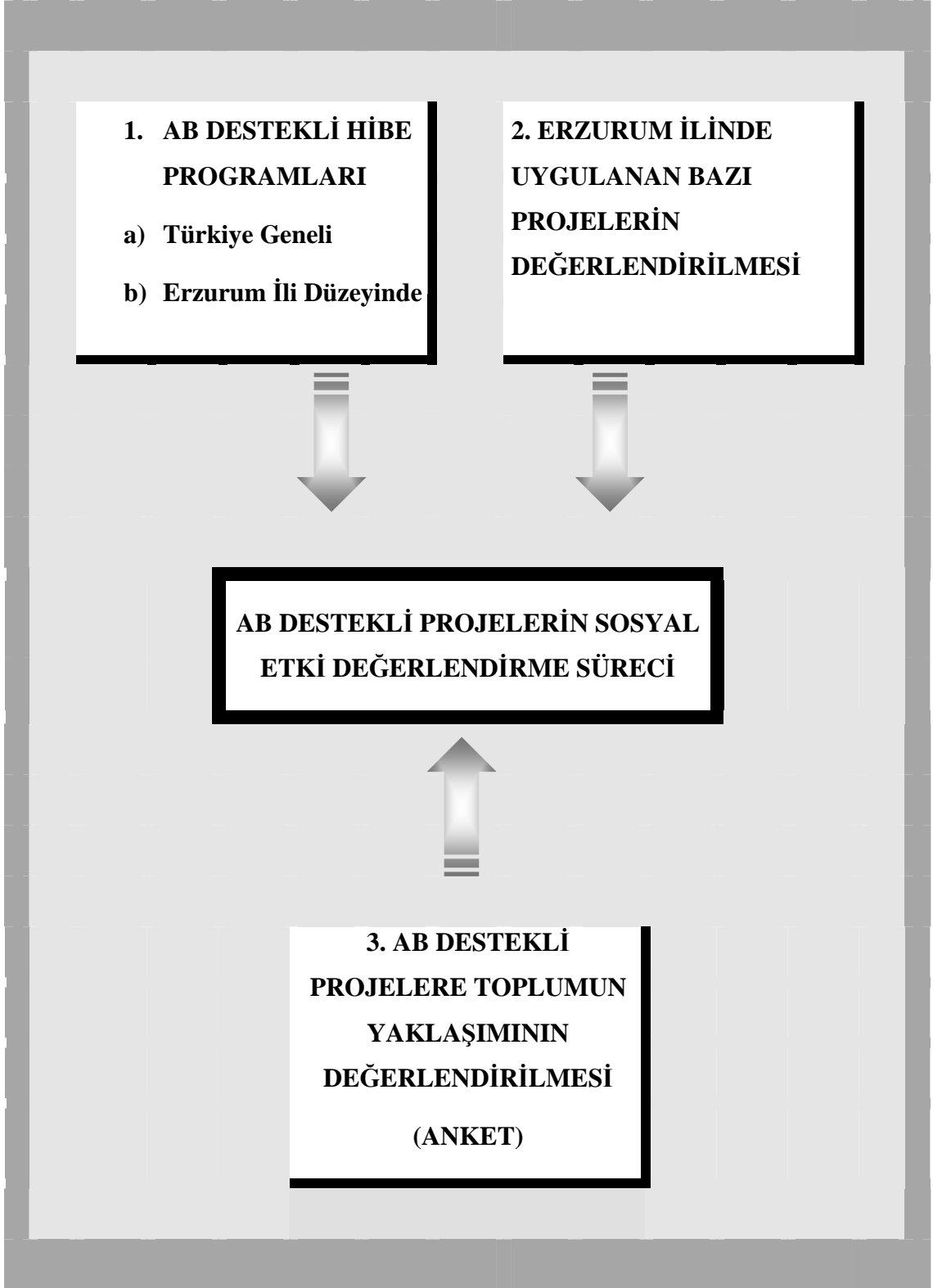
Türkiye'de ulusal ve uluslar arası kuruluşlar tarafından çeşitli hibe programları ve proje destekleri verilmekte ve uygulanmaktadır. Uluslar arası kuruluşlar UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve WWF (Dünya Koruma Örgütü) ve ulusal kuruluşlar ise DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu), Üniversitelerin Bilimsel Araştırma Projeleri Birimleri ve özel sektörlerdir. Bu araştırma da Avrupa Birliği hibe programları kapsamında sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen projelerle ilgili bir çalışma sürdürülmüştür. Bu süreçte karşılaştırma olanağı sunması bakımından UNDP destekli bir projenin de değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirmeyi kolaylaştırmak açısından Avrupa Birliği'nin hükümet dışı organizasyonlar olarak kabul ettiği sivil toplum kuruluşlarının bir sınıflandırması da yapılmış ve aşağıda verilmiştir. Bunlar:

- (1) Belediyeler,
- (2) Köylere Hizmet Götürme Birlikleri,
- (3) Çiftçi grupları,
- (4) Dernekler,
- (5) Kooperatifler,
- (6) Birlikler,
- (7) Muhtarlıklar,
- (8) Meslek odaları,
- (9) Sendikalar,
- (10) Vakıflar,
- (11) Üniversiteler.

Bu araştırmada öncelikle Avrupa Birliği tarafından Türkiye’de uygulanan hibe programları değerlendirilmiş ve daha sonra da yine Avrupa Birliği’nin Erzurum ili bazında yürüttüğü hibe programlarına bağlı projeler değerlendirilmiştir. İzlenen süreçle ilgili olarak şema oluşturulmuştur (şekil 3.2). Türkiye geneli ve Erzurum ile ilgili hibe programlarına ilişkin sorgulamalar Merkezi Finans ve İhale Birimi’nin veri tabanından yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar ortalama proje numarası, faydalanıcı, proje süresi, alınan hibe desteği (AB Katkısı) ve Türkiye katkısı gibi kategorilere ayrılarak tablolar halinde verilmiştir. Bu aşamada yapılan sorgulamalarda hibelerden yararlanan kuruluşlar için genel bir yaklaşım benimsenmiş ve ne Türkiye geneli ne de Erzurum özelinde sivil toplum kuruluşu ve kamu kuruluşu ayırımına gidilmemiştir.

Araştırmanın ikinci aşamada ise Erzurum genelinde sivil toplum kuruluşlarına verilen hibe destekleri ile ilgili olarak örnek bazı kuruluşların projeleri incelenerek bunlarla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Yine Merkezi Finans ve İhale Birimi veri tabanı kullanılarak Erzurum’da sivil toplum kuruluşları için verilen hibe destekleri sorgulanmıştır. Elde edilen sonuçlar benzer şekilde proje numarası, faydalanıcı, ortalama proje süresi, alınan hibe desteği (AB Katkısı) ve Türkiye katkısı gibi kategorilere ayrılarak tablolar halinde verilmiştir. Seçilen örnek 5 projenin her birine ilişkin olarak;

- (1) Projenin hedef ve amaçları
- (2) Hedef grupları
- (3) Proje ortakları (varsa)
- (4) Bütçeleri
- (5) Temel faaliyetleri
- (6) Beklenen sonuçları
- (7) Çıktıları hakkında elde edilebilen bilgiler sunulmuştur.

Şekil 3.2. Çalışma Planı

Araştırmanın son aşamasında ise Erzurum’da toplumun AB destekli projelerle ilgili yaklaşımlarını belirlemek amacıyla bir anket uygulanmıştır. Erzurum ili nüfusu 2007 TÜİK verilerine göre yaklaşık 400 000 bin olduğundan, halkın eğilimini belirlemek amacı ile 1/1000 örnekleme yapılarak toplam 400 kişi üzerinde anket uygulanmıştır (EK 1). Anket sonuçları ilk olarak Microsoft Excel’e girilmiş ve daha sonra bu veriler SPSS 10 İstatistik programına aktararak Chi-Square testi uygulanarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Anketlerin hedef gruplara göre dağılımı

Cinsiyet	Bayan	%48,5
	Erkek	%51,5
Yaş grupları	8-15	%1,3
	15-18	%4,0
	18-24	%66,0
	24<	%28,8
Eğitim durumu	İlköğretim	%4,8
	Lise	%12,0
	Üniversite	%73,0
	Y.lisans/doktora	%10,0

Anketin hedef grubunun eğitim seviyesinin yüksek tutulmasının sebebi, STK’lar ve AB projeleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olma ihtimallerinden dolayıdır. Bu sebeple gayeli örnekleme yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BURGULARI

4.1. AB Destekli Hibe Programları

Avrupa Birliği tarafından Türkiye genelinde uygulanan hibe programlarına yönelik projelerle ilgili bulgular Merkezi Finans ve İhale Birimi veritabanından yararlanılarak Çizelge 4.1.'de verilmiştir. Veritabanından sağlanan bilgilere göre Türkiye genelinde AKKM (Ağrı, Kayseri, Konya, Malatya), Bilgi Köprüleri, Doğu Anadolu Kalkınma, Doğu Karadeniz Kalkınma, GAP SEL, ISKUR_2002, ISKUR_2006, Kültürel Haklar, Sınır tesi İŞbirliği Ortak Küçük Projeler_2003, Sınır tesi İŞbirliği Ortak Küçük Projeler_2004, Sınır tesi İŞbirliği Ortak Küçük Projeler_2005, Sınır tesi İŞbirliği Ortak Küçük Projeler_2006, Sivil Toplum Diyaloğu, Sivil Toplum Diyaloğu-Odalar, Sivil Toplumun Desteklenmesi-2006, Sivil Toplumun Güçlendirilmesi-2004, Sivil Toplumun Güçlendirilmesi-2006, SKE (Bölgesel Kalkınma), Sosyal Diyalog, STK-2003, STK-2005 ve Sürdürülebilir Kalkınma gibi farklı isimler ve programlar halinde verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 10,28 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 232.294.196,64, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 53.877.261,31 ve toplam hibe tutarının ise 286.171.457,95 Avro olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.1. Türkiye genelinde imzalanan hibe sözleşmeleri

	Ortalama Proje Süresi (ay)	AB Katkısı (€)	TR Katkısı (€)	Hibe Tutarı (€)
“AKKM” (Ağrı, Kayseri, Konya, Malatya)	9,48	64.294.978,95	20.620.844,32	84.915.823,27
“Bilgi Köprüleri”	10,61	2.061.340,65	0,00	2.061.340,65
“Doğu Anadolu Kalkınma”	10,70	29.047.351,96	0,00	29.047.351,96
“Doğu Karadeniz Kalkınma”	11,24	18.000.000,00	6.000.000,00	24.000.000,00
“GAP SEL”	13,22	11.799.999,87	3.199.999,96	14.999.999,83
“ISKUR_2002”	10,41	23.967.487,22	7.989.162,67	31.956.649,89
“ISKUR_2006”	11,40	11.996.116,03	3.998.705,23	15.994.821,26
“Kültürel Haklar”	8,80	1.462.633,38	0,00	1.462.633,38
“Sınır Ötesi İşbirliği Ortak Küçük Projeler_2003”	9,67	456.190,20	0,00	456.190,20
“Sınır Ötesi İşbirliği Ortak Küçük Projeler_2004”	9,00	462.646,11	0,00	462.646,11
“Sınır Ötesi İşbirliği Ortak Küçük Projeler_2005”	9,15	454.242,63	0,00	454.242,63
“Sınır Ötesi İşbirliği Ortak Küçük Projeler_2006”	9,59	620.666,90	0,00	620.666,90
“Sivil Toplum Diyalogu”	15,24	19.294.805,56	0,00	19.294.805,56
“Sivil Toplum Diyalogu-Odalar”	11,68	2.248.788,39	0,00	2.248.788,39
“Sivil Toplumun Desteklenmesi-2006”	5,53	399.997,69	0,00	399.997,69
“Sivil Toplumun Güçlendirilmesi-2004”	5,44	675.356,24	0,00	675.356,24
“Sivil Toplumun Güçlendirilmesi-2006”	7,33	499.836,23	0,00	499.836,23
“SKE” (Samsun, Kastamonu, Erzurum)	9,61	36.205.649,61	12.068.549,13	48.274.198,74
“Sosyal Diyalog”	9,08	1.672.732,67	0,00	1.672.732,67
“STK_2003”	11,45	483.719,16	0,00	483.719,16
“STK_2005”	10,68	5.277.641,30	0,00	5.277.641,30

Çizelge 4.1. (devam)

“Sürdürülebilir Kalkınma”	9,43	912.015,89	0,00	912.015,89
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı	10,28	232.294.196,64	53.877.261,31	286.171.457,95

4.1.2. Erzurum ilinde uygulanan AB destekli projeler

Erzurum’da 598 dernek (Anonim 2009l), 1 üniversite (Anonim 2009m), 20 birlik, 16 fakülte (Anonim 2009n), 5 yüksekokul (Anonim 2009o), 8 meslek yüksek okulu (Anonim 2009ö) mevcuttur. Erzurum ilinde uygulanan AB destekli hibe programları ve proje destekleri EEBKB (Erzurum-Erzincan-Bayburt İleri Kalkınma Birliği) tarafından koordine edilmiş ve bu projelere ilişkin detaylar Merkezi Finans ve İhale Birimi Veritabanı’nda yer almıştır.

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum genelinde ISKUR_2002, Sivil Toplum Diyalogu, SKE (Bölgesel Kalkınma), STK_2005 ve Sürdürülebilir Kalkınma gibi farklı isimler ve programlar halinde verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 9,88 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 3.533.043,16, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 1.034.793,64 ve toplam hibe tutarının ise 4.567.836,80 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Erzurum ilinin yararlandığı hibe programları ve proje destekleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0205.01-02/026	Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	8	124.989,00	41.663,00	166.652,00
" ISKUR_2002 "			8,00	124.989,00	41.663,00	166.652,00
1	TR0604.01-03/113	Atatürk Üniversitesi	18	286.255,80	0,00	286.255,80
" Sivil Toplum Diyalogu "			18,00	286.255,80	0,00	286.255,80
1	TR0305.02-02/LDI/062	Yeniköy Belediyesi	12	55.129,79	18.376,60	73.506,39
2	TR0305.02-02/LDI/148	Bağbaşı Belediyesi	10	50.527,20	16.842,40	67.369,60

Çizelge 4.2. (devam)

3	TR0305.02-02/LDI/011	Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği	8	65.467,58	21.822,52	87.290,10
4	TR0305.02-02/LDI/052	Erzurum İli Arı Yetiştiricileri Birliği	5	56.193,75	18.731,25	74.925,00
5	TR0305.02-02/LDI/084	Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	10	65.981,25	21.993,75	87.975,00
6	TR0305.02-02/LDI/012	Beyaz Ay - Görme Engelliler Derneği Erzurum Şubesi	12	32.703,08	10.901,02	43.604,10
7	TR0305.02-02/LDI/078	Oltutaşı Sanatını Geliştirme Sanatkarları Koruma ve Kalkındırma Derneği	12	62.388,72	20.796,24	83.184,96
8	TR0305.02-02/LDI/115	Hasta ve Hasta Yakınlarını Savunma Derneği Erzurum Şubesi	12	30.318,56	10.106,18	40.424,74
9	TR0305.02-02/LDI/150	Kübra Hanımlar Derneği	12	51.236,42	17.078,80	68.315,22
10	TR0305.02-02/LDI/104	Erzurum Ticaret Borsası	12	61.396,09	20.465,36	81.861,45
11	TR0305.02-03/SME/012	Maskan İnşaat	10	74.916,50	24.972,16	99.888,66
12	TR0305.02-03/SME/016	Daphan Ekolojik	12	74.987,44	24.995,81	99.983,25
13	TR0305.02-03/SME/017	Yiğit Genç Petrol	10	57.906,74	19.302,25	77.208,99
14	TR0305.02-03/SME/025	Barınak Aile Piknik	6	21.648,38	7.216,12	28.864,50
15	TR0305.02-03/SME/034	Kral Turizm	6	56.076,38	18.692,12	74.768,50
16	TR0305.02-03/SME/035	Gürsel Mobilya	7	73.372,06	24.457,35	97.829,41
17	TR0305.02-03/SME/060	Libre Kuyumculuk İnşaat Ve Ticaret A.Ş.	9	70.968,75	23.656,25	94.625,00
18	TR0305.02-03/SME/071	Kırıktarak Bayan Kuaförü	6	10.312,90	3.437,63	13.750,53
19	TR0305.02-03/SME/078	Ergün İnşaat	6	74.992,01	24.997,34	99.989,35
20	TR0305.02-03/SME/085	Alaybeyi Akdağ Süt Ürünleri	12	74.937,00	24.979,00	99.916,00
21	TR0305.02-03/SME/099	Can Ticaret	6	61.583,61	20.527,87	82.111,48
22	TR0305.02-03/SME/103	Yürüsoy Elektrik	8	46.650,00	15.550,00	62.200,00
23	TR0305.02-03/SME/110	Şahika Boya	6	36.780,00	12.260,00	49.040,00
24	TR0305.02-03/SME/112	Ça-Pa Gıda	6	39.900,00	13.300,00	53.200,00

Çizelge 4.2. (devam)

25	TR0305.02-03/SME/118	Desni Gıda	9	57.761,55	19.253,85	77.015,40
26	TR0305.02-03/SME/120	Arslan Olgun	6	71.884,50	23.961,50	95.846,00
27	TR0305.02-03/SME/121	Bayramoğlu Yem	12	23.118,75	7.706,25	30.825,00
28	TR0305.02-03/SME/130	Enes Alüminyum Demir Doğrama	5	60.520,50	20.173,50	80.694,00
29	TR0305.02-03/SME/134	Genç Kardeşler Tüp	6	60.047,15	20.015,71	80.062,86
30	TR0305.02-03/SME/146	Erkim Erzurum Kimya	8	74.992,16	24.997,38	99.989,54
31	TR0305.02-03/SME/162	Arifoğlu Süt Ürünleri	7	45.110,25	15.036,75	60.147,00
32	TR0305.02-03/SME/172	Hüsamettin Öge Avcı Alabalık	12	62.741,73	20.913,91	83.655,64
33	TR0305.02-03/SME/177	Netline Bilgisayar	12	16.290,38	5.430,12	21.720,50
34	TR0305.02-03/SME/183	Turhan Kıvılcım	6	48.937,50	16.312,50	65.250,00
35	TR0305.02-03/SME/186	Karadeniz Ticaret	10	24.105,00	8.035,00	32.140,00
36	TR0305.02-03/SME/195	Kuşkay Gıda	12	64.462,50	21.487,50	85.950,00
37	TR0305.02-03/SME/198	Ali Gürsoy Muayenehanesi	6	34.856,25	11.618,75	46.475,00
38	TR0305.02-03/SME/199	Ak Isısan	7	32.511,42	10.837,14	43.348,56
39	TR0305.02-03/SME/204	Bayramoğlu Yem	12	23.283,75	7.761,25	31.045,00
40	TR0305.02-03/SME/212	Pado Dondurma	12	40.579,88	13.526,62	54.106,50
41	TR0305.02-03/SME/215	Oltu'nun Sesi Gazetesi	8	54.466,89	18.155,63	72.622,52
42	TR0305.02-02/LDI/022	Narman Köylere Hizmet Götürme Birliği	12	45.045,99	15.015,33	60.061,32
43	TR0305.02-02/LDI/040	Taşkesen Köyü Muhtarlığı	12	27.264,60	9.088,20	36.352,80
44	TR0305.02-02/LDI/090	Porsuk Muhtarlığı	12	51.119,75	17.039,91	68.159,66
45	TR0305.02-02/LDI/005	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası	12	30.789,45	10.263,15	41.052,60
46	TR0305.02-02/LDI/041	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası	11	37.119,50	12.373,17	49.492,67
47	TR0305.02-02/LDI/076	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası	12	37.783,46	12.594,49	50.377,95
48	TR0305.02-02/LDI/106	Erzurum Kars Gümüşhane Bayburt Ardahan İğdır Tabip Odası	12	53.763,20	17.921,06	71.684,26
49	TR0305.02-02/LDI/108	Oltu Ticaret ve Sanayi Odası	12	30.304,89	10.101,63	40.406,52

Çizelge 4.2. (devam)

50	TR0305.02-02/LDI/116	Tortum Ziraat Odası	6	39.164,01	13.054,67	52.218,68
51	TR0305.02-02/LDI/139	Erzurum Ağrı Bölgesi Veteriner Hekimleri Odası	12	59.664,60	19.888,20	79.552,80
52	TR0305.02-02/LDI/001	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	8	41.160,83	13.720,27	54.881,10
53	TR0305.02-02/LDI/024	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	12	37.575,06	12.525,02	50.100,08
54	TR0305.02-02/LDI/045	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	12	44.340,08	14.780,02	59.120,10
55	TR0305.02-02/LDI/089	Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi	12	55.290,77	18.430,25	73.721,02
56	TR0305.02-02/LDI/055	Köprüköy Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	12	51.237,67	17.079,22	68.316,89
57	TR0305.02-02/LDI/098	Meksa Vakfı Erzurum Hizmet Meslekleri Eğitim Merkezi	8	22.895,33	7.631,77	30.527,10
58	TR0305.02-02/LDI/109	Pazaryolu Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı	12	41.531,06	13.843,69	55.374,75
59	TR0305.02-02/LDI/006	Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu	12	29.347,99	9.782,66	39.130,65
60	TR0305.02-02/LDI/023	Hınıs Meslek Yüksek Okulları	12	38.704,50	12.901,50	51.606,00
61	TR0305.02-02/LDI/035	Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	12	48.655,88	16.218,63	64.874,51
62	TR0305.02-02/LDI/053	Atatürk Üniversitesi Pasinler Meslek Yüksek Okulu	12	54.589,28	18.196,42	72.785,70
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)				2.979.392,27	993.130,64	3.972.522,91
1	TR0501.02-04/025	Istanbul Bilgi University, Center For Migration Research	12	80.892,39	0,00	80.892,39
" STK_2005 "			12,00	80.892,39	0,00	80.892,39
1	TR0402.11-02/009	Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği	12	61.513,70	0,00	61.513,70
" Sürdürülebilir Kalkınma "			12,00	61.513,70	0,00	61.513,70
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı :				9,88	3.533.043,16	1.034.793,64
						4.567.836,80

Aynı program ve hibe desteklerinden Erzurum'un koordinasyon merkezi olduğu dönemde Erzincan ve Bayburt illeri de yararlanmıştır. Aynı programlar ve zaman diliminde yararlanan proje desteklerinden Erzurum ile ilgili bir karşılaştırma sunması bakımından Erzincan ve Bayburt'un yararlandığı hibe programları ve proje destekleri ile ilgili bulgulara da bu araştırma kapsamında yer verilmiştir.

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzincan genelinde SKE (Bölgesel Kalkınma) adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 9,53 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 2.704.913,22, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 901.637,69 ve toplam hibe tutarının ise 3.606.550,91 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Erzincan ilinin yararlandığı hibe programları ve proje destekleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0305.02-02/LDI/127	Kemaliye Belediyesi	12	53.183,25	17.727,75	70.911,0
2	TR0305.02-04/SSI/018	Erzincan Belediyesi	10	809.281,72	269.760,57	1.079.042,29
3	TR0305.02-04/SSI/021	Refahiye Belediyesi	11	124.066,31	41.355,43	165.421,74
4	TR0305.02-04/SSI/038	Çadırkaya Belediyesi	12	181.559,48	60.519,82	242.079,30
5	TR0305.02-02/LDI/133	Erzincan İli Damızlık Sığır Yetiştirici Birliği	12	41.262,18	13.754,06	55.016,24
6	TR0305.02-02/LDI/010	Atlı İhtisas Spor Kulübü Derneği	8	31.473,38	10.491,12	41.964,50
7	TR0305.02-02/LDI/103	Türkiye Muhtarlar Derneği Erzincan Şubesi	8	58.367,59	19.455,86	77.823,45
8	TR0305.02-02/LDI/026	Erzincan İl Özel İdare Müdürlüğü	7	51.025,95	17.008,65	68.034,60
9	TR0305.02-03/SME/047	Baş Un	8	65.084,71	21.694,90	86.779,61
10	TR0305.02-03/SME/077	Öz Erzincan Tulum Peyniri	10	64.125,00	21.375,00	85.500,00
11	TR0305.02-03/SME/082	Özel Möble	8	52.106,25	17.368,75	69.475,00
12	TR0305.02-03/SME/139	Polimatik Temizleme Sanayi	5	69.262,50	23.087,50	92.350,00
13	TR0305.02-03/SME/143	Dumlu Ticaret	9	49.631,25	16.543,75	66.175,00

Çizelge 4.3. (devam)

14	TR0305.02-03/SME/147	Baş Yem	8	69.187,03	23.062,34	92.249,37
15	TR0305.02-03/SME/149	Çorlu Kardeşler Hayvancılık	12	31.302,11	10.434,04	41.736,15
16	TR0305.02-03/SME/150	Bilgi İşlem Büro Makinaları	8	24.192,38	8.064,12	32.256,50
17	TR0305.02-03/SME/157	Fuat Deliktaş	7	25.875,00	8.625,00	34.500,00
18	TR0305.02-03/SME/165	Erzincan Turizm	8	59.494,05	19.831,35	79.325,40
19	TR0305.02-03/SME/168	Er-Per Madencilik	8	72.685,43	24.228,48	96.913,91
20	TR0305.02-03/SME/180	Toprak Tekstil	10	52.312,50	17.437,50	69.750,00
21	TR0305.02-03/SME/190	Kamberli Hayvancılık	12	43.924,43	14.641,47	58.565,90
22	TR0305.02-03/SME/196	Tekdal Ticaret	9	67.500,00	22.500,00	90.000,00
23	TR0305.02-02/LDI/046	Ocak Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	12	30.299,06	10.099,69	40.398,75
24	TR0305.02-02/LDI/137	Yalnızbağ Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7	61.583,94	20.527,98	82.111,92
25	TR0305.02-02/LDI/120	Kemaliye Köylere Hizmet Götürme Birliği	10	64.895,41	21.631,80	86.527,21
26	TR0305.02-04/SSI/034	Başköy Muhtarlığı	12	79.069,23	26.356,41	105.425,64
27	TR0305.02-04/SSI/035	Harmantepe Muhtarlığı	12	76.407,09	25.469,03	101.876,12
28	TR0305.02-04/SSI/037	Ulucak Muhtarlığı	12	81.845,16	27.281,72	109.126,88
29	TR0305.02-02/LDI/072	Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası	12	53.595,00	17.865,00	71.460,00
30	TR0305.02-02/LDI/020	Erzincan Kalkınma Vakfı	12	51.650,33	17.216,77	68.867,10
31	TR0305.02-02/LDI/007	Atatürk Üniversitesi Erzincan Meslek Yüksek Okulu	6	44.950,95	14.983,65	59.934,60
32	TR0305.02-02/LDI/064	Atatürk Üniversitesi Erzincan Meslek Yüksek Okulu	8	63.714,55	21.238,18	84.952,73
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			9,53	2.704.913,22	901.637,69	3.606.550,91
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı :			9,53	2.704.913,22	901.637,69	3.606.550,91

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Bayburt genelinde ISKUR_2002, Sivil Toplumun Desteklenmesi-2006, Sivil Toplumun Güçlendirilmesi-2006, SKE (Bölgesel Kalkınma) gibi farklı isimler ve programlar halinde verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 9,48 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 3.382.945,44, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 1.114.950,94 ve toplam hibe tutarının ise 4.497.896,38 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Bayburt ilinin yararlandığı hibe programları ve proje destekleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0205.01-02/179	Bayburt İl Özel İdaresi	12	144.699,75	48.233,25	192.933,00
" ISKUR_2002 "			12,00	144.699,75	48.233,25	192.933,00
1	TR0604.05-03/077	Bayburt Bilim-Eğitim Ve Kültür Derneği	6	8.698,50	0,00	8.698,50
2	TR0604.05-03/169	Bayburt Şairler Ve Yazarlar Derneği	5	7.812,00	0,00	7.812,00
"Sivil Toplumun Desteklenmesi-2006 "			5,50	16.510,50	0,00	16.510,50
1	TR0604.05-02/057	Bayburt Bilim Eğitim Ve Kültür Derneği	7	21.581,96	0,00	21.581,96
"Sivil Toplumun Güçlendirilmesi-2006"			7,00	21.581,96	0,00	21.581,96
1	TR0305.02-02/LDI/056	Çayıryolu Belediye	10	36.975,25	12.325,08	49.300,33
2	TR0305.02-04/SSI/013	Beşpınar Belediyesi	8	68.818,28	22.939,42	91.757,70
3	TR0305.02-04/SSI/016	Demirözü Belediyesi	10	172.167,53	57.389,17	229.556,70
4	TR0305.02-04/SSI/046	Aydıntepe Belediyesi	12	368.451,45	122.817,15	491.268,60
5	TR0305.02-02/LDI/031	Bayburt Arı Yetiştiricileri Birliği	12	54.229,50	18.076,50	72.306,00
6	TR0305.02-02/LDI/110	Bayburt Avcılar ve Atıcılar Derneği	12	52.138,49	17.379,49	69.517,98
7	TR0305.02-02/LDI/009	Bayburt İl Özel İdaresi	12	48.846,59	16.282,20	65.128,79
8	TR0305.02-04/SSI/025	Bayburt İl Özel İdaresi	12	986.043,80	328.681,27	1.314.725,07
9	TR0305.02-03/SME/102	Peykar Süt	4	36.150,00	12.050,00	48.200,00
10	TR0305.02-03/SME/161	Baytek Tekstil	5	37.595,25	12.531,75	50.127,00

Çizelge 4.4. (devam)

11	TR0305.02-03/SME/187	İtimat Gıda	12	64.875,00	21.625,00	86.500,00
12	TR0305.02-02/LDI/105	Aşağıkızı Sulama Kooperatifi	10	54.119,88	18.039,96	72.159,84
13	TR0305.02-02/LDI/003	Bayburt Köylere Hizmet Götürme Birliği	10	55.655,10	18.551,70	74.206,80
14	TR0305.02-02/LDI/060	Bayburt Köylere Hizmet Götürme Birliği	9	37.914,35	12.638,11	50.552,46
15	TR0305.02-02/LDI/145	Aydıntepe İlçesi ve Köylere Hizmet Götürme Birliği	7	45.333,00	15.111,00	60.444,00
16	TR0305.02-04/SSI/015	Demirözü Köylere Hizmet Götürme Birliği	8	194.171,18	64.723,72	258.894,90
17	TR0305.02-04/SSI/022	Aydıntepe Köylere Hizmet Götürme Birliği	12	341.193,87	113.731,29	454.925,16
18	TR0305.02-04/SSI/023	Bayburt Köylere Hizmet Götürme Birliği	10	111.741,00	37.247,00	148.988,00
19	TR0305.02-04/SSI/024	Aydıntepe Köylere Hizmet Götürme Birliği	12	173.013,67	57.671,22	230.684,89
20	TR0305.02-02/LDI/094	Karşıgeçit Köyü Muhtarlığı	10	53.375,59	17.791,86	71.167,45
21	TR0305.02-02/LDI/018	Bayburt Ticaret ve Sanayi Odası	12	43.525,35	14.508,45	58.033,80
22	TR0305.02-02/LDI/126	Bayburt Ticaret ve Sanayi Odası	10	32.734,13	10.911,37	43.645,50
23	TR0305.02-02/LDI/079	Aydıntepe Bayburt Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	6	46.448,95	15.482,98	61.931,93
24	TR0305.02-02/LDI/086	Bayburt Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	8	40.604,63	13.534,87	54.139,50
25	TR0305.02-02/LDI/095	Atatürk Üniversitesi Bayburt Meslek Yüksekokulu	12	44.031,39	14.677,13	58.708,52
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			9,80	3.200.153,23	1.066.717,69	4.266.870,92
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı :			9,48	3.382.945,44	1.114.950,94	4.497.896,38

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum’da ISKUR_2002 adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 8 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 124,989,00, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 41.663,00 ve toplam hibe tutarının ise 166.652,00 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Erzurum ilinde, ISKUR_2002 programı altında, imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0205.01-02/026	Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	8	124.989,00	41.663,00	166.652,00
" ISKUR_2002 "			8,00	124.989,00	41.663,00	166.652,00

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum’da Sivil Toplum Diyalogu adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 18 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 286.255,80, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 0 ve toplam hibe tutarının ise 286.255,80 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Erzurum ilinde, sivil toplum diyalogu programı altında, imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0604.01-03/113	Atatürk Üniversitesi	18	286.255,80	0,00	286.255,80
" Sivil Toplum Diyalogu "			18,00	286.255,80	0,00	286.255,80

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum’da Sürdürülebilir Kalkınma adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 12 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 61.513,70, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 0 ve toplam hibe

tutarının ise 61.513,70 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Erzurum ilinde, sürdürülebilir kalkınma programı altında, imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0402.11 02/009	Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği	12	61.513,70	0,00	61.513,70
" Sürdürülebilir Kalkınma "			12,00	61.513,70	0,00	61.513,70

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum'da Belediyeler adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 11 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 105.656,99, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 35.219,00 ve toplam hibe tutarının ise 140.875,99 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Erzurum ilinde, belediyeler ile imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0305.02- 02/LDI/062	Yeniköy Belediyesi	12	55.129,79	18.376,60	73.506,39
2	TR0305.02- 02/LDI/148	Bağbaşı Belediyesi	10	50.527,20	16.842,40	67.369,60
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			11,00	105.656,99	35.219,00	140.875,99

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum'da Birlikler adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 8,60 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 374.145,28, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 104.210,52 ve toplam hibe tutarının ise 478.355,80 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Erzurum ilinde, birlikler ile imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0205.01-02/026	Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	8	124.989,00	41.663,00	166.652,00
" ISKUR_2002 "			8,00	124.989,00	41.663,00	166.652,00
1	TR0305.02-02/LDI/011	Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği	8	65.467,58	21.822,52	87.290,10
2	TR0305.02-02/LDI/052	Erzurum İli Arı Yetiştiricileri Birliği	5	56.193,75	18.731,25	74.925,00
3	TR0305.02-02/LDI/084	Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	10	65.981,25	21.993,75	87.975,00
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			7,67	187.642,58	62.547,52	250.190,10
1	TR0402.11-02/009	Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği	12	61.513,70	0,00	61.513,70
" Sürdürülebilir Kalkınma "			12,00	61.513,70	0,00	61.513,70
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı :			8,60	374.145,28	104.210,52	478.355,80

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum’da Dernekler adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 12 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 176.646,78, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 58.882,24 ve toplam hibe tutarının ise 235.529,02 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Erzurum ilinde, dernekler ile imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0305.02-02/LDI/012	Beyaz Ay - Görme Engelliler Derneği Erzurum Şubesi	12	32.703,08	10.901,02	43.604,10

Çizelge 4.10. (devam)

2	TR0305.02-02/LDI/078	Oltutaşı Sanatını Geliştirme Sanatkarları Koruma ve Kalkındırma Derneği	12	62.388,72	20.796,24	83.184,96
3	TR0305.02-02/LDI/115	Hasta ve Hasta Yakınlarını Savunma Derneği Erzurum Şubesi	12	30.318,56	10.106,18	40.424,74
4	TR0305.02-02/LDI/150	Kübra Hanımlar Derneği	12	51.236,42	17.078,80	68.315,22
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			12,00	176.646,78	58.882,24	235.529,02

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Erzurum'da Köylere Hizmet Götürme Birlikleri adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 12 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 45.045,99, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 15.015,33 ve toplam hibe tutarının ise 60.061,32 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Erzurum ilinde, köylere hizmet götürme birlikleri ile imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0305.02-02/LDI/022	Narman Köylere Hizmet Götürme Birliği	12	45.045,99	15.015,33	60.061,32
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			12,00	45.045,99	15.015,33	60.061,32

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Odalar adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 11 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 288.589,11, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 96.196,37 ve toplam hibe tutarının ise 384.785,48 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Erzurum ilinde, odalar ile imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0305.02-02/LDI/005	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası	12	30.789,45	10.263,15	41.052,60
2	TR0305.02-02/LDI/041	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası	11	37.119,50	12.373,17	49.492,67
3	TR0305.02-02/LDI/076	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası	12	37.783,46	12.594,49	50.377,95
4	TR0305.02-02/LDI/106	Erzurum Kars Gümüşhane Bayburt Ardahan Iğdır Tabip Odası	12	53.763,20	17.921,06	71.684,26
5	TR0305.02-02/LDI/108	Oltu Ticaret ve Sanayi Odası	12	30.304,89	10.101,63	40.406,52
6	TR0305.02-02/LDI/116	Tortum Ziraat Odası	6	39.164,01	13.054,67	52.218,68
7	TR0305.02-02/LDI/139	Erzurum Ağrı Bölgesi Veteriner Hekimleri Odası	12	59.664,60	19.888,20	79.552,80
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			11,00	288.589,11	96.196,37	384.785,48

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Vakıflar adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 10,67 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 115.664,06, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 38.554,68 ve toplam hibe tutarının ise 154.218,74 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Erzurum ilinde, vakıflar ile imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0305.02-02/LDI/055	Köprüküy Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfi	12	51.237,67	17.079,22	68.316,89
2	TR0305.02-02/LDI/098	Meksa Vakfi Erzurum Hizmet Meslekleri Eğitim Merkezi	8	22.895,33	7.631,77	30.527,10
3	TR0305.02-02/LDI/109	Pazaryolu Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfi	12	41.531,06	13.843,69	55.374,75
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			10,67	115.664,06	38.554,68	154.218,74

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Üniversiteler adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 12,33 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 545.514,93, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 59.455,56 ve toplam hibe tutarının ise 604.970,49 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. Erzurum ilinde, üniversiteler ile imzalanan hibe sözleşmeleri

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0604.01-03/113	Atatürk Üniversitesi	18	286.255,80	0,00	286.255,80
" Sivil Toplum Diyalogu "			18,00	286.255,80	0,00	286.255,80
1	TR0305.02-02/LDI/001	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	8	41.160,83	13.720,27	54.881,10
2	TR0305.02-02/LDI/024	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	12	37.575,06	12.525,02	50.100,08
3	TR0305.02-02/LDI/045	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	12	44.340,08	14.780,02	59.120,10
4	TR0305.02-02/LDI/089	Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi	12	55.290,77	18.430,25	73.721,02
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			11,00	178.366,74	59.455,56	237.822,30
1	TR0501.02-04/025	Istanbul Bilgi University, Center For Migration Research	12	80.892,39	0,00	80.892,39
" STK_2005 "			12,00	80.892,39	0,00	80.892,39
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı :			12,33	545.514,93	59.455,56	604.970,49

Veritabanından sağlanan bilgilere göre Yüksek Okullar adı altında verilen proje desteklerinde ortalama proje süresinin 12 ay, Avrupa Birliği katkısının toplamda 171.297,65, Türkiye Cumhuriyeti katkısının toplamda 57.099,21 ve toplam hibe tutarının ise 228.396,86 Avro olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. Erzurum ilinde, yüksek okullar ile imzalanan hibe sözleşmeleri.

NO	PROJE NUMARASI	FAYDALANICI	PROJE SÜRESİ	AB KATKISI (€)	TR KATKISI (€)	HİBE TUTARI (€)
1	TR0305.02-02/LDI/006	Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu	12	29.347,99	9.782,66	39.130,65
2	TR0305.02-02/LDI/023	Hınıs Meslek Yüksek Okulları	12	38.704,50	12.901,50	51.606,00
3	TR0305.02-02/LDI/035	Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	12	48.655,88	16.218,63	64.874,51
4	TR0305.02-02/LDI/053	Atatürk Üniversitesi Pasinler Meslek Yüksek Okulu	12	54.589,28	18.196,42	72.785,70
" SKE " (Samsun, Kastamonu, Erzurum)			12,00	171.297,65	57.099,21	228.396,86

4.1.3. Erzurum'da uygulanan doğal kaynak odaklı projeler

Erzurum'da Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde hibe programları kapsamında gerçekleştirilen projelerin bir kısmı çevre ve doğa koruma odaklı iken bir kısmı da turizm ve tarım konuludur (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. Erzurum'da uygulanan doğal kaynak odaklı projeler

Hibe Yararlanıcısı: Adı & Adresi	Proje Adı	Proje Uygulama Yeri	Proje Süresi (Ay)	Hibe Miktarı (AVRO)	Hibe Miktarının Toplam Uygun Proje Bütçesine Oranı (%)
Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dekanlığı Erzurum	Her Çevre Tasarımcısının Rüyası: Landcad Eğitim Projesi	ERZURUM	8	54.881,10	90,00
Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu Erzurum	Olur ve Oltu Yöresinde Üretilen Meyve ve Sebze Ürünlerinin (Konserve, Reçel, Marmelat, Turşu) Ev Ekonomisi Bakımından Daha Verimli Olarak Değerlendirilmesi	ERZURUM	12	39.130,65	90,00

Çizelge 4.16. (devam)

Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği Gezi Mah. Millet Bahçe Sokak No : 34 Erzurum	Erzurum Yöresinde Organik Tahıl Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması Projesi	ERZURUM	8	87.290,10	90,00
Narman Köylere Hizmet Götürme Birliği Erzurum	Toprağa Bağlı Fırsatların Değerlendirilmesi	ERZURUM	12	60.061,32	90,00
Hınıs Meslek Yüksek Okulu Atatürk Üniversitesi Hınıs/Erzurum	Erzurumun Hınıs İlçesinde Besicilik Eğitimi ve Teşviki	ERZURUM	12	51.606,00	90,00
Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dekanlığı Erzurum	Gökyüzüne En Yakın Bitkiler:Alpin Çiçekler	ERZURUM	12	50.100,08	90,00
Taşkesen Köyü Muhtarlığı Tekman/ Erzurum	Tekman'da Arıcılığın Geliştirilmesi	ERZURUM	12	36.352,80	90,00
Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dekanlığı Erzurum	Erzurum ve Bayburt'ta Alabalık Yetiştiriciliğinin Teşviki ve Kapasite Artırımı Amaçlı Eğitim Programı	ERZURUM-BAYBURT	12	59.120,10	90,00
Erzurum İli Arı Yetiştiricileri Birliği 50.Yıl Cad. İl Tarım Müd. Hayvansalığı Şubesi Kat.1Erzurum	Arı Yetiştiriciliği Eğitimiyle Organik Arı Ürünleri Üretimi	ERZURUM	5	74.925,00	90,00
Atatürk Üniversitesi Pasinler Meslek Yüksekokulu Pasinler/ Erzurum	Doğalgaz Tesisatçılığıyla Meslek Edindirme	ERZURUM	12	72.785,70	90,00
Köprüköy Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Erzurum	Genç Önder Çifçi Yetiştirmek	ERZURUM	12	68.316,89	90,00
Yeniköy Belediyesi Başkanlığı Aşkale/Erzurum	Hijyenik Koşullarda Süt Toplamak İçin Süt Toplama Birimi Kurulması	ERZURUM	12	73.506,39	90,00
Oltutaşı Sanatını Geliştirme Sanatkarlarını Koruma ve Kalkındırma Derneği Oltutaşı İş Merkezi Belediye Hizmet Binası Altı Oltu/Erzurum	Oltu Taşı Sanatının Modernize Edilerek Geliştirilmesi ve Sanatkarların Kalkındırılması	ERZURUM	12	83.184,96	90,00
Porsuk Köyü Muhtarlığı Erzurum/Pasinler/Porsuk Köyü Erzurum	Eğitilmiş Çiftçilerle Üretken Toplumlar	ERZURUM	12	68.159,66	90,00

Çizelge 4.16. (devam)

Erzurum Ticaret Borsası Alipaşa Mahallesi Musalla Caddesi No:19 Erzurum	Erzurumda Triticale Tarımının Tanıtımı ve Yaygınlaştırılması	ERZURUM	12	81.861,45	90,00
Pazaryolu Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı Pazaryolu Erzurum	Hayvancılık Eğitimi ve Örnek Bir Ahır Islahı	ERZURUM	12	55.374,75	90,00
Tortum Ziraat Odası Tortum Ziraat Odası Başkanlığı Erzurum	Tortum Şelalesi ve Erzurum- Tortum Şelalesi Kara Yolu Koridorunun Tanıtımı	ERZURUM	6	52.218,68	90,00
Bağbaşı Belediye Başkanlığı Tortum/ Erzurum	Kırsal Alanda Eğitimle Yükselen Yaşam Kalitesi ve Açılan Ufuklar	ERZURUM	10	67.369,60	88,00
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı		ERZURUM	10,72	1.136.245,23	90,00

Erzurum'un büyüme merkezli olduğu Bayburt ve Erzincan'da da çeşitli projeler yürütülmüştür (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. Erzincan ve Bayburt'ta uygulanan doğal kaynak odaklı projeler

Hibe Yararlanıcısı: Adı & Adresi	Proje Adı	Proje Uygulama Yeri	Proje Süresi (Ay)	Hibe Miktarı (AVRO)	Hibe Miktarının Toplam Uygun Proje Bütçesine Oran (%)
Bayburt Köylere Hizmet Götürme Birliği Bayburt	Kopuz Havzası Erozyon Önleme ve Kırsal Kalkınma Projesi	BAYBURT	10	74.206,80	90,00
Atatürk Üniversitesi Erzincan Meslek Yüksekokulu Erzincan	Eğitimli Tamirci, Temiz Taşıt ve Temiz Çevre	ERZİNCAN	6	59.934,60	90,00
Erzincan Atlı İhtisas Spor Klubü Derneği Kesimevi Yanı Çağlayan Yolu Üzeri Erzincan	Geleneksel Ata Sporlarından Turizme Katkı:Erzincan'da Cirit	ERZİNCAN	8	41.964,50	85,00

Çizelge 4.17. (devam)

Bayburt Ticaret ve Sanayi Odası İş Merkezi Dede Korkut Caddesi No:46/3 Bayburt	Kente Kimliğini Veren Taş:Bayburt Taşı	BAYBURT	12	58.033,80	90,00
Erzincan Kalkınma Vakfı (Erzin-Vak) Ordu Cadde Ordu Çarşısı Kat-3 No: 321 Erzincan	Toprağımı Tanı	ERZİNCAN	12	68.867,10	90,00
Erzincan İl Özel İdaresi 13 Şubat Caddesi Erzincan	Tarım Eğitimi ile 100 İşsiz Gence Yeni Bir Hayat	ERZİNCAN	6	68.034,60	90,00
Bayburt Arı Yetiştiricileri Birliği Ulu Cami Sok.No:9 Bayburt	Baybut'ta Arıcılık Potansiyelini Canlandırmak	BAYBURT	12	72.306,00	90,00
SS.Ocak Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Ocak Köyü Kemaliye Erzincan	Erzincan İlinde Bağcılığın Geliştirme Projesi	ERZİNCAN	12	40.398,75	90,00
Çayıryolu Belediye Başkanlığı Çayıryolu Belediye Binası-Çayıryolu Beldesi Bayburt	Çayıryolu Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirme Projesi	BAYBURT	10	49.300,33	90,00
Bayburt Köylere Hizmet Götürme Birliği Bayburt	Bayburt'ta Tarımsal Alanlarda Toprak İşleme Tekniklerini İyileştirme Projesi	BAYBURT	9	50.552,46	90,00
Aydıntepe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı İlçe Başkanlığı Aydıntepe/Bayburt	Bilinçli Çiftçi Eğitimi ve Tarımsal Kalkınma Eğitim Projesi	BAYBURT	6	61.931,93	90,00
Karşıgeçit Köyü Muhtarlığı Bayburt	Karşıgeçit, Aslandede, Çamlıköz Köyleri Bahçe Tarımı Eksenli Kırsal Kalkınma	BAYBURT	10	71.167,45	90,00
Aşağı Kırzı Köyü SS Sulama Kooperatifi Aşağı Kırzı Köyü Bayburt	Örgütlü ve Bilinçli Tarımsal Üretime Doğru	BAYBURT	10	72.159,84	90,00
Bayburt Avcılar Ve Atıcılar Derneği Tuzcuzade Mah. Korkusuz Sok.No:4 Bayburt	Kop Dağı-Masat Çayı Havzası Yaban Hayatı Koruma ve Yaşatma Projesi	BAYBURT	12	69.517,98	90,00
Kemaliye Köylere Hizmet Götürme Birliği Kemaliye/ Erzincan	Doğa Yeniden	ERZİNCAN	10	86.527,21	90,00

Çizelge 4.17. (devam)

Kemaliye Belediye Başkanlığı Cumhuriyet Caddesi, Kemaliye/ Erzincan	Kemaliye Girişimcilik Eğitim Projesi	ERZİNCAN	12	70.911,00	90,00
Erzincan İli Damızlık Sığır Yetiştirici Birliği Erzincan	Hayvancılıkta Kayıt Altında Nitelik Artışı	ERZİNCAN	12	55.016,24	89,00
Aydıntepe Köylere Hizmet Götürme Birliği Aydıntepe/ Bayburt	Doğal Bitki Örtüsü ve Çiçek Florasının Etkin Kullanılması İçin Teknik Arıcılık ve Organik Bal Eğitimi Projesi	BAYBURT	7	60.444,00	90,00
Ortalama Proje Süresi ve Toplam Hibe Tutarı			9,78	1.131.274,59	90,00

4.2. Erzurum İlinde Uygulanan Bazı AB Destekli Projelerin Değerlendirilmesi

4.2.1. “Gökyüzüne en yakın bitkiler: Alpin çiçekler” Projesi:

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanlığının himayesinde 2005’te Avrupa Birliği Hibe Programı’na “Gökyüzüne En Yakın Bitkiler: Alpin Çiçekler” başlıklı bir proje teklif edilmiş ve 2006 yılında imzalanan hibe sözleşmesinden sonra 17 aylık süreçte uygulanmıştır. Projenin maliyeti 56.000 € civarındadır. Proje genel olarak Doğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Projelerinde öngörülen mevcut doğal kaynaklarla birlikte turizm yönünden bir gelişmeyi, ekonomik bir faaliyeti ve turizmin çeşitlenmesini hedeflemektedir. Bölgenin el değmemiş peyzaj alanları, başta bitkiler olmak üzere pek çok doğal kaynağını turizm yönünden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bilime popüler bir dil kazandırmak ve ekoloji temelli doğa bilimlerine sanatsal bir açıdan bakabilmek amacı ile tasarlanmış, sunulmuş ve gerçekleştirilmiştir. Projenin hedef gruplarını turizmciler, peyzaj mimarları, botanikçiler, eczacılar, öğretmenler, ziraat mühendisleri, serbest meslek sahipleri, ev hanımları, genç kızlar ve özürülüler oluşturmaktadır (Anonim 2009p). Flora turizmine yönelik Türkiye’de uygulanmaya çalışılan ilklerden birisi olan proje Erzurum’un doğal özelliklerini dikkate alan bir perspektifle Türkiye’nin

farklı üniversite ve kuruluşlarından 15 dolayında öğretim üyesi ve uzman desteğinde 20 günlük “Flora Turizmi Eğitimi Programı” ile gerçekleştirilmiş ve program sonunda öğretim üyesi ve uzmanların sunduğu bildirimler derlenerek ve içerisine katılan eğitmen ve öğrencilerin görüntülerinin de yer aldığı bir bildirimler kitabı basılmış ve dağıtılmıştır. Projede flora turizmi eğitim programından başka 101 bitki ve manzara fotoğrafından oluşan fotoğraf sergisi gerçekleştirilmiş ve bir bildirimler kitabı (Karahan 2007), 24 farklı bitkiden oluşan renkli kartpostallar, Türkçe ve İngilizce dillerinde 2400 adet basılan “Gökyüzüne En Yakın Bitkiler: Alpin Çiçekler” bitki kitabı yayınlanmıştır (Karahan vd. 2007).

4.2.2. Erzurum yöresinde organik tahıl yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması projesi:

Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği tarafından, Erzurum Daphan Ovasında gerçekleştirilmiştir. Projenin süresi 8 ay, Merkezi Finans ve İhale Biriminden talep edilen hibe tutarı 87.290 €’dur. Bölgede var olan organik üretim potansiyelini değerlendirmek, talep olan organik tahıl üretimini geliştirmek için çiftçinin bilinçlenmesi ve eğitilmesi gerektiği düşünülmüştür. Organik tahıl üreten, çiftçileri eğitmek, karşılaştığı sorunlara çözüm bulmak amacıyla Organik Tarım Danışma Merkezi kurulması için; AB hibelerinden alınan desteklerle bu proje uygulanmıştır. Proje, Erzurum’da bölgesel organik tahıl ve yem üretiminin artırılması için halkın eğitilerek bilinçlendirilmesi ve bu sayede katma değeri yüksek ürünler üretilerek tarımsal gelir ve istihdamın artırılması dolayısıyla sosyo-ekonomik gelişime katkıda bulunmak amacını taşımaktadır.

Projenin genel hedefi, Erzurum bölgesinde organik tarım sektörünün eğitim, bilinçlendirme ve sosyal pazarlama faaliyetleri ile geliştirilerek ekonomik ve sosyal bölgesel kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Organik tarımın, tarım ekonomisindeki önemi ve etkinliğinin farkındalığı artırılıp, edinilen bilgi, beceri ve tecrübelerin tarımsal hayata geçirilmesiyle söz konusu bölgelerde sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle proje, bölgesel farklılıkların azaltılmasına ve yöredeki beceri düzeylerinin ve kapasitelerinin

geliştirilmesine yardımcı olarak, program tamamlandıktan sonra da faaliyetlerin devamını sağlamaya ve gelir düzeylerini arttırmaya katkıda bulunacaktır. Projenin hedef grupları, Erzurum ilindeki organik tarım yapma yetkisine sahip organik tahıl üreticileri ve organik tahıl yapmaya istekli ve elverişli potansiyel üretici kırsal nüfustur. Bölgede organik tahıl üretimi yapan yaklaşık 700 adet çiftçi vardır bu sayıya potansiyel üreticilerde dahil olduğunda hedef grupların sayısı 1000 olarak tahmin edilmektedir.

Projenin ana faaliyetleri, organik tarım, tahıl ve yem üretimi konusunda bölgedeki insan kaynağı kapasitesini artırma amaçlı eğitim programları oluşturmaktadır. Bu eğitimler seminerler ile pekiştirilmiş ve farkındalık oluşturulmuştur. Organik Tarım Danışma Merkezi kurulmuş ve çiftçilerin sorunları eş zamanlı olarak giderilmeye çalışılmıştır.

4.2.3. Tortum şelalesi ve Erzurum-Tortum şelalesi karayolu koridorunun tanıtımı

Erzurum'un Tortum İlçesi'nde Tortum Ziraat Odası tarafından hazırlanmıştır. Projenin başlangıç tarihi 01.06.1006, bitiş tarihi 31.03.2007 ve maliyeti 58.000 € civarındadır. Projenin hedef grubunu yerel halk (Tortum ve Uzundere halkı, köylerle birlikte faaliyetlerin etkileyeceği dolaylı nüfus 40.000), Tortum Şelalesini ziyaret ve yöredeki diğer potansiyelleri değerlendirmek amacıyla Erzurum kentinden yılda 40.000 kişi, şelaleyi ziyaret amaçlı olarak yılda 10.000 civarında bölgeye gelmesi tahmin edilen yabancı turistler oluşturur. Projenin faaliyetleri arasında, Web sayfası tasarlamak, tanıtım kitabı, broşür, kartpostal ve tanıtım afişleri basıp dağıtmak ayrıca doğa-turizm eğitimi vermek yer almaktadır. Projenin sonucunda Web sitesi kurulmuş, karayolu koridorunun tanıtım afişleri, tanıtım kitabı, tanıtım broşürü ve kartpostallar basılmıştır.

4.2.4. Uzundere sarıçam ormanları üzerindeki keçi baskısının azaltılması projesi:

Bu proje, BTC proje faaliyetlerinin de yürütüldüğü Erzurum iline bağlı Uzundere ilçesinde, Erzurum Tarım Gönüllüleri Derneği tarafından yapılmıştır. Tarım Kredi Kooperatifleri Erzurum Bölge Birliği, Uzundere Belediyesi, Uzundere Kaymakamlığı,

Uzundere Tarım İlçe Müdürlüğü, keçi sahipleri, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanlığı projenin paydaşlarıdır. Projenin başlama tarihi 23 Ocak 2006, bitiş tarihi 31 Mart 2007 olup maliyeti 21.700 \$ civarındadır. Projenin hedefi, Uzundere ilçesinde sarıçam ormanları üzerindeki keçi otlatmasından kaynaklanan baskının azaltılması için keçi besiciliği ile geçimlerini sağlayanlara ve gönüllü diğer ilgililere seracılıkla ilgili alternatif geçim yöntemleri sunmak, mera ıslahına yönelik yem bitkisi tohumu desteği sağlamak ve erozyon konusunda bilinç kazandırmaktır. Keçi besiciliğine bağlı olarak yaşamlarını sürdüren ve geçimlerini sağlayanlar projenin hedef grubunu oluşturmaktadır.

Projenin faaliyetleri arasında genç kız ve kadınlara yönelik mevsimlik çiçek yetiştiriciliği uygulaması, keçi yetiştiriciliğinden vazgeçmiş ya da keçi dışında diğer küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ile geçimlerini sağlayan ailelere yem bitkisi tohumu desteğinde bulunulması, hedef ailelere 2007’de seracılık (mevsimlik çiçek ve sebze yetiştiriciliği) faaliyetinde bulunabilmeleri için sera girdilerinin sağlanması, hedef alanda erozyon sorunu konusunda bilinç kazandırılması yer almaktadır.

4.2.5. Doğu Anadolu turizm geliştirme projesi:

Efes Pilsen, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Kültür ve Turizm Bakanlığı işbirliğiyle 2007 yılının Mart ayında başlatılan bir bölgesel kalkınma projesidir. 2003-2006 yılları arasında yürütülen Doğu Anadolu Kalkınma Programı'nın (DAKAP), “Doğu Anadolu’da Turizmi Geliştirme” alt bileşeniyle temelleri atılan Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi ile, Doğu Anadolu Bölgesi’nin kuzeyinde yer alan Çoruh Vadisi’nde tarıma alternatif ve aynı zamanda tarımın katma-değerini artıracak bir iktisadi faaliyet olarak topluluk-temelli turizm geliştirilerek bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ve üretilecek gelirden yöre halkının azami derecede yararlanması amaçlanmıştır. Proje kapsamında yürütülen faaliyetlerle, muazzam bir kültürel mirasa ve doğal zenginliğe sahip olan Çoruh Vadisi’nin yerli ve yabancı turistler için aranan bir ekoturizm varış noktası haline gelmesi hedeflenmiştir. Alternatif sporlar açısından önemli bir merkez olma potansiyeline sahip olan bölgede bu potansiyeli açığa çıkarmak

için, zor ve kolay trekking rotalarını oluşturmak, nehir sporları için yeni alanlar belirlemek, dağ bisikleti konusunda kapasite geliştirme çalışmalarında bulunmak ve yerel halka bu konularda gelir sağlamalarına yönelik eğitimler vermek hedeflenmiştir. Botanik açıdan çok zengin olan Çoruh Vadisi'nde endemik bitkiler, flora-faunanın yanı sıra kuş, kelebek ve yaban hayatı gözlemciliği de ön plana çıkmaktadır. Proje kapsamında, flora-fauna ile ilgili seminerler ve geziler düzenlenerek yerel halkın konuyla ilgili bilinçlendirilmesi, ekoturistlere yönelik harita hazırlanması (Güner vd. 2009), botanik envanterinin oluşturulması (Karahan 2008), kuş gözlem noktalarının belirlenmesi (Bekir 2008), kuş göçleri ve kelebek izleme etkinliklerinin düzenlenmesi gibi çalışmalar yer almaktadır.

4.2.6. Erzurum ilinde tritikale tarımının tanıtımı ve yaygınlaştırılması:

Bu proje, Erzurum İli Merkeze bağlı Tınazlı, Pasinler ilçesine bağlı Çöğender, Emreköy ve Pasinler merkezde, Ilıca ilçesine bağlı Alaca ve Alaybeyi, Horasan ilçesine bağlı Ardı köyü, Oyuklu, Ağaköy ve Parmaksız köylerinde Erzurum Ticaret Borsası tarafından uygulanmıştır. Yaklaşık 91.000 Euro toplam maliyeti bulunan projeye Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yaklaşık 82.000 Euro hibe desteği verilmiştir. Tritikale kışlık olarak ekimi yapılan ve kıraç alanlarda yüksek verim alınabilen bir bitki türü olup, kullanılmayan ve buğdaydan düşük verim alınan arazilere ekildiğinde hem araziler iyi bir şekilde değerlendirilebilecek hem de bölgemizde kesif yem açığı önemli ölçüde kapatılmış olacaktır. Tahıl tarımının kolay ve makineli tarıma elverişli olması, yetiştiricileri çoğunlukla bu ürünlerin tarımına yöneltmektedir. Tahılların telafi yeteneğinin çok yüksek olması da yetiştirici hatalarını ve olumsuz koşulları belli oranda elemine etmekte ve kültür bitkileri içerisinde tahıllara farklı bir yer kazandırmaktadır. Bölge çiftçisi tarafından yeterince bilinip, tanınmayan bir tahıl türü olan tritikale bu özellikleri bünyesinde toplaması ayrıca besin değerinin çok yüksek olması nedeniyle bölge çiftçisi tarafından büyük bir ilgi ile karşılanmış ve ekimi hızla artarak yaygınlaştırılmıştır. Arpa ile arasındaki verim farkı ve kıraç alanlara kışlık olarak ekilebilirliği dikkate alınırsa elde edilecek ürün miktarı ve sağlanılacak kazanç bölge çiftçisine dolayısıyla hayvancılık işletmelerine ve yem fabrikalarına oldukça büyük

katkı sağlamıştır. Bölge tarım arazisinin %23 ü sulanabilir, %56 sı işlenen kıraç, % 21'i işlenmeyen kıraç arazi oluşturmaktadır. Toplam kıraç arazi varlığının %77 olduğu dikkate alınrsa bölge arazisinin verimliliği ancak çok iyi bir tarım stratejisi ile artırılabilir. Bu da kıraç ve marjinal alanlara uyum sağlayabilecek ve buralarda da yüksek verim verebilecek uygun bitki türlerinin ekimi ile olabilecektir. Ayrıca çiftçilerin %93'ü hayvancılıkla uğraşmakta olup kesif yem olarak yalnızca arpa kullanılmaktadırlar. Bölgemizde arpa ekimi sulu arazilerde ve yazlık olarak yapılmakta, alınan verim ise ortalama 134,1 kg/da dır. Bölgedeki sulu arazi varlığının azlığı da göz önüne alınrsa hayvancılığın çok önemli olduğu bölgemizde ne kadar büyük bir kesif yem açığı olduğu ortaya çıkacaktır. Tritikale kışlık olarak ekimi yapılan ve kıraç alanlarda yüksek verim alınabilen bir bitki türü olup, kullanılmayan ve buğdaydan düşük verim alınan arazilere ekildiğinde hem araziler iyi bir şekilde değerlendirilebilecek hem de bölgemizde kesif yem açığı önemli ölçüde kapatılmış olacaktır.

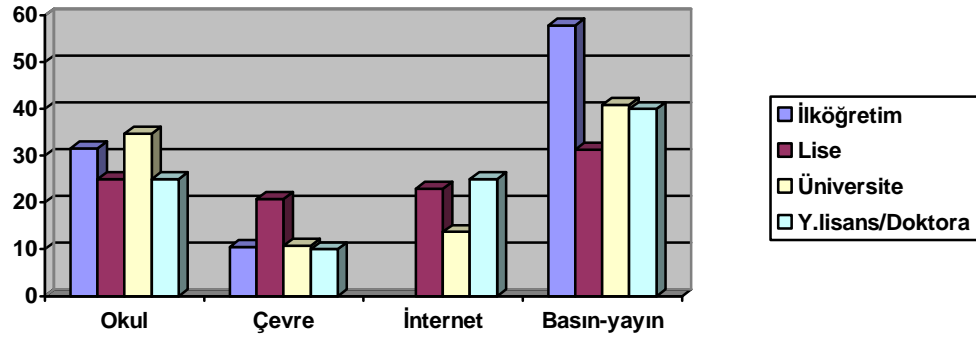
Projenin faaliyetleri arasında, tanıtımı planlanan tritikale bitkisi hakkında her türlü teknik bilginin alınabileceği uzmanlar ile görüşmeler yapılarak projeye katkıları sağlanmıştır. Aynı zamanda bu projenin her türlü aşamasını yürütmek ve takip etmek için 5 ziraat mühendisinin görevlendirilmesi yapılmış ve projenin yürütme planı anlatılarak, projenin başarı ile sonuçlanabilmesi için yapmaları gereken faaliyetler konusunda bilinçlendirilmişlerdir. Projenin uygulanması uygun görülen köylere proje elemanları giderek bu projenin tanıtımı, yapılma nedenleri, uygulanacak faaliyetleri anlatılmış ve köylülerin fikirlerini alınmıştır. Tritikalenin yetiştirilmesine yönelik eğitim verilmiş, ürün değerlendirme ve pazarlama eğitimleri, çiftçilere saha uygulamalı pratik eğitimlerin verilmiş, kullanılmayan arazilerde ekim yapılmış, buğdaydan yeterli verim alınamayan arazilere tritikale ekimi yapılması, hasat, yabancı ot ilaçlaması, ilkbahar bakımı, ürünün selektör edilmesi (Hasat edilen ürün temizlenmesi için alınacak selektörün kurulduğu Ticaret Borsasına getirilecek ve burada temizlenen üründen çiftçinin ekeceği miktar kadar tarlası kullanılan çiftçilere verilir, kalanı diğer köylerdeki çiftçilere borsa tarafından satılarak elde edilen gelir yine tarlası kullanılan çiftçiye ödenir), TİGEM ile sertifikalı tritikale üretimi yapılması konusunda görüşmeler

yapılması, tritikale ekimi yapılan köylerin çiftçileri ile değerlendirme toplantısı yapılması, proje raporlarının hazırlanması vardır.

4.3. AB Destekli Projelere Toplumun Yaklaşımının Değerlendirilmesi

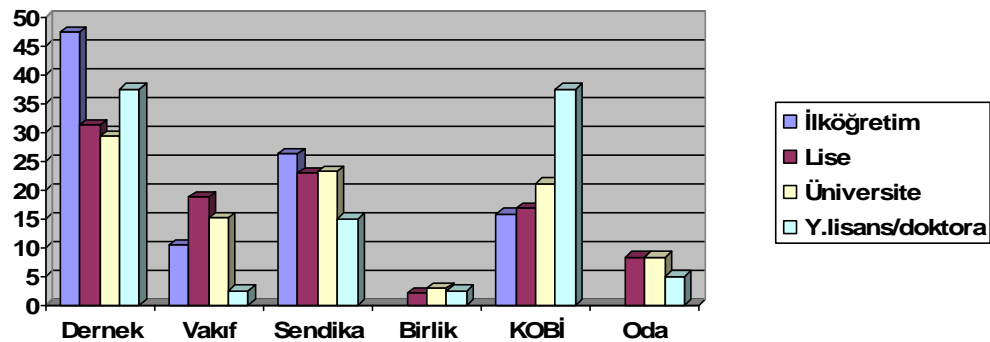
Avrupa Birliği (AB) Destekli projelere toplumsal yaklaşımın belirlenmesi amacı ile Erzurum genelinde eğitim seviyesi, yaş ve cinsiyet durumlarına göre 400 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Katılımcıların %48,5'i bayan, %51,5'i erkeklerden oluşmaktadır. Yaş gruplarına göre 8-15 arasında olanlar %1,3, 15-18 arasında olanlar %4, 18-24 arasında olanlar %66 ve 24'ün üzerinde olanlar ise %28,8'dir. İlköğretim mezunları %4,8, lise mezunları %12, üniversite mezunları %73,2 ve yüksek lisans yada doktora yapanlarda katılımcıların %10'unu oluşturmaktadır. Yapılan anket çalışmasına göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Farklı eğitim seviyesindeki insanların sivil toplum konusundaki ilk bilgileri hangi kaynaktan öğrendikleri ile ilgili soruya ankete katılanların %32,3 (129)'u okuldan, %11,8 (47)'si çevreden, %15,3 (61)'i internetten ve %40,6 (162)'si tv-gazeteden öğrenmişlerdir. Ayrıca ilkokul mezunlarının %31,6 (6)'sı okuldan, %10,5 (2)'si çevreden, %57,9 (11)'i tv-gazeteden, lise mezunlarının %25 (12)'si okuldan, %20,8 (10)'u çevreden, %22,9 (11)'i internetten, %31,3 (15)'i tv-gazeteden, üniversite mezunlarının %40,9 (119)'u tv-gazeteden, yüksek lisans ya da doktora yapanlarında %40 (16)'sı tv-gazeteden öğrendiklerini belirtmişlerdir ve genel olarak sivil toplum konusunu çoğunlukla tv-gazeteden öğrendikleri belirlenmiştir. $P:0,71$, $\chi^2:15,829$ olduğundan; eğitim durumunun, sivil toplum konusundaki ilk bilgileri öğrenme kaynakları üzerindeki etkisinin önemsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 4.1).

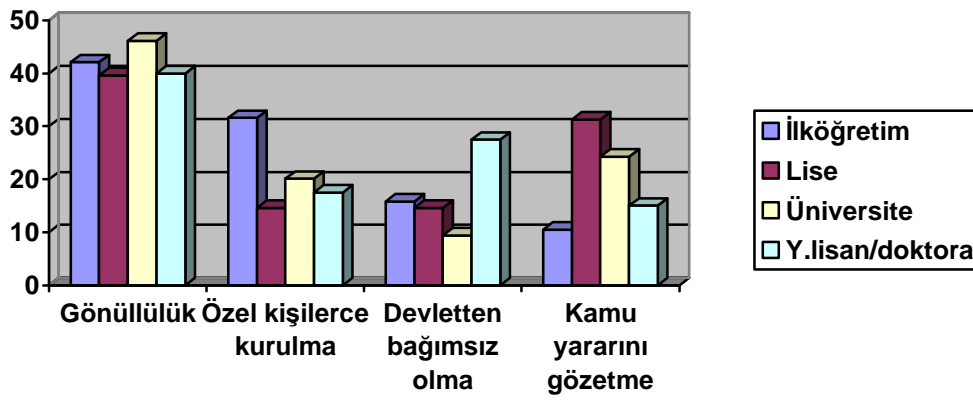
Şekil 4.1. Ankete katılanların eğitim seviyelerine göre sivil toplumla ilgili bilgileri öğrenme kaynakları.
($P:\leq 0.01$ olduğunda çok önemli, $p:\leq 0,05$ olduğunda önemli, $p:\geq 0,01$ olduğunda önemsizdir).

İlkokul mezunlarına sivil toplum denince %47,4 (9)'unun aklına dernek gelmekte, birlik ve oda gelmemektedir. Lise mezunlarının %31,3 (15), üniversite mezunlarının %29,4 (85), yüksek lisans ya da doktora yapanlarında %37,5 (15)'i genel olarak dernekler hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. $P:0,344$, $\chi^2:16.592$ olduğundan; eğitim durumunun, sivil toplum denince akla gelen kuruluşlar üzerindeki etkisinin önemsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 4.2).

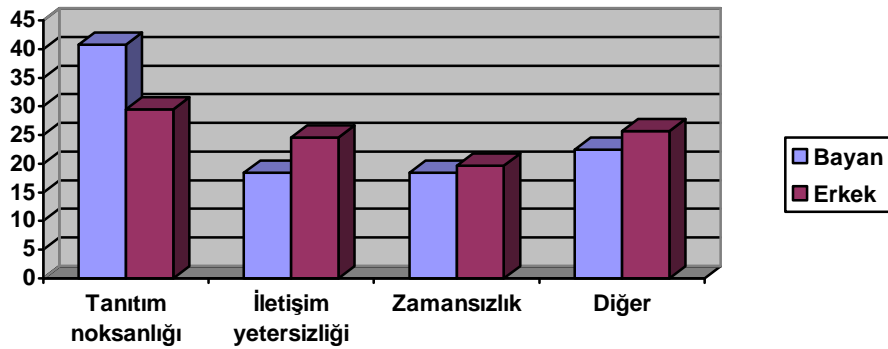
Şekil 4.2. Ankete katılanların eğitim seviyelerine göre sivil toplum denince akla gelen kuruluşlar
($P:\leq 0.01$ olduğunda çok önemli, $p:\leq 0,05$ olduğunda önemli, $p:\geq 0,01$ olduğunda önemsizdir).

İlkokul mezunlarının %42,1 (8)'i, lise mezunlarının %39,6 (19)'u, üniversite mezunlarının %46,2 (133)'ü, yüksek lisans ve doktora yapanların %40 (16)'sı olmak üzere büyük çoğunluk sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özelliğinin gönüllülük olduğunu düşünmektedirler. $P:0,54$, $\chi^2:16,680$ olduğundan; eğitim durumunun, sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özelliği konusundaki bilgileri üzerindeki etkisinin önemsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Ankete katılanların eğitim seviyelerine göre sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özelliği
($P:\leq 0,01$ olduğunda çok önemli, $p:\leq 0,05$ olduğunda önemli, $p:\geq 0,01$ olduğunda önemsizdir).

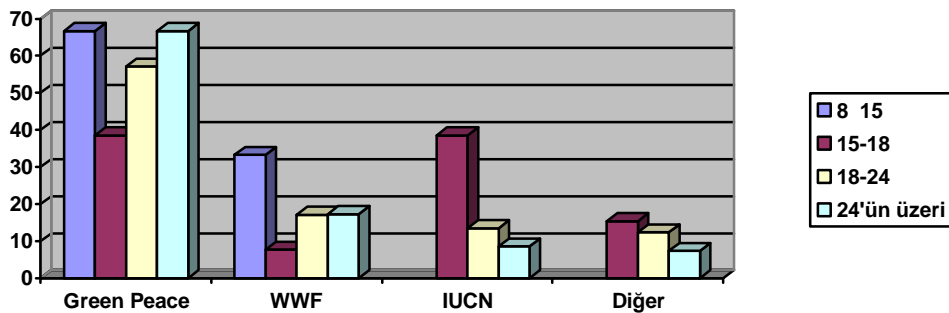
Bayanların %40,8 (71)'i, erkeklerin %29,5 (54)'ü tanıtım noksanlığından dolayı, yine bayanların %18,4 (32)'si, erkeklerin %19,7 (36)'sı zamansızlıktan dolayı sivil toplum kuruluşlarına üye değildirler. $P:0,180$, $\chi^2:6,263$ olduğundan; cinsiyetin, sivil toplum kuruluşlarına üye olmama nedenleri üzerindeki etkisinin önemsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Ankete katılanların cinsiyetlerine göre sivil toplum kuruluşlarına üye olmama nedenleri

($P \leq 0.01$ olduğunda çok önemli, $p \leq 0,05$ olduğunda önemli, $p \geq 0,01$ olduğunda önemsizdir).

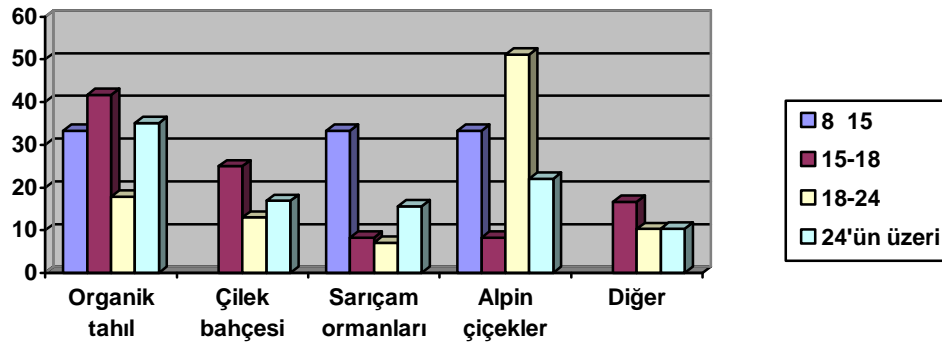
8-15 yaş grubundakilerin %66,7 (2)'si ile 24'ün üzerinde olanların %66,7 (54)'ü, 15-18 yaş grubundakilerin %38,5 (5), 18-24 yaş grubundakilerin %57,1 (97)'si olmak üzere, büyük çoğunluğun Dünya'daki sivil toplum kuruluşları içinde en çok haberdar oldukları örgüt Green Peace'dir. $P:0,170$, $\chi^2:12,844$ olduğundan; yaş gruplarının, Dünya'da en çok haberdar oldukları sivil toplum kuruluşları üzerindeki etkisinin önemsiz olduğu anlaşılmıştır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. Ankete katılanların yaş gruplarına göre Dünya'da en çok haberdar oldukları sivil toplum kuruluşları

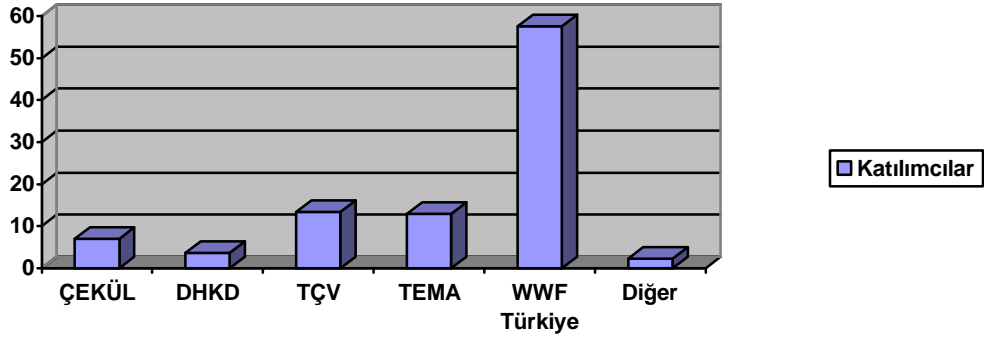
($P \leq 0.01$ olduğunda çok önemli, $p \leq 0,05$ olduğunda önemli, $p \geq 0,01$ olduğunda önemsizdir).

8-15 yaş grubundakiler organik tahıl, Uzundere sarıçam ormanları üzerindeki keçi baskısının azaltılması ve alpin bitkileri projelerinden %33,3 (1) olmak üzere eşit derecede haberdardır. 15-18 yaş grubundakiler %41,7 (5) organik tahıl, 18-24 yaş grubundakiler %51,1 (94) alpin bitkileri, 24'ün üzerindeki %35,1 (27)'si organik tahıl projesi hakkında bilgi sahibidir. $P:0,007$, $\chi^2:31,864$ olduğundan; yaş gruplarının, Erzurum'da sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan projelerden en çok bilgi sahibi oldukları üzerine etkisi çok önemlidir (Şekil 4.6).

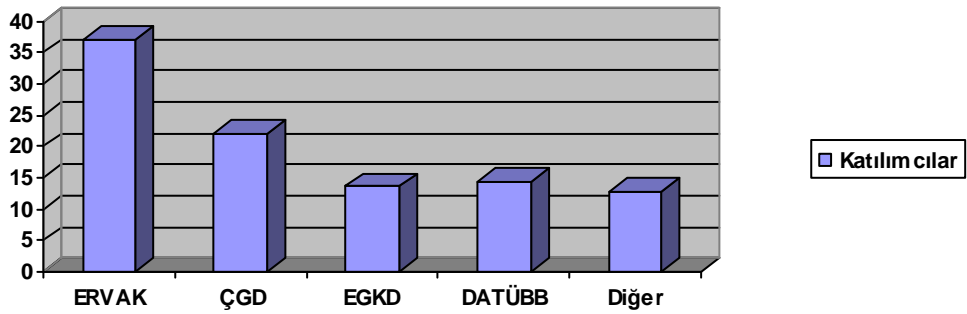
Şekil 4.6. Ankete katılanların yaş gruplarına göre Erzurum'da sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan projelerden en çok bilgi sahibi oldukları (P: $\leq 0,01$ olduğunda çok önemli, p: $\leq 0,05$ olduğunda önemli, p: $\geq 0,01$ olduğunda önemsizdir).

Katılımcılar Türkiye'de sivil toplum konularında faaliyet gösteren kuruluşlardan en fazla haberdar oldukları %57,5 (172) ile WWF Türkiye iken, %2,3 (7)'lik bir kesim ÇEKÜL, DHKD, TÇV, TEMA ve WWF Türkiye dışındaki kuruluşlardan haberdar olduklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.7).

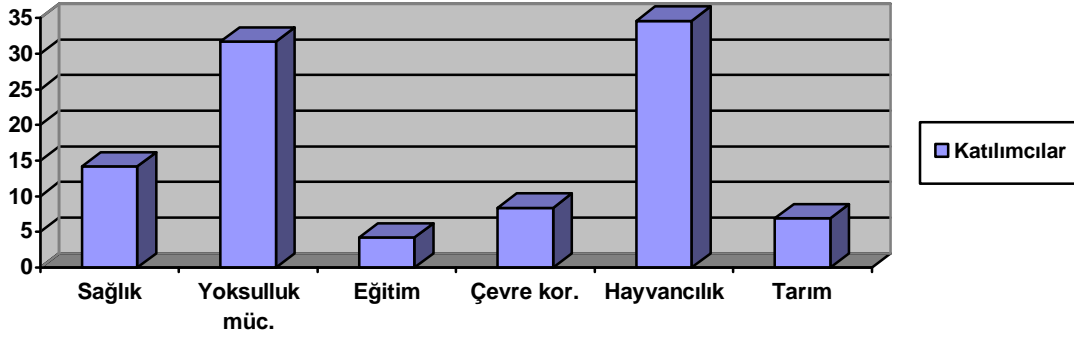
Şekil 4.7. Ankete katılanların Türkiye’de haberdar oldukları sivil toplum kuruluşları

Katılımcılar Erzurum’da sivil toplum konularında faaliyet gösteren kuruluşlardan en fazla haberdar oldukları %37,1 (49) ile ERVAK (Erzurum Kalkınma Vakfı) iken, %12,9 (17)’lik bir kesim ERVAK, ÇGD (Çevre Gönüllüleri Derneği), EGKD (Erzurum Girişimci Kadınlar Derneği) ve DATÜBB (Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği) dışındaki kuruluşlardan haberdar olduklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. Ankete katılanların Erzurum’da haberdar oldukları sivil toplum kuruluşları

Katılımcılar Avrupa Birliği’nin sivil toplum kuruluşlarının en fazla %34,6 (131) ile hayvancılık, en az %4,2 (16) ile eğitim ile ilgili projelerine destek verildiğini düşünmektedirler (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Ankete katılanların Avrupa Birliği tarafından en çok destekleklendiğini düşündükleri projeler

Ankete katılan bayanların %38,4 (73), erkeklerin %38,5 (79)'u çevre ve doğa koruma konularında STK'nın gerekli olduğuna tamamen katılırken; bayanların %2,6 (5), erkeklerin %11,2 (23)'ü kesinlikle katılmamaktadırlar. Bayanların %62,6 (119)'u, erkeklerin %58,3 (116)'sı çevre ve doğa koruma konularında Türkiye'de faaliyet gösteren STK'ların faaliyetlerinin yeterli olduklarına katılmazken; bayanların %2,1 (4), erkeklerin %5,52 (11)'lik kısmı yeterli olduklarına tamamen katılmaktadır. Bayanların %64 (119), erkeklerin %49,8 (100)'ü hükümet fonlarının çevre ve doğa koruma için STK'lara yeterince aktarıldığına inanmakta, bayanların %17,7 (33), erkeklerin %22,4 (45)'i inanmamaktadır. Bayanların %63,5 (120), erkeklerin %47,8 (97)'si Erzurum'da faaliyet gösteren çevre ve doğa koruma odaklı STK'ların kapasitelerinin yeterli olduğuna katılmazken, bayanların %2,1 (4), erkeklerin %6,9 (14)'ü yeterli olduğuna tamamen katılmaktadırlar. Bayanların %58,1 (111), erkeklerin %52,7 (107)'si Avrupa Birliği fonlarından Erzurum'luların yeterince faydalandığına katılmamaktadırlar. Erzurum'daki STK'ların kurumsal ve proje üretme ve uygulama kapasitelerinin yüksek olduğuna bayanların %64 (119), erkeklerin %50,5 (100)'ü katılmamaktadırlar.

8-15 yaş grubundakilerin %60 (3), 15-18 yaş grubundakilerin %31,3 (5), 18-24 yaş grubundakilerin %17,2 (44) ve 24 üzerindeki yaş grubunun %16,1 (18) olmak üzere yaş arttıkça gittikçe azalan oranda çevre ve doğa koruma konusunda Türkiye'de faaliyet gösteren STK'ların faaliyetlerin yeterli olduklarına katılmaktadırlar. 8-15 yaş grubunun

%100 (5), 15-18 yaş grubunun %50 (8), 18-24 yaş grubunun %53,9 (139) ve 24 üzeri yaş grubundakilerin %57,5 (65)'i Erzurum'da faaliyet gösteren çevre ve doğa koruma odaklı STK'ların kapasitelerinin yeterli olduğunu düşünmemektedirler.

İlkokul mezunlarının %52,9 (9), lise mezunlarının %51,1 (24), üniversite mezunlarının %61,2 (175) ve yüksek lisans ya da doktora yapanların %69,2 (27)'si çevre ve doğa koruma konusunda Türkiye'de faaliyet gösteren STK'ların faaliyetlerinin yeterli olduğunu düşünmemektedirler. İlkokul mezunlarının %61,1 (11), lise mezunlarının %51,1 (24), üniversite mezunlarının %56,6 (162) ve yüksek lisans yada doktora yapanların %61,1 (22)'si hükümet fonlarının çevre ve doğa koruma için STK'lara yeterince aktarıldığını düşünmemektedirler. Erzurum'da faaliyet gösteren çevre ve doğa koruma odaklı STK'ların kapasitelerinin yeterli olduğuna ilköğretim mezunlarının %5,3 (1), lise mezunlarının %6,3 (3), üniversite mezunlarının %4,9 (14)'ü tamamen katılırken yüksek lisans ya da doktora yapanların hiçbirisi bu düşüncede değildirler. Avrupa Birliği fonlarından Erzurum'luların yeterince faydalandıklarına yüksek lisans ya da doktora yapanların %61,5 (24)'i katılmamakta, %2,6 (1)'i tamamen katılmamaktadırlar. Üniversite mezunlarının %32,4 (93)'ü, yüksek lisans ya da doktora yapanların %41 (16)'sı Avrupa Birliği fonlarının proje üreterek Erzurum ilinde bazı çevre ve doğa koruma odaklı sorunları çözebileceğine inanmaktadırlar.

	STK'ları ilk hangi kaynaktan öğrendikleri	STÖ denince akıllarına ne gelir	STK'ların özelliği	Üye olup olmadıkları	Üye olmama nedenleri	Dünya'daki sivil toplum kuruluşlarından heberdarlıkları	Dünya'da en çok duydukları STK'lar
Cinsiyet	p=0,000 x ² =23,219	p=0,004 x ² =17,348	p=0,186 x ² =4,817	p=0,129 x ² =2,309	p=0,180 x ² =6,263	p=0,838 x ² =0,042	p=0,175 x ² =4,958
Yaş grupları	p=0,000 x ² =33,211	p=0,098 x ² =22,407	p=0,178 x ² =12,670	p=0,898 x ² =0,592	p=0,414 x ² =12,405	p=0,758 x ² =1,180	p=0,170 x ² =12,844
Eğitim	p=0,071 x ² =15,829	p=0,344 x ² =16,592	p=0,054 x ² =16,680	p=0,034 x ² =8,702	p=0,666 x ² =9,425	p=0,579 x ² =1,968	p=0,092 x ² =14,945

	Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarından heberdarlıkları	Türkiye'de en çok duydukları STK'lar	Erzurum'daki sivil toplum kuruluşlarından heberdarlıkları	Erzurum'da en çok duydukları STK'lar	AB STK'nın hangi tür projelerine destek vermekte	Erzurum'da duydukları projeler
Cinsiyet	p=0,637 x ² =0,222	p=0,785 x ² =3,189	p=0,537 x ² =1,242	p=0,305 x ² =4,832	p=0,373 x ² =5,368	p=0,009 x ² =15,336
Yaş grupları	p=0,830 x ² =0,881	p=0,079 x ² =27,026	p=0,188 x ² =8,746	p=0,518 x ² =11,124	p=0,440 x ² =15,155	p=0,007 x ² =31,864
Eğitim	p=0,620 x ² =1,777	p=0,158 x ² =23,917	p=0,198 x ² =8,584	p=0,216 x ² =15,477	p=0,245 x ² =18,343	p=0,146 x ² =20,727

	18. soru	19. soru	20. soru	21. soru	22. soru	23. soru	24. soru
Cinsiyet	p=0,011 x ² =11,152	p=0,646 x ² =1,658	p=0,008 x ² =11,775	p=0,091 x ² =6,464	p=0,040 x ² =8,305	p=0,006 x ² =12,421	p=0,966 x ² =0,270
Yaş grupları	p=0,004 x ² =24,378	p=0,000 x ² =36,432	p=0,906 x ² =4,082	p=0,108 x ² =14,415	p=0,867 x ² =4,606	p=0,622 x ² =7,141	p=0,127 x ² =13,873
Eğitim	p=0,192 x ² =12,395	p=0,014 x ² =20,682	p=0,383 x ² =9,615	p=0,449 x ² =8,869	p=0,036 x ² =17,950	p=0,521 x ² =8,131	p=0,820 x ² =5,159

	25. soru	26. soru	27. soru	28. soru	29. soru	30. soru
Cinsiyet	p=0,318 x ² =3,523	p=0,344 x ² =3,324	p=0,454 x ² =2,617	p=0,067 x ² =7,144	p=0,577 x ² =1,979	p=0,085 x ² =6,611
Yaş grupları	p=0,299 x ² =10,669	p=0,256 x ² =11,303	p=0,503 x ² =8,308	p=0,021 x ² =19,582	p=0,004 x ² =24,399	p=0,059 x ² =16,419
Eğitim	p=0,503 x ² =8,315	p=0,151 x ² =13,273	p=0,813 x ² =5,240	p=0,444 x ² =8,926	p=0,302 x ² =10,622	p=0,298 x ² =10,677

Cinsiyetin ve yaş gruplarının kaynak değeri üzerindeki etkisine bakıldığında çok önemli olduğu ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; cinsiyet için $p=0,000$ $x^2=23,219$, yaş grupları için $p=0,000$ $x^2=33,211$) sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyetin sivil toplum örgütü denince akla ilk gelen kurum üzerindeki etkisine bakıldığında çok önemli olduğu ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; cinsiyet için $p=0,004$ $x^2=17,348$) belirlenmiştir. Eğitim durumunun çevre ve doğa koruma ile ilgili herhangi bir STK'ya üye olup olmadıkları üzerine etkisi ($p \leq 0,05$ önemli olduğundan; eğitim durumu için $p=0,034$ $x^2=8,702$) önemlidir. Cinsiyetin ve yaş gruplarının Erzurum'da yapılmış projelerden hangilerini duydukları üzerindeki etkisine bakıldığında çok önemli olduğu ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; cinsiyet için $p=0,009$ $x^2=15,336$, yaş grupları için $p=0,007$ $x^2=31,864$) ortaya çıkmıştır. Cinsiyetin Erzurum'da STK'nın yeterince aktif olduğu üzerindeki etkisinin önemli olduğu ($p \leq 0,05$ önemli olduğundan; cinsiyet için $p=0,011$ $x^2=11,152$), yaş grupları için çok önemli olduğu ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; yaş grupları için $p=0,004$ $x^2=24,378$) belirlenmiştir. Cinsiyetin çevre ve doğa koruma konularında STK'nın gerekli olduğunu düşünmeleri üzerine etkisi ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; cinsiyet için $p=0,008$ $x^2=11,775$) çok önemlidir. Cinsiyetin Erzurum'da faaliyet gösteren çevre ve

doğa koruma odaklı STK'ların kapasitelerinin yeterli olup olmadığı üzerindeki etkisinin çok önemli olduğu ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; cinsiyet için $p:0,006$ $x^2=12,421$) belirlenmiştir. Yaş gruplarının Erzurum'da STK'nın yeterince aktif olduğunu düşünmeleri üzerindeki etkisi ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; yaş grupları için $p:0,004$ $x^2=24,378$) çok önemlidir. Türkiye'de STK'nın yürüttükleri faaliyetlere halkın katılımının yeterli olduğunu düşünmeleri üzerindeki etkisi yaş grupları için çok önemli ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; yaş grupları için $p:0,000$ $x^2=36,432$); eğitimin durumu için ($p \leq 0,05$ önemli olduğundan; eğitim için $p:0,014$ $x^2=20,682$) önemlidir. Eğitimin hükümet fonlarının çevre ve doğa koruma için STK'lara yeterince aktarıldığını düşünmeleri üzerine etkisi önemlidir ($p \leq 0,05$ önemli olduğundan; eğitim için $p:0,036$ $x^2=17,950$). Yaş gruplarının Erzurumda STK'ların AB fonlarından yararlanabilmesi için Üniversite, Sanayi Ticaret Odası ve diğer kuruluşların yeterli eğitim programları düzenlediğini düşünmeleri üzerindeki etkisinin çok önemli olduğu ($p \leq 0,01$ çok önemli olduğundan; yaş grupları için $p:0,004$ $x^2=24,399$) sonucuna varılmıştır.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye'nin siyasal ve ekonomik anlamda Avrupa Birliği ile ilişkileri 1950'li yıllara dayanmaktadır. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na ortaklık başvurusunu 31 Temmuz 1959 tarihinde yapmıştır. Nitekim Aslan (2001) ve Sözen (2004)'in bildirdiğine göre AET, Türkiye'nin başvurusuna 11 Eylül 1959 tarihinde yanıt vermiş ve görüşmeler 28 Eylül 1959 tarihinde Türkiye Dışişleri Bakanlığı heyeti ile AET Komisyonu heyeti arasında Brüksel'de başlamıştır. İkinci görüşmeden sonra, Türkiye'deki 27 Mayıs 1960 askerî hareketi nedeniyle temaslar kesilmiştir. Üçüncü görüşmelerin yapıldığı 14-21 Ekim 1960 tarihlerinden sonra temaslar birbirini izlemiş ve 20 Haziran 1963 tarihinde düzenlenen onuncu görüşmede taraflar Ankara Anlaşması ve ekleri üzerinde görüş birliğine varmışlardır Ankara Anlaşması, 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da TBMM'nin tören salonunda Altılar ve Türkiye Dışişleri Bakanları tarafından imzalanmıştır. Ankara Anlaşması onay işlemlerinin tamamlanmasından sonra 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Anonim 2009r). Ne varki AET üyeliği sürecinden Avrupa Birliği üyeliğine kadar geçen süreç Avrupa Topluluğu ve Türkiye Cumhuriyeti hükümeti arasında kesintilerle gelişmiştir.

Avrupa Birliği Türkiye arasındaki süreçle ilgili bir kısım gelişme ve değişimlerin kronolojik kesitlerinden burada bahsedilmesi yararlı olacaktır. Nitekim bu süreçler sonucunda 16 Temmuz 1997 tarihinde "Gündem 2000" başlıklı bir rapor sonucunda ilk dalgası Kopenhag kriterleri olan ve Türkiye'yi de siyasal, ekonomik ve topluluk mühtesebatına uyum konusunda bir kısım ilkelere uymakla karşı karşıya bırakmıştır. Avrupa Birliği gelinen bu süreçte Türkiye'deki kamu, özel sektör, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarını tam üyelik öncesi Avrupa ile entegrasyona uyumlu hale getirmek üzere bir kısım programlar uygulamakta ve büyük çoğunluğu sivil toplum diyalogu kapsamında hibe destekleri vermeye başlamıştır. Bu süreç için hem genel olarak Türkiye'nin Avrupa ile uyumuna belirli bir düzeyde katkı sağlarken bir yandan da Türkiye içinde gelişmiş batı bölgeleri ile gelişmekte olan ya da ekonomik, sosyal

bakımdan geri kalmış yöreler arasındaki farkların da asgariye indirilmesi açısından son derece ilgi çekici bulunabilir.

Bu geniş perspektiften bakıldığında Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik olarak kamu dışı (hükümet dışı) sivil toplum örgütleri statüsünde saydığı belediyeler, köylere hizmet götürme birlikleri, çiftçi grupları, dernekler, kooperatifler, birlikler, muhtarlıklar, meslek odaları, sendikalar, vakıflar, üniversiteler ve meslek yüksekokulları'na genel çerçevesi kırsal kalkınma, bölgesel kalkınma, yerel kalkınma, sanayi ve turizm altyapısının geliştirilmesi gibi sektörlerde pek çok projeye hibe desteğinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Komisyonu arasında imzalanan hibe destek miktarının 53.877.261,31 Avroluk TR katkısı da ilave edildiğinde 286.171.457,95 Avro'ya ulaştığı görülmektedir. Nitekim Anonim (2009s) ve Anonim (2009ş)'e göre Avrupa Birliği hibe destekleri ile ilgili programların 2009 yılı başından beri artan bir biçimde devam ettiği Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından koordine edilen Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı ve Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından ilan edilen Kadın İstihdamının Artırılması, Yaşam Boyu Eğitimin Desteklenmesi, Yenilikçi Tedbirlerle Kayıtdışı İstihdamın Önlenmesi ve Genç İstihdamının Artırılması hibe programları ile açıkça anlaşılmaktadır. Bu programlardan Avrupa Birliği'nin Türkiye için katılım öncesinde çeşitli konularda desteklerinin artacağı izlenimi güçlenmektedir. Bu artışa bağlı olarak gelişmekte olan büyüme merkezlerinden biri olarak Erzurum ilinin de Avrupa Birliği destekli hibe programlarından artan oranda yararlanabileceği tahmin edilmektedir.

Türkiye geneline verilen hibe destekleri değerlendirildiğinde en büyük desteğin AKKM (Ağrı, Kayseri, Konya, Malatya) programında 84.915.823,27 Avro olarak gerçekleştiği ve bu miktarın genel katkıya oranının %29,67 olduğu anlaşılmaktadır. Hibe destekleri sıralamasında Erzurum ilinin de içerisinde yer aldığı Samsun, Kastamonu, Erzurum (SKE) programı ise 48.274.198,74 Avroluk hibe desteği ile % 16,87 bir pay almıştır. Avrupa Birliği'nin verdiği tüm destekler içerisinde doğrudan çevre odaklı olarak isimlendirdiği program ise Sivil Toplum Diyalogu'nun Desteklenmesi kapsamında Çevrenin Korunması Hibe programıdır ve bu kapsamda toplam 499.836,23 Avro destek

sağlanmıştır. Çevrenin korunmasına yönelik olarak verilen bu destek miktarının tüm destek miktarına oranının % 0,17 olduğu anlaşılmaktadır. Bu miktar çok düşük bir destek olarak gözükmekle birlikte AKKM (Ağrı, Kayseri, Konya, Malatya), SKE, Doğu Anadolu Kalkınma, Doğu Karadeniz Kalkınma, GAP SEL, Sınırötesi İşbirliği Orta Küçük Projeler, Sivil Toplumun Güçlendirilmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hibe programlarında da çevre ve kültürel değerlerin ve peyzajın korunmasına yönelik faaliyetlerin desteklediği başvuru rehberlerinde açık bir biçimde belirtildiğinden yukarıda belirtilen destek oranından daha yüksek bir katkının çevre odaklı olarak Avrupa Komisyonu tarafından aktarıldığı ifade edilebilir. Nitekim Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yayınlanan (Anonim, 2009t) Türkiye genelinde Avrupa Birliği tarafından verilen hibe destekleri performans sıralamasında 1. sıradaki Van'ın 176 sözleşme ve % 5,75'lik pay ile 16.460.554,60 Avro destek aldığı listede, Erzurum ise 66 sözleşme ve % 1,60'lık pay ile 4.567,836,80 Avro destek almış ve 9. sırada yer almıştır.

Merkezi Finans ve İhale Birimi veritabanından yararlanılarak elde edilen sonuçlara göre Türkiye genelinde toplam hibe tutarı 286.171.457,95 Avro'dur. İl başına düşen ortalama hibe tutarı 3.532.980.962 iken Erzurum'a düşen hibe tutarı 4.567.836,80 Avro'dur. İstanbul'un 14.253.731,39 Avro, Ankara'nın 14.126.393,27 Avro, İzmir'in 3.387.004,53, Konya'nın 17.096.271,92 Avro, Malatya'nın ise 7.256.349,28 Avro'dur. Erzurum ilinde Üniversiteler ile imzalanan hibe tutarı Erzurum'da 604.970,49 Avro, Konya'da 509.045,56 Avro, Kayseri'de 520.057,23 Avro, Ankara'da 2.689.747,42 Avro, İzmir'de 614.829,37 Avro, İstanbul'da ise 3.673.455,98 Avro'dur.

Türkiye genelinde AB tarafından uygulanan hibe desteklerine bakıldığında ise Erzurum ilinin verilen tüm desteklerden % 1,60'lık bir pay ile toplam 4.567.836,80 Avro yararlandığı anlaşılmaktadır. Tüm hibe destekleri ortaya konulduğunda il başına düşen miktarın 3.532.980,96 Avro olduğu ve Erzurum'un bu ortalamanın yaklaşık 1 milyon Avro daha üzerinde destek aldığı ve iyi bir durumda olduğu düşülebilir. Ne varki Erzurum geçmişten günümüze Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde nüfus, sosyo-ekonomik yapı, eğitim ve yüksek öğrenim ile kamu idaresi bakımından bölge kenti özelliği göstermekte ve coğrafi büyüklük bakımından da Türkiye'nin 4. ili konumundadır. Oysa

kendisinin büyüme merkezi konumunda, Erzincan ve Bayburt'un artalan olduğu durumda aldığı destek miktarlarının yeterli olduğunu ifade etmek de doğru değildir. Avrupa Birliği tarafından sağlanan desteklerden Bayburt %1,57'lik oranla 4.497.896,38 Avro ve Erzincan ise 1,26'lık oranla toplam 3.606.5050,91 Avro yararlanmıştır.

Erzurum oransal olarak bu iki kentten daha iyi ve toplamda daha fazla hibe desteği almış gibi gözüküyor olsa da sahip olduğu Atatürk Üniversitesi, bölge müdürlükleri ve her şeyden önce uzun yıllara dayalı başka kaynaklardan desteklenen kırsal kalkınma projeleri düşünüldüğünde bu miktarların bir başarı ölçütü olarak sunulamayacağı da açıktır. Bu başarısızlıkta SKE programı kapsamında altyapıya ilişkin büyük ölçekli projelerde değerlendirilmesi aşamasına bir kısım müdahalelerde bulunulması ve sonucunda da Erzurum için hiçbir altyapı desteği verilmemesi de bu başarısızlıkta önemli bir pay olarak görülmelidir. Erzurum ilinin önemli miktarlardaki hibe desteklerinden yararlanamamasında kamu ve sivil toplum kuruluşlarının ve yöneticilerinin başarıyı sahiplenme hususundaki rekabetlerin etkili olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Gelecekte yürütülecek projelerde daha etkin bir başarı sağlamak ve ülke genelindeki hibe programlarından daha fazla katkı sağlayabilmek açısından Erzurum kentinin proje hazırlık süreçlerinde Atatürk Üniversitesi ile Erzurum Valiliği, Büyükşehir Belediyesi, Sanayi ve Ticaret Odası, Vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşlarının paylaşım ve ortaklık temelli yaklaşımlarla bilgi ve tecrübelerini bir araya getirmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Yine tüm programlar değerlendirildiğinde Sivil Toplum Diyalogu: Çevrenin Korunması hibe programından Erzurum ilinin direkt olarak yararlandığı çevre koruma odaklı bir proje olmamakla birlikte SKE ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörlere Entegrasyonu hibe programlarından Atatürk Üniversitesi ve Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği'nin projeleri olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupa Birliği Türkiye'de hibe programları ile projeler genel olarak iki şekilde destek vermektedir. Bunlardan biri AKKM (Ağrı, Kayseri, Konya, Malatya), SKE, Doğu Anadolu Kalkınma, Doğu Karadeniz Kalkınma gibi bölgesel programlar ve diğeri ise Sivil Toplum Diyalogunun Geliştirilmesi Programı adı altında ilan edilen ve gelişmekte

olan 43 ili hedef alan Meslek Odaları, Üniversiteler, Kentler ve Belediyeler, Kültürel Haklar, Sürdürülebilir Kalkınma, Sosyal Diyalog gibi programlardır. Erzurum ilinin aldığı hibe desteklerinin kıyaslanması bakımından tüm iller bazında yarıştığı programlara bakılmasında yarar olduğu düşünülmektedir.

Türkiye genelinde İŞKUR 2002 programı kapsamında tüm illere verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 245 sözleşme için toplam 31.956.649,89 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında sadece 1 sözleşme karşılığı olarak Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği adına 166.652,00 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının yalnızca %0,52 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt ili yine bir sözleşme ile 144.699,75 Avro destek ile %0,45 ve Erzincan ise herhangi bir destek almamıştır. İSKUR 2002 programında Erzurum'un sahip olduğu sosyal, ekonomik ve bilgi birikimine göre yeterli bir performans gösteremediği anlaşılmaktadır.

Türkiye genelinde Sivil Toplum Diyalogu: Üniversiteler programı kapsamında tüm illere verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 119 sözleşme için toplam 19.294.805,56 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında sadece 1 sözleşme karşılığı olarak Atatürk Üniversitesi adına 286.255,80 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %1,48 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt ve Erzincan illeri ise herhangi bir destek almamıştır. Sivil Toplum Diyalogu: Üniversiteler programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 162.141,22 Avro desteğin neredeyse iki katı kadardır. Atatürk Üniversitesi'nin bölgeye hizmet verdiğini düşünülürse üniversite odaklı yapılan projelerde daha fazla performans göstermesi gerektiği söylenebilir.

Türkiye genelinde Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörlere Entegrasyonu programı kapsamında tüm illere verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti

katkısı da eklendiğinde 23 sözleşme için toplam 912.015,89 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında yine sadece 1 sözleşme karşılığı olarak Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği adına 61.513,70 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %6,74 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt ve Erzincan illeri ise herhangi bir destek almamıştır. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörlere Entegrasyonu programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 39.652,86 Avro desteğin neredeyse iki katı kadardır. Bu oranın olumlu olduğu değerlendirilmekle proje başvurusu yapan ve hibe desteği sağlayan kuruluşların sayısında bir çeşitlilik gözlemlenmediğinden proje hazırlama ve proje ortaklıkları konusunda eksiklikler bulunduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye genelinde Yerel Yönetimlere (Belediyeler) verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 191 sözleşme için toplam 88.954.261,97 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında yine sadece 2 sözleşme karşılığı olarak Bağbaşı ve Yeniköy Belediyeleri adına 140.875,99 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %0,16 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt 4 sözleşme karşılığı olarak 861.883,33 Avro ile %0,97'lik ve Erzincan ise 4 sözleşme karşılığı olarak 1.557.454,33 Avro ile %1,75'lik pay aldığı görülmüştür. Yerel yönetimlere yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 305.684,75 Avro desteğin yalnızca üçte biri kadardır. Erzurum ilinin Büyükşehir statüsünde yönetildiği ve bölge kenti niteliğinde olduğu düşünülürse bu son derece başarısız bir oran olarak ifade edilebilir. Nitekim belediyelere yönelik desteklerden Bayburt ve Erzincan illeri sırasıyla 6 ve 10 kat daha fazla hibeden yararlandıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye genelinde Birliklere verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 95 sözleşme için toplam 8.915.097,73 Avro olduğu

anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında 5 sözleşme karşılığı olarak 2'si Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, 2'si Doğu Anadolu Üreticiler ve Besiciler Birliği ve 1'i Erzurum İli Arı Yetiştiricileri Birliği adına olmak üzere 478.355,80 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %5,37 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt 1 sözleşme karşılığı olarak 72.306,00 Avro ile %0,81'lik ve Erzincan ise yine 1 sözleşme karşılığı olarak 55.016,24 Avro ile %0,62'lik pay aldığı anlaşılmaktadır. Birliklere yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 93.843,13 Avro destekle neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği ve Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği'nin proje hazırlama ve uygulama konusunda tecrübeli sivil toplum örgütlerinden olduğu değerlendirilebilir.

Türkiye genelinde Derneklere verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 341 sözleşme için toplam 22.864.342,42 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında 4 sözleşme karşılığı olarak Beyaz Ay Görme Engelliler Derneği, Oltutaşı Sanatını Geliştirme Sanatkarları Koruma ve Kalkındırma Derneği, Hasta ve Hasta Yakınlarını Savunma Derneği Erzurum Şubesi ve Kübra Hanımlar Derneği adına olmak üzere 235.529,02 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %1,03 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt 4 sözleşme karşılığı olarak 107.610,44 Avro ile %0,47'lik ve Erzincan ise 2 sözleşme karşılığı olarak 119.787,95 Avro ile %0,52'lik pay aldığı anlaşılmaktadır. Birliklere yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 67.050,86 Avro destekle neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Erzurum Valiliği Dernekler Müdürlüğüne kayıtlı 598 dernek olduğu düşüülürse hazırlanan proje sayısı ve elde edilen destek miktarlarının yeterli olmadığı şekilde bir değerlendirme kaçınılmaz olacaktır.

Türkiye genelinde Köylere Hizmet Götürme Birliklerine verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 76 sözleşme için toplam 21.209.560,35 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında sadece 1 sözleşme karşılığı olarak Narman Köylere Hizmet Götürme Birliği adına olmak üzere 60.061,32 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %0,28 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt 7 sözleşme karşılığı olarak 1.278.696,21 Avro ile %6,03'lük ve Erzincan ise 1 sözleşme karşılığı olarak 86.527,21 Avro ile %0,41'lik pay aldığı anlaşılmaktadır. Köylere Hizmet Götürme Birliklerine yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 279.073,16 Avro desteğin ancak dörtte birine yakın ve oldukça düşük bir miktar olduğu gözükmektedir. Köylere Hizmet Götürme Birliklerine yönelik desteklerde Erzurum ili Erzincan ilinin biraz gerisinde ve Bayburt ilinin ise nerdeyse 22'de biri kadar destek alarak çok gerilerinde yer almıştır. Burada Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin bağlı olduğu kaymakamlık ve valiliklerin proje hazırlama ve uygulama konusundaki titizliklerinin değerlendirilmesinde fayda görülmektedir.

Türkiye genelinde Meslek Odalarına verilen hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 245 sözleşme için toplam 21.621.672,99 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında 7 sözleşme karşılığı olarak 384.785,48 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %1,78 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt 2 sözleşme karşılığı olarak 101.679,30 Avro ile %0,47'lik ve Erzincan ise 1 sözleşme karşılığı olarak 71.460,00 Avro ile %0,41'lik pay aldığı anlaşılmaktadır. Meslek Odalarına yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 88.251,73 Avro desteğin ancak yarısına yakın bir miktara karşılık geldiği anlaşılmaktadır. Meslek Odalarına yönelik desteklerde Erzurum ilinin Bayburt ve Erzincan illerine oranla 4'er kat daha fazla destek sağladığı sonucunu doğurmaktadır. Gelecekte hazırlanacak projelerde diğer kuruluşların meslek örgütleri ile işbirliği

halinde çalışmalarının daha etkin başarılar elde edilebileceği kanaatini güçlendirmektedir.

Türkiye genelinde Vakıflara yönelik hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 145 sözleşme için toplam 13.193.492,47 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında sadece 3 sözleşme karşılığı olarak 154.218,74 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %1,17 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt 2 sözleşme karşılığı olarak 116.071,43 Avro ile %0,88'lik ve Erzincan ise 1 sözleşme karşılığı olarak 68.867,10 Avro ile %0,52'lik pay aldığı anlaşılmaktadır. Vakıflara yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 90.989,60 Avro desteğin 1,5 katından biraz fazlasına karşılık geldiği anlaşılmaktadır. Meslek Odalarına yönelik desteklerde Erzurum ilinin Bayburt ve Erzincan illerine oranla 1,5-2 kat daha iyi durumda olduğu ifade edilebilir.

Türkiye genelinde Üniversitelere yönelik hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 73 sözleşme için toplam 11.790.188,04 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında 6 sözleşme karşılığı olarak 604.970,49 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %5,13 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt ve Erzincan illeri herhangi bir destek sağlayamamıştır. Üniversitelere yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 161.509,43 Avro desteğin yaklaşık 1,5 katı kadar olduğu değerlendirilmektedir. Bayburt ve Erzincan illerinin üniversitelerle ilgili desteklerden yararlanamaması ve başarısız sayılması ile ilgili olumsuz durum desteklerin uygulandığı dönemlerde Erzurum Atatürk Üniveristesine bağlı oldukları varsayılarak göz ardı edilebilir. Buradan üniversite merkez birimlerinin proje hazırlama konusunda daha deneyimli oldukları ve taşrada bu konularla ilgili yeterli akademik personel bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Türkiye genelinde Yüksekokullara yönelik hibe destek miktarının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı da eklendiğinde 38 sözleşme için toplam 3.771.978,42 Avro olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum ise bu program kapsamında 4 sözleşme karşılığı olarak 228.396,86 Avro destek almıştır. Erzurum'un bu program kapsamında aldığı desteğin tüm desteğe oranının %6,06 olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum'un büyüme merkezi olduğu bu programda Bayburt 1 sözleşme karşılığı olarak 58.708,52 Avro ile % 1,56'lık ve Erzincan ise 2 sözleşme karşılığı olarak 144.887,33 Avro ile % 3,84'lük pay aldığı anlaşılmaktadır. Üniversitelere yönelik imzalanan sözleşmelerde programında Erzurum'un sağladığı destek miktarının Türkiye genelinde proje başına verilen ortalama 99.262,59 Avro desteğin yaklaşık yarısı kadar olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan yüksekokulların da proje hazırlama ve uygulama konusunda en az üniversiteler kadar başarılı sonuçlar elde ettiklerini göstermektedir.

Ayrıca, Avrupa Komisyonunun sivil toplum olarak tanıdığı çiftçi grupları, kooperatifler ve sendikalara yönelik hibe desteklerinden Erzurum'un herhangi bir şekilde yararlanmadığı yine Merkezi Finans ve İhale Birimi kayıtlarından anlaşılmaktadır. Kooperatiflere yönelik hibedesteklerinden Bayburt'un 1 sözleşme karşılığı 72.159,84 Avro ve Erzincan'ın 2 sözleşme karşılığı 122.510,67 Avro destek aldıkları görülmektedir.

Erzurum'un Avrupa Komisyonu'ndan sağladığı hibe tutarlarının yeterli olmadığına dair değerlendirmelerde bulunmuşken, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü'nün Sanayi ve Ticaret ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) Bölgesel Rekabetedebilirlik Operasyonel Programı kapsamında "Tasarım ve Planlama Sürekli AR-GE, Eğitim ve Danışmanlık Merkezi" projesinin yaklaşık 2 milyon 800 bin Avro destek alması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir (Anonim 2009u).

Erzurum genelinde halkın sivil toplum kuruluşları hakkındaki bilgi ve yaklaşımlarını aynı zamanda Avrupa Birliği destekli projeler hakkındaki fikirlerini öğrenmek için nüfusun yaklaşık 1/1000'i ile bir anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılanların

cinsiyet, eğitim ve yaş olarak farklı gruplardan oluşmasına dikkat edilmiştir. Katılımcılar genel olarak sivil toplum konusundaki ilk bilgilerini televizyon ve gazeteden öğrendiklerini ve sivil toplum denince akıllarına ilk gelen kuruluşun dernek olduğunu belirtmişlerdir. Çoğunluk tanıtım noksanlığından dolayı sivil toplum kuruluşlarına üye değildir. Sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özelliğinin gönüllülük esasına dayalı olduğunu ifade etmişlerdir. Dünya'daki sivil toplum kuruluşları içinde en fazla duydukları kurum Green Peace iken Erzurum'da ERVAK (Erzurum Kalkınma Vakfı) olduğunu belirtmişlerdir. Erzurum'da yapılan projeler içinde 18-24 arasındaki gençlerin yarısından fazlası Alpin Çiçekler Projesi hakkında bilgi sahibidir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Avrupa Birliği tarafından sivil toplum kuruluşlarının en fazla hayvancılıkla ilgili projelerini, en az ise eğitimle alakalı projeleri desteklediklerini düşünmektedirler. Çoğunlukla çevre ve doğa koruma konularında sivil toplum kuruluşlarının gerekli olduğuna inanmaktadırlar ama Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının yetersiz olduklarını düşünmektedirler. Katılımcıların çoğunluğu, Erzurum'luların Avrupa Birliği fonlarından yeterince faydalanmadığını düşünmekte ve Avrupa Birliği fonlarının proje üreterek Erzurum ilinde bazı çevre ve doğa koruma odaklı sorunları çözebileceğine inanmaktadırlar. Katılımcılar hükümet fonlarının çevre ve doğa koruma için STK'lara yeterince aktarıldığını düşünmemektedirler.

Gökyüzüne en yakın bitkiler: Alpin çiçekler projesinin başvuru sahibi Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi proje yönetimi konusunda yeterli deneyime ve finansman kaynaklarına sahiptir. Projede hedef gruplar açık bir şekilde tanımlanmış, stratejik olarak seçilmiştir. Önerilen faaliyetler uygun olup beklenen sonuçlar gerçekleşmiştir. Doğal kaynaklarla birlikte turizm yönünden gelişmeyi ve turizmin çeşitlenmesini sağlayan faaliyetler yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Erzurum yöresinde organik tahıl yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması projesinin genel hedefi Erzurum bölgesinde organik tarım sektörünün eğitim bilinçlendirme ve sosyal pazarlama faaliyetleriyle geliştirilerek ekonomik ve sosyal bölgesel kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Proje sahibi olan Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği bölgesel kalkınmada çeşitli projelere öncülük etmiş olup, proje

yönetimi konusunda yeterli deneyime sahiptir.Hedef gruplar açık bir şekilde tanımlanmış proje hedef gruplar üzerinde somut bir etkiye sahip olmuştur.

Uzundere sarıçam ormanları üzerindeki keçi baskısının azaltılması projesinin başvuru sahibi Erzurum tarım gönüllüleri derneği ve ortakları Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanlığı, Uzundere Kaymakamlığı ve Uzundere Belediyesi proje yönetimi konusunda yeterli deneyime sahiptir. Projede hedef gruplar açık olarak tanımlanmıştır. Proje, geleneksel yöntemlerle besiciliğine devam edilen ve sarıçam ormanları üzerinde doğal gençleşmeye engel olan keçi besiciliği yerine kendilerine alternatif olarak sunulan hemşin ırkı koyun besiciliği ve mevsimlik çiçek yetiştiriciliğini ortaya koymayı hedeflemiştir. Ancak, vadi arasında dar bir alanda yerleşim düzeni bulunan ilçede, herhangi masrafı olmayan keçiciliğin iyi bir geçim kaynağı oluşu, projenin hedeflerine ulaşmasında engel teşkil ederken farklı tecrübeler kazandırıp yöre halkı için öğretici ve sorunun çözümü için örgütleyici bir rol oynamıştır. Genç kızlar mevsimlik çiçek yetiştirme konusunda beceri sahibi olmuştur.

Efes Pilsen, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Kültür ve Turizm Bakanlığı işbirliğiyle oluşturulan Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi Çoruh vadisinde tarıma alternatif ve aynı zamanda tarımın katma değerini artıracak bir iktisadi faaliyet olarak topluluk temelli turizm geliştirerek bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ve üretilecek gelirden yöre halkının azami derecede yararlanmasını amaçlamıştır. Projenin sahipleri proje yönetimi konusunda yeterli deneyime ve teknik uzmanlığa sahiptir.

Erzurum ilinde tritikale tarımının tanıtımı ve yaygınlaştırılması projesi Erzurum ili yerel kalkınma girişimleri hibe programı kapsamında önerilmiş olup yapılacak eğitim çalışmaları sonucu çiftçiler tarafından buğdayın verim ve kalitesi ile çavdarın ekstrem koşullarda yetişebilme özelliklerini bünyesinde birleştiren tritikale bitkisinin tanınması amaçlanmıştır. Proje kapsamındaki alanlardan alınan verim görüldüğünde bu bitkinin ekimi gittikçe artan oranda yapılabilmesi, kullanılmayan tarım arazisinin uygun olan kısmı ve diğer tahıllardan yüksek verim alınamayan alanlar tritikale ekilerek

değerlendirilirse, çiftçi geliri artırılırken, arpaya alternatif olarak gerek besicilik yapan işletmelere gerekse bölgemizde bulunan yem fabrikalarına kesif yem sağlanmış olacaktır. Proje sonucunda proje köyleri ve civar köylerden eğitime katılan çiftçiler bilinçlendirilmiş ve tritikale ekimi yaygınlaştırılmıştır. Ticaret Borsası proje koordinasyon ve demonstrasyon çalışmalarını yürütmüş, Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (DATEM) ve Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri tritikale ve hayvan besleme konularında yapılan seminer, panel ve değerlendirme toplantılarına katılarak ilgililere gereken bilgileri vermişlerdir. Hayvan yetiştiricileri ve birlikleri tritikale üreticilerinin elde ettikleri ürünü satın alarak birlik üyelerinin kesif yem ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

Ankete katılanların 124'ü yani %31,2'sinin aklına sivil toplum denince dernek gelmektedir oysa sivil toplum kuruluşlarının içerisinde vakıflar, birlikler, odalar, sendikalar ve kobilerde vardır. En az akla gelen %2,5 (10) oranla birliklerdir. Buda birliklerin yeterince aktif olmadıklarını ve çalışma yapmadıklarını göstermektedir. Ayrıca p:0,004 olduğundan cinsiyetin kaynak üzerindeki etkisinin çok önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özelliğinin %44,7 (177)'lik oranla gönüllülük olduğu ve cinsiyetin sivil toplum kuruluşlarının akla gelen ilk özelliği üzerindeki etkisinin p:0,186 olduğundan önemsiz olduğu belirlenmiştir. Ankete göre katılımcıların %13,5 (54)'ü sivil toplum kuruluşlarına üye iken %86,5 (346)'sı sivil toplum kuruluşlarına üye değildir. Üye olmamalarının en büyük nedeni %35 (125) ile tanıtım noksanlığıdır. %61,7 (246)'sı Dünya'daki sivil toplum kuruluşlarından haberdar iken %38,3 (153)'ü haberdar değildir. Greenpeace aktifliğinde ve çalışma performansından dolayı katılımcıların %59,2 yani 158'inin en çok tanıdığı sivil toplum kuruluşudur. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları içerisinde WWF Türkiye %57,5 (172) oranla en çok bilgi sahibi oldukları sivil toplum kuruluşudur. Erzurum'daki sivil toplum kuruluşları içerisinde ise en fazla bilgi sahibi olunan kuruluş %37,1 (49) ile ERVAK'tır. Katılımcıların %34,6 (131)'i Avrupa Birliği tarafından sivil toplum kuruluşlarının en çok hayvancılık ile ilgili en az da %4,2 (16) ile eğitim ile ilgili projelerini desteklediğini düşünmektedir. Erzurum'da sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilen projelerden en çok bilinen %40,9 (113)

oranla Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin Gökyüzüne En Yakın Bitkiler: Alpin Çiçekler projesidir.

Sonuç olarak,

- ✓ Atatürk Üniversitesi'nin hem akademisyenlere hem de diğer kurumlara yönelik PCM (AB Proje Döngüsü Yönetimi) Eğitimlerine ağırlık vermesi,
- ✓ ABİGEM (Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi)'in Erzurum'da sivil toplum ve ticari kuruluşlara yönelik proje üretiminde etkin rol oynaması,
- ✓ Denek, vakıf, birlik gibi STK'lara hükümet destekli AB ve diğer dış kaynaklı hibe programları için destek programları düzenlemesi,
- ✓ Erzurum Valiliği, Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve diğer kamu ve yerel yönetim kuruluşlarının kurumsal ve hibe programlarına yönelik proje hazırlama birimleri oluşturması, Erzurum ilinin bölgesel rekabet edebilirliğini artıracak, ulusal ve uluslararası fonlardan daha fazla yararlanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ak, B. G., 2005. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinin Sivil Toplum Kuruluşlarına Etkileri ve Katkıları, II. STK Kongresi, 199.
- Akşit, B., 2003. Türkiye ve Orta Doğu' da Sivil Toplum Tartışmaları : Sivil, Sivil toplum Dergisi. 1(3), <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=146> (20.06.2009).
- Akyel, R., 2009. Kelkit Havzası Kalkınma Birliği. Yerel Kalkınmada İyi Örnekler, Sabancı Vakfı, İstanbul, 247-262.
- Alkan, A. T., 1997. Türkiye'de 'Başbozuk'luğun uzun 'Sivil Toplum'un Kısa Tarihi Üzerine Bir Yaklaşım. Yeni Türkiye Dergisi, Sivil Toplum Özel Sayısı, 3(18), 25-27.
- Anonim, 1998. Erzurum 98 yıllığı. Erzurum Valiliği Yayınları.
- Anonim, 2000. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Avrupa Birliği Kurumları Avrupa Bütünleşmesinin Anahtarı, Ankara, <http://www.abmankara.gov.tr/yayinlar/docs/AB-Kurumlari.pdf> (14.05.2009).
- Anonim, 2001. Avrupa Birliği, Devlet ve STK'lar. Türk Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Numune Matbaacılık, İstanbul.
- Anonim, 2005a. AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu. Avrupa Toplulukları Komisyonu, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/siviltop/diyalog.pdf> (13.05.2009).
- Anonim, 2006. Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan 2006 Genişleme Strateji Belgesi. <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/ABKurumsalDb/stratejifinal06.doc> (15.05.2009).
- Anonim, 2007. Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Topluma Bakış. http://enginsalli.blogcu.com/avrupa-da-sivil-topluma-bakis_4627016.html
- Anonim, 2009a. Sivil Toplum İş Başında, http://www.stgm.org.tr/docs/1123447144AB_Komisyonu_STK_arastrimasi.doc 13.05.2009 (10.5.2009)
- Anonim 2009b. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, <http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/AB+ve+uyum/AvrupaBirligi/ABKurumlari/AsliYapisalKurumlar.htm> (14.05.2009).
- Anonim, 2009c. Avrupa Birliği İletişim Projesi. http://www.tobb.org.tr/abm/raporlaryayinlar/Genisleme_Surecinde_Turkiye1.doc (12.5.2009).
- Anonim, 2009d. Genişleme Stratejisi ve 2007-2008 Dönemindeki Temel Zorluklar http://www.bumko.gov.tr/TR/dosyagoster.aspx?DIL=1&BELGEANAH=10813&DOSYASIM=gsb_2007_tr.pdf (21.07.2009)
- Anonim, 2009e. Avrupa Birliği Genişleme Süreci. İktisadi Kalkınma Vakfı. <http://www.ikv.org.tr/abgenislemesi.php> (15.05.2009)
- Anonim, 2009f. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=44&l=1> (15.05.2009)
- Anonim, 2009g. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği). <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=210&l=1> (15.05.2009).

- Anonim, 2009h. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=211&l=1> (15.05.2009).
- Anonim, 2009ı. Merkezi Finans ve İhale Birimi.
<http://www.cfcu.gov.tr/about.php?lng=tr&action=cfcu> (15.05.2009).
- Anonim, 2009i. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı.
<http://ipa.stb.gov.tr/> (15.05.2009).
- Anonim, 2009j. Erzurum Valiliği (20.6.2009).
<http://www.erkurum.gov.tr/Erzurum/Web/Gozlem.aspx?sayfaNo=10>
- Anonim, 2009k. Erzurum Valiliği (20.6.2009).
<http://www.erkurum.gov.tr/Erzurum/Web/Gozlem.aspx?sayfaNo=180>
- Anonim, 2009l. Dernekler Dergisi, Derneklere Bakış: Doğu Anadolu Bölgesi. Sayı:8, s.60.
- Anonim, 2009m. Atatürk Üniversitesi, <http://www.atauni.edu.tr/> (20.6.2009).
- Anonim, 2009n. Atatürk Üniversitesi, Fakülteler.
<http://www.atauni.edu.tr/operation.php?op=6> (20.6.2009).
- Anonim, 2009o. Atatürk Üniversitesi, Yüksekokullar.
<http://www.atauni.edu.tr/operation.php?op=7> (20.6.2009).
- Anonim, 2009ö. Atatürk Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulları.
<http://www.atauni.edu.tr/operation.php?op=9> (20.6.2009).
- Anonim, 2009p. <http://www.alpineplants.org/?ItemID=11&LnID=1> (20.07.2009).
- Anonim, 2009r. Türkiye-AET Ortaklığı. <http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1089> (22.7.2009)
- Anonim, 2009s. Merkezi Finans ve İhale Birimi
- Anonim, 2009ş. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı.
- Anonim, 2009t. Merkezi Finas ve İhale Birimi.
http://www.cfcu.gov.tr/hibe_list.php?lng=tr (10.7.2009).
- Anonim, 2009u. Tasarım ve Planlama Sürekli AR-GE, Eğitim ve Danışmanlık Merkezi Projesi Bilgilendirme Toplantısı. <http://www.atauni.edu.tr/haber/duyuru.php?h=347> (3.9.2009)
- Arabacı, A., 2003. Küresel Sivil Toplum Ağlarına Doğru: Küresel Düzlemde ve Avrupa Birliğinde Çevreci Gruplar. Sivil Toplum Dergisi, 1(3).
<http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=145> (20.06.2009).
- Arslan, O., 2001. Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği. Bayrak yayınları, 1. baskı, s.14, İstanbul.
- Arslanel, M. N., 2001. Türkiye'de Demokrasi Sürecinde Sivil Toplumun Gelişimi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 76.
- Aslan, M. ve Kaya, G., 2004. 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5(1). 213.
- Aslan, R., 2001. Türkiye-Avrupa Birliği: Sancılı Gelişen İlişki. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 55-3.
- Aşçı, M., 2007. Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Kaynakları: Gençlik Programı (Ulusal Ajans). Dernekler derneği, 1 (1), 67-71.
- Atar, Y., 1997. Demokratik Sistemde Sivil Toplum Fonksiyonu ve Sivil Toplum-Devlet Düalizmi. Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:18, Ankara, s.98.

- Bağcı, C., 2005. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Sivil Toplum Örgütleri ve Kalkınma. Sivil Toplum Dergisi, 3(11), <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=424> (21.06.2009)
- Balcı, E., 2009. Ardahan İli Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimi. Yerel Kalkınmada İyi Örnekler, Sabancı Vakfı. İstanbul, 10-38.
- Bayhan, V., 2005. "Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri, Demokrasi ve Patronaj", Lütfi, S. (Ed.), Sivil Toplum ve Demokrasi, Kaknüs Yayınları, 161.
- Bayhan., V., 2002. Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1). <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/57.pdf> (10.6.2009)
- Bedük, A., Usta, S. ve Kocaoğlu, M., 2006. Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratikleşme Sürecindeki Misyonları. Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Fakültesi.
- Bekir, S., 2008. Çoruh Vadisi Kuşları. Doğu Anadolu Turizmi Geliştirme Projesi. İspir,Uzundere, Yusufeli Kuş Gözlemi Araştırmaları.
- Biber, A., 2002. Sivil Toplum Örgütlerinin İşlerlik Kazanması Açısından Halkla İlişkiler. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayını, Ankara, 155-173
- Bostancı, E., 2005. Kadın Girişimcilik ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler ABD., İnsan Kaynakları ve Endüstriyel İlişkiler Tezsiz Yüksek Lisans Çalışması, İzmir, 55.
- Bozkurt, E., Özcan, M. ve Köktaş, A., 2001. Avrupa Birliği Hukuku. Nobel Yayın Dağıtım, Birinci Baskı, Ankara, 104.
- Çaha Ö., 1997. "1980 Sonrası Türkiye'sinde Sivil Toplum Arayışları" Yeni Türkiye Dergisi. Sivil Toplum Özel Sayısı, Sayı: 18, 28-64.
- Çaha Ö., 1999. İslam ve Sivil Toplum, İslam Sivil Toplum Piyasa Ekonomisi, Ed: Ömer Demir, Liberte Yayınları, Yayın No:28, 1.Baskı, Ankara, 115-126.
- Çaha, Ö., 2000. Aşkın Devletten Sivil Topluma, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul.
- Çaha, Ö., 2003. Bir Kez Daha Sivil Toplum Üzerine. Sivil Toplum Dergisi, 1(1), <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=100> (21.06.2009).
- Çam, E., 2000. Siyaset Bilimine Giriş, 7. Baskı. Der Yayınları, İstanbul, 330.
- Çameli, T., 2003. AB'ye göre Sivil Toplum. Sivil Toplum Dergisi, 1(4), <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&icerik=49&id=169> (21.07.2009).
- Çepel, Z. Ü., 2006. AB Sivil Toplum Diyalogu ve Türkiye: Demokratikleşme Bağlamında Sorunlar ve Beklentiler. Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu. <http://www.sivilgazete.org/2007/08/09/ab-sivil-toplum-diyalogu-ve-turkiye-demokratikleşme-baglaminda-sorunlar-ve-beklentiler/> (5.4.2009)
- Çimen, İ. ve Güven İ., 2007. Osmanlı İmparatoğluğunda Sivil Toplum. Dernekler dergisi 1(1), 7-17.
- Demircan, S., Avrupa Birliği ve Sivil Toplum. <http://www.stgm.org.tr/docs/1123447916AvrupaBirligi.doc> (20.07.2009).
- Demirkaya, H. ve Çakırberzah, M., 2006. Stratejik Yönetim ve Manipülasyon Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları. III.Uluslararası STK'lar Kongresi, Çanakkale.
- Dönmez, R. Özgür., 2000. Türkiye'de Sivil Toplum Tartışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ercan, H., 2002. Türkiye'de Sivil Toplum Tartışmaları Üzerine. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1), Sivas, 69-79.
- Fearnside, P, M., 2001. Saving tropical forest as a global warming countermeasure: an issue that divides the environmental movement. Ecological Economics 39, 167-184.
- Gönel, A., 1998a. Önde Gelen STK'lar. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1.
- Gönel, A., 1998b. Sivil Toplum Kuruluşları Arası İletişim ve İlişkide Deneyimler, Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 234.
- Gönenç, A, A., 2001. Sivil Toplum, Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi. Alt Kitap 59.
- Gültekin, B., 2006. AB Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik Açından Değerlendirilmesi. Sivil Toplum Dergisi, 4(16), <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=604> (20.06.2009)
- Güner, A., Baytaş, A., Ercişli, S., Karahan, F., Güngör, Y., Zengin, M., İşler, B., Ash, J., Bayraktar, K., Oğuztüzün, C., Manby, D., Töngür, Ç., Bekir, S., Durmuş, Y., Demir, B., Aras, E., Clow, K., Scully, M., Han, M. ve Çakır, E., Endless Çoruh Valley, Tourism Development in Eastern Anatolia Project.
- Gutricha, J., Donovan, D., Finucane, M., Fochte, W., Hitzhusen, F., Manopimokeg, S., McCauley, D., Norton, B., Sabatier, P., Salzman, J., Sasmitawidjajal V., 2005. Science in the public process of ecosystem management: lessons from Hawaii, Southeast Asia, Africa and the US Mainland. Journal of Environmental Management, 76, 197-209.
- İbrahim, F. ve Wedel, H., 1997b. Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları, (Çev.Erol Özbek), İletişim Yayınları, 1. Basım, s.14, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A.Y., 2002. Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme. Alfa Yayın, İstanbul.
- Karahan, F., 2007. Gökyüzüne En Yakın Bitkiler Alpin Çiçekler Projesi. Flora Turizmi Eğitim Programı, Bildiriler Kitabı, Erzurum.
- Karahan, F., Özgökçe, F., Ünal, M. ve Karabacak, O., 2007. Gökyüzüne En Yakın Bitkiler Alpin Çiçekler. Erzurum.
- Karahan, F., 2008. Çoruh Vadisinin Saklı Cenneti.
- Karakaş, E., 2001. AB ve STK İlişkilerinde Uluslararası Tecrübe Aktarımı, Avrupa Birliği Devlet ve STK'lar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Karakuş, O., 2006. Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları. Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 5.
- Kocalar, N., 2006. Avrupa Birliği ile Bütünleme Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri. Yüksek Lisans Tezi, 42.
- Kuçuradi, İ., 1998. Sivil Toplum Kuruluşları: Kavramlar. Üç Sempozyum, Sivil Toplum Kuruluşları, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 24-31.
- Küçükömer, İ., 2004. İdris Küçükömer'in Sivil Toplum Anlayışı. 2(1), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa. 37. <http://www.bayar.edu.tr/~sosyal/dergi/dergi3/IdrisKucukomer.pdf> (10.6.2009)
- Marangoz, M., 2008. Toplumsal Barışın Sağlanmasında STK'ların Rolü. Dernekler dergisi,

http://derneklerdergisi.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=513&Itemid=295 (21.06.2009).

- Moffat, A., and Auer, A., 2006. Corporate Environmental Innovation (CEI): a government initiative to support corporate sustainability leadership. *Journal of Cleaner Production* 14, 589-600.
- Odabaşı, F., 2005. Sivil Toplum. Funda Odabaşı'nın kitabında yer verdiği alıntı, İstanbul, 45-46.
- Okçu, M., 2006. Sivil Toplum ve Gönüllü Kuruluşlar. Türk Dünyası Kültür Atlası'dan alınmıştır, Aydın Usta, Cüneyt Özkaya, Zeynep Kuşanoğlu (yayına hazırlayan), İstanbul, 665.
- Özalp, A., 2007. STK'lar İçin Sosyal Yatırım Fonları Modeli. *Dernekler dergisi*, 1(1), 30-38.
- Reed, M. G., 1984. The Provision of Environmental Goods and Services by Local Non-governmental Organizations: an Illustration from the Squamish Forest District, Canada. Department of Geography, The University of British Columbia.
- Sell, J., Koellner, T., Weber, O., Pedroni, L., Scholz, R. W., 2006. Decision criteria of European and Latin American market actors for tropical forestry projects providing environmental services. *Ecological Economics* 58, 17-36. Received 8 July 2004; received in revised form 18 May 2005; accepted 20 May 2005 Available online 19 August 2005.
- Sözen, A., 2004. Türkiye'de Kopenhag Kriterleri Çerçevesinde Demokratikleşme ve Türk Dış Politikasına Yansımaları. *Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.*
- Şeker, A., 2004. Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri ve Marmara Depreminden Sosyal Hizmet Düşüncesine Bir Bakış. *Sosyal Hizmet Uzmanı Yayınları.*
- Tağma, K., 2002. *Siyasi Sistemler, Yönetim Modelleri ve Türkiye.* Timaş Yayınları, İstanbul.
- Taylor, D. F., 2001. Employment-based analysis: an alternative methodology for project evaluation in developing regions, with an application to agriculture in Yucatan. *Ecological Economics* 36, 249-262.
- Tocci, N., 2008. The European Union, Civil Society and Conflict Transformation, 39.
- Tuncay, M., 1998. Sivil Toplum ile İlgili Kavramlar, Tanzimattan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s.Xi
- Tuncay, M., 2003. Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar. *Sivil Toplum Dergisi*, 1(1), <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=98> (20.06.2009).
- Türkiye'de Sivil Toplum ve Avrupa Birliği. <http://www.kalder.org/genel/sunay-demircan-konusmametni.doc> (15.05.2009).
- Türkmen, F., 2003. Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, Dünden Bugüne Avrupa Birliği. Beril Dedeoğlu (der.), Boyut Kitapları, 1.Basım, 152.
- Uğur, A., 2001. Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri. Taciser Ulaş (der.) Merhaba Sivil Toplum içinde, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları.
- Usta, S., 2006. Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Wedel, H., 1997. Türkiye Cumhuriyeti'nde Sivil Toplumun Nüveleri Demokratikleşmenin Taşıyıcısı mı Yeni Bir Seçkinler Örgütlenmesi mi?.

- Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları, Der: Ferhad İbrahim, Heidi Wedel, (Çev:Erol Özbek), İstanbul, 137-161.
- Yıkılmaz, N., 2003. Yeni Dünya Düzeni ve Çevre. Sosyal Araştırma Vakfı Yayını, İstanbul, 163.
- Yıldırım, İ., 2004. Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim. Seçkin Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, 46.
- Yılmaz, A., 1997. Sivil Toplum Demokrasi ve Türkiye. Yeni Türkiye Dergisi, Sivil Toplum Özel Sayısı, 3(18), Ankara, 86-97.
- Yonca, O., 2003. Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokrasi Bağlamında, Son Otuz Yılda Konya'da Dernekler. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Yüksel Acı, E., 2005. Kalkınma Sorunu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Değişen İşlevi. Sivil Toplum Dergisi, 3(11), <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=425> (20.06.2009).

EKLER**EK 1: Anket Formu****ANKET FORMU**

Bu anket Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Faris KARAHAN yöneticiliğinde Yüksek Lisans öğrencisi Emine OCAK'ın “Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Erzurum'da Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Doğal Kaynaklarla İlgili Yürütülen Projelerin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma” çalışması kapsamında yapılmaktadır. Vereceğiniz cevaplar araştırma amaçlı kullanılacak ve gizli tutulacaktır.

1. Cinsiyetiniz?

- Bayan Erkek

2. Hangi yaş grubunda yer alıyorsunuz?

- 8-15 15-18 18-24 24'ün üzeri

3. Eğitim durumunuz nedir?

- İlköğretim Lise Üniversite Yüksek lisans/doktora

4. SİVİL TOPLUM konusunda ilk bilgileri hangi kaynak ya da yayından öğrendiniz?

- Okul Çevre İnternet üzerinden Basın-yayın(tv-gazete)

5. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ denince aklınıza hangileri gelmektedir?

- Dernekler Sendikalar KOBİ'ler
 Vakıflar Birlikler Odalar

6. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK)'nın aklınıza gelen ilk özelliği nedir?

- Gönüllülük Özel kişilerce kurulma
 Devlettten bağımsız olma Kar amacı gütmeme (Kamu yararını gözetme)

7. Çevre ve doğa koruma ile ilgili herhangi bir STK'ya üyemisiniz?

- EVET HAYIR

8. Önceki soruya cevabınız HAYIR ise, üye olmama nedenleriniz?

- Bilgilendirme ve tanıtım noksanlığı İletişim yetersizliği
 Zamansızlık Diğer

9. Çevre ve doğa koruma ile ilgili DÜNYA'da SİVİL TOPLUM konularında faaliyet gösteren kuruluşlardan haberdar mısınız?

- EVET HAYIR

10. Önceki soruya cevabınız EVET ise, bu konuda en çok bilgi sahibi olduğunuz kuruluş hangisidir?

- Yeşil Barış (Green Peace) Dünya Doğayı Koruma Vakfı(WWF)
- Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) Diğer.....

11. Çevre ve doğa koruma ile ilgili TÜRKİYE’de SİVİL TOPLUM konularında faaliyet gösteren kuruluşlardan haberdar mısınız?

- EVET HAYIR

12. Önceki soruya cevabınız EVET ise, bu konuda en çok bilgi sahibi olduğunuz kuruluş hangisidir?

- Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL)
- Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD)
- Türkiye Çevre Vakfı (TÇV)
- Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Kaynakları Koruma Vakfı (TEMA)
- WWF Türkiye
- Diğer.....

13. Çevre ve doğa koruma ile ilgili ERZURUM’da SİVİL TOPLUM konularında faaliyet gösteren kuruluşlardan haberdar mısınız?

- EVET HAYIR

14. Önceki soruya cevabınız EVET ise, bu konuda en çok bilgi sahibi olduğunuz kuruluş hangisidir?

- Erzurum Kalkınma Vakfı (ERVAK)
- Çevre Gönüllüleri Derneği
- Erzurum Girişimci Kadınlar Derneği
- Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği
- Diğer.....

15. Sizce Avrupa Birliği STK’nın hangi tür projelerine destek vermektedir?

- Sağlık Yoksullukla mücadele
- Eğitim Çevre koruma
- Hayvancılık Tarım

16. Erzurum’da STK’ları ve eğitim kurumlarının aşağıdaki projelerinden hangilerini duyduunuz ya da katıldınız?

- Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği: Erzurum’da Organik Tahıl Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması Projesi
- Erzurum Girişimci Kadınlar Derneği: Çilek Bahçesi Tesisi ve Üretimi İçin Çiftçi Kadınların Eğitimi Projesi

- Erzurum Tarım Gönüllüleri Derneği: Uzundere Sarıçam Ormanları Üzerindeki Keçi Baskısının Azaltılması Projesi
- Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi: Gökyüzüne En Yakın Bitkiler: Alpin Çiçekler Projesi
- Diğer.....

17. Sizce Erzurum’da 2006’da imzalanan hibe sözleşmelerinin üst limitleri ne kadardır?

- 10 000 € 50 000 €
- 100 000 € 1 000 000 €’den fazla

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
18. Erzurum’da STK’nın yeterince aktif olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐
19. Türkiye’de STK’nın yürüttükleri faaliyetlere halkın katılımının yeterli olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐
20. Çevre ve doğa koruma konularında STK’nın gerekli olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐
21. Çevre ve doğa koruma konusunda Türkiye’de faaliyet gösteren STK’ların faaliyetlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐
22. Hükümet fonlarının çevre ve doğa koruma için STK’lara yeterince aktarıldığını düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐
23. Erzurum’da faaliyet gösteren çevre ve doğa koruma odaklı STK’ların kapasitelerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐

24. Erzurum'daki kamu kuruluşlarının çevre ve doğa koruma odaklı STK'ları desteklediklerini düşünüyorum.
25. Avrupa Birliği fonlarından Erzurum'luların yeterince faydalandığını düşünüyorum.
26. Erzurum'da AB fonlarının STK'lar tarafından yeterince değerlendirildiğini düşünüyorum.
27. Avrupa Birliği fonlarının proje üretmek Erzurum ilinde bazı çevre ve doğa koruma odaklı sorunları çözebileceğine inanıyorum.
28. Erzurum'daki STK'ların kurumsal ve proje üretme ve uygulama kapasitelerinin yüksek olduğunu düşünüyorum.
29. Erzurum'da STK'ların AB fonlarından yararlanabilmesi için Üniversite, Sanayi Ticaret Odası ve diğer kuruluşların yeterli eğitim programları düzenlediğini düşünüyorum.
30. Avrupa Birliğinin IPA programları 2013'e kadar Erzurum'da çevre ve doğa koruma odaklı proje uygulamalarının artacağına inanıyorum.

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Erzurum'da doğan Emine Ocak, ilk ve orta öğrenimini Erzurum'da tamamladı. 2001 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümünü kazandı ve 2005 yılında mezun olduktan sonra aynı sene Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Yüksek Lisans öğrenimine başladı.